Otakar Moravec
(Robur):

O naší zahraniční armádě v Italii

Kolín 1923
Nákladem autora

KNIHOVNA LEGIONÁŘSKÉHO ČASOPISU „V BOJI“.

SVAZEK III.

REDIGUJE
OTAKAR MORAVEC, KOLÍN.

OTAKAR MORAVEC (ROBUR):

O NAŠÍ ZAHRANIČNÍ ARMÁDĚ V ITALII.

HISTORIE ČESKÉHO ODBOJE A ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ ITALSKÝCH.

POZNÁMKY A DOKUMENTY.

ZÁPISKY NOVINÁŘE ZE SLOVENSKA.

TISKEM ALOISE HANUŠE V KOLÍNĚ.

Drahé ženě

v upomínku na dobu, kdy, nedbajíc nebezpečí, následovala mne na Slovensko a tam na frontovém úseku sdílela se mnou drsný život válečný..

Psáno v Kolíně roku 1922.

HISTORIE ČS. DOBROVOLNICKÉHO SBORU V ITALII A VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ.

ÚVODEM

Mnou předkládaná knížka má i při své obsahové skromnosti kus historie. V Italii i na Slovensku činil jsem si poznámky o vývoji událostí, předpokládaje, že jednou budou cennou pomůckou k zachycení našeho života za hranicemi. Později zaznamenával jsem si i události válečné, počítaje s tím, že v budoucnu mi budou cenným pramenem k vylíčení historie naší nejmladší zahraniční armády. Návrat do občanského života však změnil mnoho. O napsání toho, co jsme prožili v slunné zemi jihu a na horské půdě Slovenska, nebylo ani řeči. Životní boje absorbovaly mne úplně a již jsem byl smířen s tím, že o našem životě v zahraničí ničeho nenapíši. Teprve okolnost, že naše armáda v Italii zůstala nedoceněna, a naopak význam její byl leckde i zlehčován, přiměla mne k tomu, že jsem se znovu počal obírati myšlenkou, alespoň ve stručném spisku dotknouti se historie a významu čs. legií v Italii. Nebyla to práce lehká. Literatura italských legií jest velice chudá. Vykazuje jen jedinou práci br. kapitána Josefa Logaje „Československé legie v Italii“, která ve svém prvém vydání obírala se vlastně historií

Čs. dobrovolnického sboru. Bojová činnost naší armády v Italii nenašla dosud historika, který by ji zachytil v souvislém podání. V tom ohledu činím prvý pokus o to. Má knížka nečiní žádných nároků, nemůže a nechce ani býti úplným historickým přehledem života naší italské armády. Byl by to úkol nad mé síly. Vždyť i pro tuto práci tak, jak jsem byl nucen ji podat, prosím za shovívavost. Všecky její závady, jichž jsem si vědom, omlouvám nedostatkem volného času a potřebného klidu. Psalť jsem svoji knihu uprostřed těžkého existenčního boje, zastávaje při tom nepřetržitě funkci sekretáře jednoty i župy, redaktora a činovníka několika legionářských institucí. K tomu ke všemu přístup k officielním pramenům byl nesnadný, a já nemohl se vzdáliti z místa svého pobytu, abych prostudoval jednotlivé prameny na místě. Pracovalo se mi tedy poměrně dosti těžce. Pokud se historie Čs. dobrovolnického sboru dotýče, byla mi vodítkem zmíněná již kniha br. kap. Logaje. Při líčení bojové činnosti legií byla mi nápomocna velitelství jednotlivých našich pluků, která mi vyšla s ochotou vstříc a dodala mi příslušný materiál. Zvláště vděčně kvituji příspěvky br. podpluk. R. Fabiána, velitele 33. pěš. pluku, a členů důstojnického sboru téhož pluku, bratří majora R. Vondry, kap. K. Jiříčka, kap. V. Hacha a kap. V. Sládka, kteří všichni umožnili mi podati věrný obraz bojů v Italii i na Slovensku.

K vydání této skromné knížky vedla mne snaha, aby veřejnost učinila si správnou před-

stavu o významu naší italské armády, která přes to, že byla nejmladší z našich zahraničních armád, vykonala velice mnoho zvláště po stránce vojenské, čehož dokladem jest to, že její ztráty na životech percentuelně jsou největší.

Vyslovuji naději, že můj příklad vyburcuje mnohé, kteří by mohli podati cenný materiál pro historii italských legií, a že v druhém vydání své knížky, dojde-li k němu, budu moci ve formě obsažnější a hutnější vylíčiti historii jejich dokonaleji.

DOBROVOLECKÉ HNUTÍ V ITALII.

1.

Chceme-li znáti motivy, které vedly k odboji českých zajatců v Italii proti Rakousku a později k vytvoření české legie v této slunné zemi jihu, jest nutno alespoň krátce dotknouti se situace a smýšlení našeho národa při vzplanutí světového požáru. Od r. 1848 byly naše dějiny nepřetržitým zápasem národa za jeho politická práva s Vídní, která dusila každou jeho snahu o vymanění z politického područí. Události ty, charakterisované nejkrásnějšími epochami vlastenectví a národní obětavosti na straně jedné, a brutálním násilím monarchie na straně druhé, jsou v příliš živé paměti, než aby bylo nutno je rekapitulovati. I to je velice dobře známo, že těsně před válkou jevil se v našem národě jistý úpadek, zaviněný prudkými boji politických stran a rozeštvaností, úmyslně vyvolanou vládou (aféra Švihova), která tím chtěla odvrátiti pozornost národa od vnější situace. To se jí také podařilo, a události r. 1914 zastihly náš národ nepřipravený, rozeštvaný a v prvním překvapení neschopný odporu. Tím se stalo, že po vyhlášení války bylo v Čechách mrtvo a ticho. Bylo to však ticho před bouří. Přes všechnu nepřipravenost byl si náš národ

vědom toho, že v nastávajících událostech bude se hráti o jeho osud. Nestalo se u nás nic z toho, co se v zemích dohody snad čekalo, ale přes to smýšlení lidu, vůdci opuštěného, bylo stejné: že nadešel okamžik, jímž musí býti odčiněna Bílá Hora. Jinak nedalo se ničeho dělat, než passivně vyčkávat do té doby, kdy nebude již tak nebezpečno projeviti své smýšlení. Se svým cítěním se lid ovšem netajil, a rakouská vláda chovala se dle toho. Pod brutálními vojenskými zákony byli nejlepší synové národa hnáni na „pole cti a slávy“, aby tam prolévali krev a obětovali životy za věc cizí a nespravedlivou. Sebe menší projev neloyálnosti nebo odporu trestán olovem nebo těžkým žalářem. Stejně postupováno ve vnitrozemí. Každý svobodný projev dušen byl v kobkách žalářů, a ti, kdož měli odvahu zmužile říci pravdu, byli odsouzeni k smrti. Sta a tisíce vládě nepohodlných osob bylo internováno, mezi nimi i ženy a děti, a je velice dobře známo, jak se s nimi zacházelo. Válečný soud řádil později tak, že to vyvolalo odpor i v samém Německu. Je samozřejmé, že takové jednání vlády smýšlení národa obrátilo nadobro proti Rakousku. A s tím smýšlením a pevným úmyslem, přejíti při nejbližší příležitosti na druhou stranu, šli čeští vojáci na frontu. Mnozí z nich šli tam již s odhodláním, nabídnouti své paže k boji proti monarchii. Toto přebíhání vojínů dálo se s počátku a v největší míře na frontě ruské, od vypovězení války Italií i na frontě jižní, ovšem ne v tak velkém měřítku, protože jižní fronta neskytala tolik příležitosti,

ba leckdes to bylo vůbec nemožné. Čeští zajatci sami mezi sebou se sdružovali, usilujíce o to, aby mohli jednotlivě bojovati v spojenecké armádě. Útěkem Masaryka do ciziny dostalo se českému živlu v zahraničí vůdce, který organicky připravoval český odboj proti Rakousku. V přednášce, konané 6. července 1915, v den 500tého výročí upálení M. Jana Husi, v Ženevě, proklamuje mravní odboj svého národa proti Rakousku a prohlašuje, že sympatie českého národa patří Dohodě, na jejíž straně jest právo a spravedlnost. Poprvé tu před mezinárodním obecenstvem prohlásil, že mezi Čechy a Rakouskem není smíru... Byl uznán za vůdce českého odboje jednomyslně. Osud národa postavil ho v čelo českého odboje ve chvíli nejkritičtější. Bylo to štěstím pro naše hnutí za hranicemi. Masaryk podjal se organisování odboje proti Rakousku s veškerou energií. Utvořena Čsl. Národní rada se sídlem v Paříži a začato s cílevědomým organisováním českých válečných zajatců. Byla to práce, jejíž výsledkem byly české zahraniční legie.

Vývoji čsl. legií v Italii předcházela propagační a politická činnost našich pracovníků v této zemi. Bez této činnosti vznik legií, třebaže byl snad s akcí našich politiků souběžný, nebyl myslitelný. Je třeba zdůrazniti, že v Italii byla půda pro naši armádu velice těžká, a do poslední chvíle zdálo se, že čsl. armáda v Italii zůstane snem. Tato okolnost hrála určitý vliv mezi zajatci, kteří z chování Italie nabyli přesvědčení, že jim umožní vystoupiti na frontě jen jako nesvéprávnému sboru a la cizinecká legie bez ja-

kýchkoli závazků, jež by vyplývaly z povolení samostatné české armády. Jen neúmorné práci našich zahraničních pracovníků dlužno děkovati za to, že česká armáda v Italii se stala skutkem. A o této propagační činnosti dlužno se alespoň v stručném nárysu zmíniti.

Jest známo, že Masaryk ještě před útěkem z Rakouska zavítal v prosinci r. 1914 do Říma. Teprve později napadlo rakouskou vládu, že snad tam působil k tomu, aby Italie vstoupila do války po boku mocností trojdohody. Není ještě nikomu známo, o čem Masaryk v Římě jednal, možno se dohadovati, že se pokusil informovati rozhodující kruhy o situaci a stanovisku československého národa. Ničeho jiného se tehdy odvážiti nemohl, neboť i na místech rozhodujících nedalo se bez nebezpečí mluvit. Masaryka konečně čekala vážnější práce na západě ve Francii a Anglii, kde o našem národě a specielně o jeho tužbě po svobodě ničeho nevěděli. Tam čekal ho veliký boj proti předsudkům o nás a proti mocné straně austrofilů, kteří viděli v Rakousku železnou nutnost střední Evropy. Italie mohla zatím zůstati stranou.

Počáteční propaganda spočívala tudíž na příslušnících českého národa, pokud byli v Italii usedlí. Těch ovšem nebylo mnoho, jen několik stovek. Ti byli většinou při vypovězení války internováni v různých táborech. Jen malý počet jich zůstal na svobodě a ti ještě byli pod policejním dozorem. Italské úřady byly krajně nedůvěřivé. Z těch, kteří zůstali na svobodě, byl jen jediný, který chopil se akce ve prospěch

české věci v Italii. Byl to ing. Karel Veselý z Brescie. Týž odejel počátkem r. 1916 do Říma, kde informoval povolané kruhy o stanovisku českého národa v současné válce. Jinak vyvíjel drobnou, ale nevděčnou práci intervenováním ve prospěch internovaných krajanů; úsilí jeho při známé nedůvěřivosti Italů vybíjelo se z valné části nadarmo. Situace se podstatně změnila, když v lednu r. 1917 poprvé přijel do Říma tajemník N. R. Čs. v Paříži Dr. Eduard Beneš. Tento obratný a neobyčejně houževnatý diplomat docílil i u těžce přístupných Italů jistých výhod pro českou věc. Nejcennější z nich bylo povolení „České kanceláře" (Ufficio della Boemia), jež otevřena byla v bytě ing. Veselého. Záležitosti její vedl ing. Veselý sám až do polovice roku 1917. Tou dobou přišel do Říma František Hlaváček, zajatý český důstojník, jemuž dána byla podmíněná svoboda, když si ji ovšem předem hned na frontě vydobyl. Musil dokumentovati své protirakouské smýšlení v bojích květnových a červnových na Bainsizzu u Gorice, které vynesly mu válečný kříž italský. Tvrdilo se, že od něho pocházel plán na dobytí Gorice a dokonce na průlom fronty. Italové ve své úzkostlivosti spokojili se jen dobytím Gorice. Hlaváček ujal se po svém příjezdu do Říma práce s ing. Veselým. Rozesílali do italských novin informační statě o českém národě a jeho postavení v Rakousku, navázali styky s italskými politiky a vlivnými žurnalisty a pokoušeli se docíliti spojení s českými zajatci v táborech. Později pracovali ruku v ruce s italským výbo-

rem, který za předsednictví poslance knížete Pietra Lamsa di Scalea, senátora Giulia Fana a Komendátora Enrica Soodnika propagoval českou myšlenku v italské veřejnosti. Jmenovaným vydatně pomáhali poslanci Angelli Arca, Raimond a j., kteří nadšenými slovy pracovali pro myšlenku, vytvořiti ze zajatců české a slovenské příslušnosti sbor československých dobrovolníků. Česká kancelář i přes to byla v své činnosti omezována a nemohla působiti tak, jak by chtěla, a jak toho poměry žádaly. Změna k lepšímu nastala teprve v září 1917, v kteroužto dobu přijel Dr. Beneš po druhé do Italie. Tentokráte přijel s určitým plánem: vymoci řádné koncentrování Čechoslováků do jednoho tábora a ujednati dohodu o utvoření československých legií. Dr. Beneš připravil si půdu překladem svého francouzského spisku, který vyšel pod názvem „Boemia contro L'Austria-Ungheria" (Čechy proti Rakousko-Uhersku). V spisku tom osvětlil postavení českého národa ve světové válce, aby učinil italské veřejnosti správnou představu o našem národnostním problému, který byl Italům stále záhadou. V dílku tom zdůvodnil, že je nutno Rakousko rozděliti a dáti jeho potlačeným národům svobodu a právo sebeurčení. Třebaže nedocílil nyní povolení k utvoření legií, přece jen podařilo se mu získati cenných úspěchů. Vstoupil ve styk s mnoha vlivnými politiky a spolky a súčastnil se schůze spolku „Jednota pro nové země italské", kde pronesl významnou řeč, jež reprodukována byla ve všech větších časopisech italských. Kromě toho navštívil Dr.

Beneš několik zajateckých táborů, zvláště nový koncentrační tábor v Padule, kde bylo již soustředěno přes 10.000 Čechů a Slováků. Odtud přibráni dobrovolníky zvolení bratři Jan Bořil a Josef Logaj jako spolupracovníci „České kanceláře“. Ta byla za pobytu Dra. Beneše od základu zreorganisována. Kromě uvedených dobrovolníků z Paduly ustanoveni jím za spolupracovníky z důstojnických táborů bratří Dr. Antonín Papírník, Jaroslav Havrda a Antonín Pešl. Kancelář přeměněna na „Kancelář Čsl. Národní Rady pro Italii“ a započala svoji práci pod vedením ředitele Františka Hlaváčka. To konány již přípravy k budování české armády. Tou dobou už hnutí dobrovolnické stálo v plné síle.

Jako v Rusku, tak i v slunné zemi jihu bylo dobrovolnické hnutí průpravou k vybudování legií. „Čsl. dobrovolnický sbor v Italii“ dal základ k příští české armádě. Správně vzato, jest tedy vývoj legií dán historií „Sboru“, a z toho důvodu pokusím se na základě přístupných pramenů a později vlastní zkušenosti pokud možno stručně zmíniti se o jeho počátcích a vývoji. Již s počátku jsem se zmínil o tom, že zajatci české národnosti velice brzo počali se sdružovati. A poměrně záhy zahájena byla mezi nimi agitace pro utvoření dobrovolnického sboru. Ta začala vykazovati znatelný úspěch zejména od té doby, kdy bylo dobrovolníkům přislíbeno, že v žádném případě nebudou vyměněni, nýbrž že se jim dává na vůli, zůstati po uzavření míru v kterékoliv zemi Čtyrdohody. Dlužno hned na

počátku konstatovati, že to byli malí lidé, dělníci a živnostníci a prostí vojáci, kteří zahájili akci pro českou věc. Co to tehdy znamenalo, snadno si představíme, uvážíme-li, že v Italii byly vědomosti o našem národě náramně skromné, ba možno říci žádné. Čechy (Boemia) byly neznámou zemí (terra ignota). Italové, a žel, že i vyšší důstojníci, znali jen Rakousko (Austria), a nedovedli vůbec chápat, co nás vede k tomu, že chceme bojovati proti vlastnímu státu Jiní říkali o nás, že jsme válečníky ze řemesla, a že boj považujeme za své zaměstnání. Pohlíželi na nás s nedůvěrou jako na žoldnéře, a leckdy musili naši hoši vyslechnouti mnohé trpké slovo. Ba stalo se, že vyšší italský důstojník naplil před nimi a Srby, kteří rovněž chtěli jíti na frontu, a s opovržením jim řekl, že u něho jsou svině, protože chtějí bojovat proti vlastnímu státu. V důsledku toho hlásili se naši hoši do Ruska, do Francie, do Albánie, na frontu soluňskou, zkrátka do všech míst, kde by mohli se zbraní v ruce postavit se proti nenáviděným utlačovatelům. Italové slibovati, ale na vyřízení čekali naši hoši marně. A mnozí čekali již řadu měsíců. To ovšem bylo na ojedinělých místech, kam osud naše zajatce zahnal. K pravidelné akci došlo až v koncentračním táboře v S. Maria Capua Vetere v r. 1917, kterýmžto rokem počalo koncentrování českých zajatců do společného tábora. S. Maria Capua Vetere leží v provincii Caserta na trati mezi Římem a Neapolí. V lednu r. 1917 přijely sem z různých končin Italie první transporty Čechů. Před tím bylo jich tu jen několik de-

sítek, kteří seskupili se okolo Jana Čapka, pocházejícího z Dombrové ve Slezsku, povoláním důlního dozorce. Příjezdem nových lidí došlo k pravidelné akci, kterou vedl jmenovaný Čapek. Tehdejší situace spojenců nebyla právě nejrůžovější, i není divu, že akce hrstky nadšenců nesetkávala se v řadách českých zajatců s velikým pochopením. Na den 15. ledna svolána byla do baráku čís. 10 schůze těch, kdož hlásili se do spojeneckých armád. Dostavilo se asi 30 zajatců, kteří ustavili spolek, jenž pojmenován „Čs. dobrovolnický sbor". Na této prvé schůzi byly pročteny a schváleny stanovy nového spolku, které zavazovaly každého člena, že se postaví „se zbraní v ruce", aby bojoval pro svobodu svého národa, jakmile k tomu nadejde čas. Poměr členů budiž vpravdě bratrský, vzájemné oslovení členů sboru jest „bratře" a Ty. Odznakem bíločervená páska na levé straně čepice. Schůze usnesla se pořiditi přesný seznam dobrovolníků a svolati novou schůzi za tím účelem, aby se provedly volby předsednictva a funkcionářů, i stanovil pracovní program. Návštěva na této druhé schůzi byla již větší. Soupisem zjištěno, že do Sboru přihlásilo se ze 4000 lidí necelé 100. Tehdy bylo členství ve Sboru spojeno i s osobním nebezpečím. Ve druhé schůzi byli zvoleni za starostu br. Jan Čapek, zahraničními jednateli bří. Josef Logaj a Jan Bořil, místními jednateli bří. Josef Jura a Mojmír Polzar, pokladníkem br. Ferdinand Posker a zapisovatelem br. Jan Semonský. Organisační řád spolku v

§ 1. praví: Dobrovolníkem může býti: a) kdo se na úřední vyzvání italské vlády hlásil do české armády; b) kdo uznává za svoji mravní povinnost, se zbraní v ruce bojovati za samostatnost čsl. národa a státu, a čestným slibem se zaváže učiniti této povinnosti zadost. Slib skládá se do rukou br. starosty za přítomnosti členů výboru. § 5. stanoví: organisační práce směřuje k tomu cíli, aby dobrovolníci byli náležitě připraveni a národně uvědoměni pro budoucí poměry, které nastanou osvobozením národa a zřízením vlastního státu. Snahou „Čsl. dobrovolnického sboru“ bude, vštěpovati všem Čechoslovákům poznání svaté povinnosti bojovati vždy a všude za práva národů a lidskosti. Kázeň sboru jest dobrovolná, ale přísná (§ 15.). Proti těm, kdož by kázeň porušili, zakročí se s celou přísností a mohou býti i vyloučeni ze „Sboru“. Propaganda děje se hlavně přednáškami, uvědomováním českých zajatců o jejich povinnosti, jakožto té části národa, která má volné ruce, časopisem, divadlem, zpěvem a hudbou. Tyto ukázky organisačního řádu nejlépe ukazují, na jakých základech byl „Sbor“ budován, a jaké byly jeho tendence. A sluší poznamenati, že tento řád vypracován byl prvními dobrovolníky, tedy bez jakéhokoliv návodu z Paříže či odjinud, důkaz to, že dobrovolnické hnutí vznikalo neodvisle od činnosti našich zahraničních pracovníků, kteří mu dali formu a směrnice postupu.

Starosta Čs. D. S., několikráte již uvedený br. Jan Čapek, byl typem pravého dobrovolce: odhodlaný, rázný, osobně přímý člověk, pevná

povaha, první z dobrovolníků, který již před ustavením Sboru neváhal postaviti se v čelo dobrovolníků, ač měl doma ženu a dítě. Sokol duší tělem, nenáviděl Rakousko z hloubi své poctivé duše a podjal se úkolu organisovati branný odpor proti němu, třebaže věděl, že bude udán a jeho rodina doma pronásledována. Práce Sboru vyvíjela se postupně. Pracováno drobnou agitací od muže k muži, později přednáškami pro zajatce české národnosti, divadlem, zpěvem a hudbou, a časopisem, který se postupem času stával nejjistějším agitačním prostředkem. „Česká žurnalistika“ byla s počátku velice primitivní. Podloudným způsobem opatřovány byly italské noviny (zajatci nesměli čísti noviny) a bratři, znalí italštiny, překládali zprávy z front (br. Jura) a zprávy z vlasti, pokud se objevovaly v zahraničním tisku, anebo které vypisovány byly z „Československé Samostatnosti“, z věstníku čs. pařížské kolonie „Bulletin“ a z amerických novin (br. Josef Logaj). Zprávy ty sestavovány byly redakcí v primitivní list „Denní oznamovatel Čs. dobrovolnického sboru“. Stávalo se, zejména bylo-li rušněji na frontách, že „Denní oznamovatel“ vyšel i vícekráte za den. Brzy se ukázalo, že skrovný tento „denník“ nestačí. Výbor „Sboru“ usnesl se tedy vydávati měsíční revui, která nesla název „V boj!“, a byla vydávána jen v několika exemplářích. Později, když opatřen byl hektograf, náklad její byl zvýšen. Austrofilům akce tato nedala spáti, a tak jednou z čista jasna na jakési udání ocitla se celá redakční rada u velitele. Udání posloužilo vlastně akci „Sboru“.

Velitelství zavedlo „censuru“, redakce musila mu totiž předložiti s českým originálem italský překlad článků, načež číslo mohlo býti vydáno. List tedy se svolením italského velitelství mohl nerušeně vycházeti. Odpovědným redaktorem byl br. Josef Logaj. Časopis byl stále zdokonalován, až v červnu r. 1918 počal se tisknouti v Římě, v tiskárně Polyglottu „L'Universelle“ za redakce bří. Josefa Mir. Linharta a Rudolfa Nováka. Vydáván byl jednou týdně, od srpna 1918 dvakrát týdně, a vojskem na frontě vždy dychtivě očekáván. Redakce nacházela se v Římě, Via Boncompagni 93. Předplatné činilo 6 Lir ročně, jednotlivá čísla prodávána za 5 ctm. Vojsko ovšem dostávalo časopis zdarma.

Žurnalistická činnost v táboře byla doplňována akcí přednáškovou. Přednášky pořádány byly po jednotlivých barácích i venku na vhodných prostranstvích. S počátku ovšem byla účast na nich mizivá, postupem času však, kdy vzbuzen byl i zájem nedobrovolníků, měly přednášky ráz veřejných schůzí. Převážná většina nedobrovolníků chovala se klidně, teprve po ukončení přednášky docházelo k výměně názorů mezi jednotlivými účastníky, což mělo dobrý vliv na získávání nových členů. Než tím činnost výboru nebyla vyčerpána. Založen „Sokol“, pěvecký kroužek, footballové kluby, založena knihovna, lidové školy, školy jazyků, pořádána divadelní představení atd. Organisační život den ode dne vzrůstal a dostával formu uceleného hnutí. Nesmí si však nikdo představovati, že to vše šlo lehko a bez překážek. Naopak, práce výboru byla těžká a

svízelná. Věru nesnadné jest dnes vyličovati, jaké svízele stavěly se v cestu prvým dobrovolcům, za jakých obtížných okolností musili pracovati, a s jakým neporozuměním, ba přímo odporem setkávali se u Italů a bohužel i u našich vlastních lidí. Byli to zejména vyšší poddůstojníci, kteří proti akci Sboru se stavěli velice nepřátelsky, osočovali dobrovolníky u Italů a udávali je domů. Používali k tomu všech prostředků. Stalo se, že invalidé z jich řad, kteří jeli na výměnu domů, měli pod podšívkou kabátu zašitý celý seznam dobrovolníků. Avšak Sbor přes všecku protiagitaci vzrůstal a po prvém veřejném cvičení „Sokola", při kteréžto okolnosti vystaven byl velký Bartošův obraz „Za svobodu", mohutně tehdy na mysl českých zajatců působící, přihlásilo se na 800 dobrovolníků, takže Sbor čítal na 1500 členů. Nejnebezpečnější protivníci byli odstraněni do jiných táborů, a tím Sbor značně získal. V dubnu r. 1917 přijel do tábora delegát N. R. Č. v Paříži M. Božinov. Nepřivezl radostných zpráv: otázka české armády není dosud vyřešena a není také naděje na brzké její vyřízení. Nezbývalo, než obrniti se trpělivostí. Zatím jednáno o to, aby odstranilo se napjetí mezi Sborem a „Sokolem". Jednání chýlilo se k úspěšnému konci, když tu z nenadání celý tábor vzrušen byl událostí, která hluboce zasáhla ve vývoj Sboru. Koncem května nečekaně přijel do tábora kapitán Dr. Pučálka a představil se jako delegát „Svazu českých spolků na Rusi". Ujistil výbor Sboru, že dohodl se s prof. Masarykem v tom, že italští dobrovolci použiti

budou na frontě soluňské. Italie zásadně nemá ničeho proti tomuto plánu. Nábor na Soluň provede se v době nejkratší. Výbor Sboru, aniž by zkoumal, je-li Pučálka opravdu delegátem N. R. Č. — ač musil přece býti nápadným rozpor mezi jeho sdělením a tím, co oznámil pravý delegát N. R. Č. z Paříže M. Božinov z kompetentních míst — vydal mu seznam dobrovolníků a zaručil mu, že v určené době sestaví formace pro Soluň. Pučálka na to odejel, a výbor chopil se intensivní práce. Formovány roty a prapory, pořízen soupis schopných bratří, kteří by se mohli státi důstojníky, sestavovány povely atd. Projevy na pamět bitvy u Lipan aranžovány byly pod dojmem brzkého odjezdu na front.

Avšak po Pučálkovi jakoby se země slehla. Nedal už o sobě vůbec vědět. Ke všemu přišel telegram od Dra. Beneše, že přijede do Italie. O Pučálkovi ani slova. Bylo již jasno, že v Paříži o ničem nevědí. Italské velitelství, znepokojeno činností Sboru, počalo vyšetřovati, co vlastně Pučálka v táboře dělal. Výbor viděl, že nešikovně naběhl. Mezi členstvem vznikala nespokojenost, která vzrůstala, když dobrovolci byli velitelstvím posíláni na práci. Mnozí, obávajíce se, že se už nedostanou mezi své, odpírali jíti. Poměry v táboře se horšily. Výbor Sboru marně se snažil zjednati nápravu. Jeho akce trpěla také tím, že čeští příslušníci neměli vlastního tábora. Snaha získati jej nesetkávala se se zdarem. Teprve generál Š t e f á n i k ráznou a neúmornou činností docílil úspěchu. O Štefánikovi lze říci, že jako všude i v Italii hluboce zasáhl do osudu

českého hnutí a tvoření české armády. Aby byl dán předpoklad pro její organisování, žádal o skoncentrování Čechoslováků do jednoho tábora. Po dlouhém zdráhání svolila konečně italská vláda s tou podmínkou, že Štefánik vzlétne nad rakouské zákopy a rozhodí manifesty, vybízející české vojíny k deserci. On na podmínku tu přistoupil a vymohl tím pro Čechoslováky zvláštní koncentrační tábor, jímž se stala Certosa di Padula u Salerna v Jižní Italii. Je to starý klášter ze 14. století, ležící v kraji, zamořeném malarií. Odtud jeho jméno. V rozsáhlé zahradě kláštera postaven byl za války tábor. Mimo nemocniční baráky bylo tu 70 baráků, každý pro 200—250 zajatců. Mnohé darovány byly Amerikou. Velitelství s částí posádky ubytováno bylo v klášteře. Velitelem tábora byl stařičký četnický generál Finiguerra, jemuž náš revoluční odboj byl dlouho nepochopitelným. Za to jeho zástupce plukovník Giusti byl naším příznivcem a fedroval všemožně naše hnutí. Tábor rozdělen byl na 3 pluky (reggimenti), z nich každý na 4 roty (comgagnia).

2.

Přemístění dobrovolníků do Paduly nezlepšilo vnitřní situaci. V táboře byli zase příslušníci všech národností a byli tam také Češi, kteří svého času byli sem dopraveni ze S. Marie jako lidé, české akci nebezpeční. Kromě toho hned v zápětí přibyl sem transport poddůstojníků, kteří, byvše jmenováni veliteli jednotlivých baráků, počali prováděti rakouské způsoby služby a rakouskou disciplinu. Celkovou situaci stěžovali ještě italští důstojníci, z nichž přemnozí byli vyložení germanofilové. Výbor Sboru musil tudíž vyvíjeti úsilovnou činnost na několik stran. Koncentrace Čechoslováků byla s italské strany prováděna prapodivným způsobem. Čeští zajatci sice byli sem z různých končin soustřeďováni, ale současně byly vysílány pracovní oddíly nahoru až do Lombardie. Za takových okolností vzmáhal se v řadách dobrovolníků rozklad. Mnozí ze strachu hlásili se raději do práce a odjížděli, jiní činili tak z rozmrzelosti nad dlouhou nečinností, jiní konečně proto, že vůbec nevěřili, že k utvoření armády dojde. Výbor v stísněné situaci obrátil se na Paříž, žádaje, aby někdo z členů N. R. Č. přijel a informoval české příslušníky

o zahraniční akci. N. R. Č. vyhověla. Počátkem měsíce září přijel do Říma Dr. Beneš a jednal s italskou vládou o podmínkách, za kterých by dala svolení k formování české armády. Třebaže se mu to v plném rozsahu nepodařilo, přece jen docílil určitých positivních výsledků. Zajel také do Paduly. Sdělil výboru výsledek svého jednání v Římě i postup prací, spojených s utvořením čs. legií, a uvědomil jej o tom, že byla reorganisována kancelář N. R. Č. v Římě, jejíž vedením pověřen byl br. František Hlaváček (viz předchozí kapitolu). O svém zájezdu do Paduly napsal Dr. Beneš zajímavou stať do našeho zahraničního orgánu „Čs. Samostatnost" do přílohy „Zajatecká hlídka" čís. 9. v listopadu 1917, kterou zde otiskuji.

Našim hochům v italském zajetí!

Mluvili jsme doposud málo o našich zajatcích v Italii. Měli jsme k tomu řadu důvodů. Hlavní však byl ten, že naše práce v Italii nebyla dosud dosti systematická, a že jsme následkem toho mohli býti dost málo v přímém styku s našimi lidmi. Nyní se poměry zcela změnily. Nejen, že byl dán základ k silné a plánovité organisaci a systematické práci v Italii, nýbrž bylo tam docíleno v poslední době dalekosáhlých rozhodnutí se strany vlády italské v naší zajatecké otázce, čímž situace i našich lidí i naší organisace a práce bude postavena na zcela nové základy. Při té příležitosti dlužno poznamenati, že výsledky, jichž bylo docíleno, jsou skutečně politicky neobyčejně

cenné, že brzo budeme viděti přímý jejich důsledek, a že naši lidé budou se brzo cítiti jako zcela svobodní lidé v Italii. Podrobnosti za ím nesdělujeme, pokud přímá rozhodnutí praktická nebudou učiněna a práce na místě začata.

Je však na druhé straně nutno blíže si všimnouti všeobecně našich italských zajatců. Jako všude jinde prožili i oni křížovou cestu českých zajatců. Kletba naší příslušnosti k Rakousko-Uhersku nás pronásledovala strašlivě všude, stála nás hrozné oběti, útrapy i životy lidské. Pomalu a těžce probojova a si v Italii cestu idea, že Čechoslováci jsou něco jiného nežli „Rakušáci", a že jsou a musí býti přirozenými spojenci Italie v jejím boji proti habsburské monarchii.

Dlužno dáti zadostiučinění našim zajatcům samým, kteří italskou vládu i veřejnost k tomuto přesvědčení přivedli. Svým jednáním, svým chováním v táborech, svou disciplinou a pořádkem vzbuzovali všude úctu. S kterýmkoli důstojníkem jsem o této věci mluvil, každý to potvrdil s největší chválou o našich lidech.

Je třeba dále poznamenati, že naši zajatci v Italii dle všech známek jsou skoro nejlepším našim elementem mezi zajatci vůbec. Cítíce a jednajíce v neobyčejné míře a v nezvykle vysokém procentu vlastenecky, získali všude našemu jménu čest a chválu. Od vysokých úřadů italských bylo mi všude konstatováno, jak neobyčejně příznivě působil na př. fakt, že naši lidé jsou průměrně nejvzdělanější ze všech zajatců, že veliké jich procento zná více jazyků,

že všichni umějí číst a psáti, že vyšší stupeň vzdělání je neobyčejně častý a že u všech téměř je vyložené a jasné neskrývané nepřátelství k Rakousko-Uhersku, projevované přáním vstoupit do některého ze spojeneckých vojsk a bojovat proti Němcům a Rakušákům.

Navždy zůstane k chvále našeho jména a našeho zahraničního hnutí to, co dovedli učiniti naši zajatci italští, umístění nejdříve v Santa Maria Capua Vetere a pak v Certosa di Padula.

Nelze nám z řady důvodů vypisovati dnes tyto věci do podrobna. Dlužno však dnes už naznačiti alespoň toto: Díky neúnavné snaze, energii, nezdolné práci a nepřemožitelné důvěře v konečné vítězství, podařilo se několika našim dobrým lidem v těchto táborech sorganisovati veliké procento našich lidí. Utvořily se kroužky vzdělávací, vyučovalo se jazykům, obchodním vědám a j., pořádaly se přednášky politické i odborné, zřídily se kroužky sportovní a zábavní a pracovalo se tak neobyčejně intensivně v našem osvětovém duchu, jak to známe z domova. Po této stránce návštěvníky tábora našich zajatců musilo skutečně mile překvapiti a dojmouti to, co mohli viděti v S. M. Capua Vetere a zvláště nyní v Certosa di Padula.

Při tom však nutno vyzdvihnouti zvláště dvě neobyčejně důležité věci. Celá organisační práce v tomto táboře, kde je dnes 12.000 našich vojáků, vedena byla několika našimi lidmi ve směru otevřeného boje proti Rakousku a k přípravě československého vojska. Byl založen dobrovolnický sbor, jehož práce v prostředí za-

jateckém je přímo ohromná, uváží-li se obtíže, jaké se stavěly v cestu našim lidem. Utvořeny byly téměř celé tři batailliony, prodchnuté největším vlastenectvím a nejsilnějším vědomím našich národních povinností v dnešní osudné době. Dnes stojí na tři tisíce našich lidí v tomto jediném táboře připraveno na první zavolání Idea sokolská je proniká, a vědomí, že dnes doma celý národ takřka křičí o samostatnost a nebojí se otevřeně býti vlastizrádným přes všechny hrozby rakouských katanů, vede je k přesvědčení, že žádný z našich lidí za hranicemi nesmí projevovat obavy nebo docela zbabělost, vede je k nejsilnějšímu úsilí, jak řečeno, přes velké překážky, jež se stavějí v cestu, přesvědčiti všechny lidi ke konání jejich národní povinnosti.

Všichni ti, kdož na tomto díle pracovali, mohou býti dnes naplněni pocitem zadostiučinění. Vykonali pro naše zahraniční hnutí práci velikou. Na jejich práci — vedle své práce politické a diplomatické a vedle revolučního hnutí v Čechách — mohla se Národní Rada odvolat, když začala vyjednávati v poslední době o politické otázky naše s italskou vládou, na jejich práci staví také N. R. celou svou vojenskou akci, kterou nyní ve větším slohu v Italii právě podniká. Budiž všem těm našim pracovníkům za to vřelý dík.

Jedné věci nelze pominouti. Mezi našimi zajatci nalézá se také akad. malíř J. Bartoš. Začal pracovati mezi našimi lidmi štětcem. Docílil úspěchů opravdu velikých. Docílil zejména svou propagandou dvojího: u italských autorit získal

českému jménu úctu, zájem a sympatii, u našich lidí vzbuzoval city národní, vlastenecké, a povinnosti k národu v dnešní době. I jemu náleží veliká zásluha za to, co naši hoši mezi zajatci vykonali. V Certosa di Padula jeho výstava ve zvláštním sále mluví slovy nejvýmluvnějšími.

Toto budiž řečeno jen jako první dojmy z návštěvy, jež mohl jsem jen letmo učiniti u našich hochů v Padule. Budeme nyní ve styku stálém a návštěvy budou častější.

Všem těm pak, kdo projevovali doposud váhání v připojení se k dobrovolnické akci, odůvodňujíce to všelijak, musíme to dnes opakovati: Všichni ti, kdo pracovali pro sbor dobrovolnický, všichni ti, kdož se k němu připojili, vykonali velikou službu těžce zkoušenému národu, poněvadž vykonali svou povinnost.

Národní Rada dnes dospěla svojí prací tak daleko, že volá k této povinnosti nejen ty, kdož již dobrovolně se jí podjali, nýbrž i ty, kdož posud zůstali stranou. Buďte tudíž všechni připraveni Žádáme Vás o to se vší opravdivostí, ve vědomí vážnosti úkolů, jež nám v Italii nastávají.

A všem těm, kdož byli průkopníky, organisátory a pracovníky, ještě jednou dík. Věříme, že v krátké době budou i ti druzí v našich řadách. Dr. Beneš.

Příchodem Benešovým poměry v táboře se změnily. Jeho přesné informace vyrazily zbraň těm, kteří dobrovolnickému hnutí nepřáli. Intervence Benešova v Římě byla patrna i v chování italského velitelství. Velitel táboru i důstojnický

sbor změnil taktiku. Místo dosavadní upjatosti projevovali jakousi ochotu a poskytli členům výboru Sboru možnost, aby zasahovali jako poradní orgán do věcí v táboře.

* *
*

V říjnu odjeli z Paduly do římské kanceláře bří. Bořil a Logaj. Zájezd Dra. Beneše měl i jiný hluboký význam. Jeho zásluhou vešlo české osvobozovací hnutí ve známost v celé Italii. Mnoho našich nadšených italských přátel horlivě pracovalo v náš prospěch. Římská kancelář vyvíjela neobyčejnou činnost a její ředitel Fr. Hlaváček vykonal ohromnou práci. Ovšem vše to ještě nestačilo, aby prolomilo ledy na rozhodujících místech. Vláda projevovala stejnou nedůvěřivost, a národ sám byl roztříštěn a nejednotné mysli ohledně svého vlastního boje. Lid pohlížel na nás jako na prodlužovatele války, a vojáci nemyslili si o nás nic jiného. Je známo, že tyto zjevy vedly ke Caporettu. Leč česká věc spěla již nezadržitelně ku předu. Tábor v Padule byl od jiných národností vyprázdněn a v něm koncentrováni Čechoslováci z celé Italie. „Sbor" měl volnější ruku a mohl vyvíjeti činnost dle své vůle. Život v táboře byl nyní jak náleží rušný. Denně konány přednášky, a to na několika místech současně. Na každém baráku konány večer denní rozkazy, při nichž čteny zprávy z bojišť, případně došlé zprávy z domova atd. Hrálo se ob den divadlo a pořádány koncerty s programem hudebním i zpěvním. Již dříve sestaven umělecký orchestr, zakoupeny za vlastní peníze

nástroje i noty a usilovně cvičeno, takže orchestr mohl přednášeti prvotřídní skladby v provedení, které sneslo i přísné kritické měřítko. Koncerty navštěvovány byly hojně italskými důstojníky, kteří neskrblili pochvalou nad prvotřídními výkony naší hudby. Zpěvní stránku koncertů obstaral barytonista lublaňského divadla br. Josef Peršl, který zpíval italsky i česky s velikým úspěchem, a pěvecký kroužek dobrovolníků, sezpívaný tak, že u Italů svými přednesy vzbuzoval obdiv. Vedle toho cvičeno v Sokole, hrán football, uspořádána velká výstava prací našich lidí i výstava našeho akad. malíře bratra Břetislava Bartoše, o němž byla zmínka již u příležitosti vystavení jeho obrazu „Za svobodu" v S. Marii. Nescházelo tedy v Padule ničeho, jen společenský život. Ten tu byl do jisté míry otráven, to nutno konstatovati i dnes, kdy od tehdejších událostí máme náležitý časový odstup. Na ty, kdož hned nestali se dobrovolníky, pohlíželo se s patra, nevyšlo se jim nijak vstříc, naopak činilo se jim všeliké příkoří, a to všem bez rozdílu i těm, kdož s akcí sympatisovali. A v tom právě byla největší chyba. Nebylo také možno projeviti protinázory, ač to bylo přímo podmínkou zdaru. Rozhodující činitelé zapomněli, že takový duševní přerod vyžaduje určitého času. Mnozí přišli do tábora naprosto neinformováni, a dříve než si mohli řádně uvědomiti, oč se jedná,*) už na ně bylo nevra-

*) Doma ani na frontě nedověděli se toho nejmenšího, takže o existenci nějakého hnutí ne-

ženo, že hned nevstoupili v řady dobrovolníků. Jest jisto, že slušnějším, mírným a přístupným způsobem mohla býti pro dobrou českou akci získána valná většina, ten způsob však, jakým se pracovalo (alespoň se strany některých jednotlivců), odrážel mnohé. Sám mám doklad v tom, jak jednání to působilo na mne, jak mne jaksi i zatvrdilo, takže to trvalo přes dva měsíce, než jsem vstoupil do Sboru. Začasté velikou politiku provozovali lidé, kteří jí nerozuměli a v míru doma politicky vůbec nežili, nebo takoví, o nichž se vědělo, pod jakými podmínkami uvolili se pro českou akci pracovati (zajištění, že na frontu nepůjdou).**) — Pro zajímavost možno ještě uvésti „místopis" táboru. Měli jsme tam Václavské náměstí, pojmenované tak proto, že se mu skutečně velice podobalo (bylo osvětlováno v noci řadou elektrických lamp), dále Příkopy a náměstí Františkovo, nazvané tak proto, že tam promenovali „Františkáni", t. j. ti, kteří na svých čepicích ostentativně nosili značku „F. J. I." na důkaz toho, že se považují za rakouské zajatce. V táboře byly 4 kantiny, kde bylo však možno dostati jen víno a jižní ovoce jako fíky, ořechy, kaštany, citrony a pomeranče. V klášteře samém bylo možno koupit maso, sádlo a jiné věci. Ti,

———

měli ani tušení. Těm ovšem bylo dobrovolnické hnutí velikou novinkou, že nevystihli ihned celou podstatu věci.

**) Týká se člena výboru, který teprve na revers tohoto obsahu vstoupil do Sboru a počal agitačně pracovati.

kdož měli peníze, měli se jak náleží dobře, tak že mnohým se o takovém blahobytu doma nikdy ani nezdálo. Zato ti, kteří peněz neměli, měli se velice špatně. Stravování v táboře bylo mizerné, hlavně na konci r. 1917 a počátkem r. 1918.

Myslím, že o poměrech v českém táboře jsem uvedl tolik, aby si čtenář učinil slabou představu o našem životě. Vrátíme se tedy k událostem po Caporettu, kde jsme přestali. Bylo velikým morálním úspěchem českého odboje v Italii, že po událostech u Caporetta, které ohrozily v základech italský stát a znamenaly ohromnou katastrofu pro italskou armádu, neztratil hlavu a neklesl. Naopak možno říci, že neštěstí Italie vznítilo náš odboj k intesivnější práci. To platí i o dobrovolnících v táboru, kteří proklamovali plamenné manifestace pro Italii a proti Rakousku. Podnikli sbírky a odevzdali několik tisíc lir pro uprchlíky z okupovaného území. Všichni zajatci české národnosti, pokud byli na práci, pochopili osudovost chvíle a působili všemožně, aby uklidnili polekané obyvatelstvo. Působili slovem i činem. A v tom tkví nezměrný význam českého odboje v Italii i napotom naší armády, že v době nejhorší vzácným příkladem sebeobětování dokázal zázračnou věc: obnovil u Italů víru ve vítězství a nadšení i lásku k vlasti. Příklad Čechoslováků, kteří, ač mohli v bezpečí vyčkávati konce války, volili znovu jíti do pekla fronty a nasazovati životy za vzdálenou svoji vlast, mocně působil na sklesle mysle italských občanů i vojáků.

V lednu 1918 čítal Sbor již na 500 dobrovolníků, počet to jistě dostatečný k základu vojska, tím spíše, že ostatní příslušníci československého národa čekali na proklamování armády, do které byl téměř každý odhodlán vstoupit. Že k utvoření armády dojde, považovali jsme všichni po prosincovém dekretu ve Francii za samozřejmé. Práce Sboru čekala na své ovoce. Leč italská vláda zdála se býti ve svém původním rozhodnutí neoblomnou. Výhodou pro naši situaci bylo, že došlo k důležitým změnám ve vládě. Řízení osudu země ujal se nový premier Orlando a velení armády převzal generál Diaz, kteří oba si byli vědomi toho, že jest třeba napjati všecky síly, nemá-li Italie vyjít z války poražena. V této době alespoň částečně byla přijata naše pomoc. Generál Diaz rozhodl se použíti pro 8 částí italské pozemní moci Čechoslováků jako výzvědných oddílů. Tehdy byla ke každé části poslána jedna naše rota. Výzvědné oddíly legionářů prokázaly italským armádám neocenitelné služby. Jest úkolem historie, aby jednou náležitě docenila, co naši hoši v rozvědné službě vykonali. Jinak však italská vláda jevila pro českou věc stejnou neochotu. Vliv toho byl brzy v českém dobrovolnickém hnutí patrný. Hoši chtěli ven, zvláště když vešlo ve všeobecnou známost vítězství české armády v Rusku u Zborova. Také povolení armády ve Francii bylo mnohým bratřím důvodem k tomu, aby se domnívali, že Italie to s námi nemyslí upřímně, a že českou armádu ve své zemi nepovolí. A toto vědomí vedlo k rozvratu. Mnohé strašila

myšlenka, že Italie uzavře separátní mír — to tvrdili i četní Italové — a že vydá naše hnutí Rakousku. Tehdy četní bratří vystoupili ze Sboru, nebo hleděli dostati se z tábora. Situace byla pro náš odboj krajně nebezpečna. Všichni jsme cítili, že se musí něco státi, aby naše věc byla zachráněna. Netrpělivost rostla...

Konečně dne 13. února 1918 přilétla do Paduly prvá radostná zpráva: rozhodnutím italské vlády udělena Čechoslovákům volnost a oni postaveni na roveň ostatním národům čtyřdohody. Byli jsme zbaveni potupného znamení zajatců a dostali italský stejnokroj s českými odznaky. Zároveň povoleno utvořiti z Čechoslováků pracovní prapory a poslat je za frontu dělat zákopy, aby aspoň tímto způsobem mohli vystoupiti proti nenáviděnému Rakousku. Zpráva ta vyvolala ovšem v táboře pochopitelný rozruch, zvláště v řadách těch, kdož chtěli zůstat věrni Rakousku za každou cenu. Ti chystali se k vyloženému odporu, zamýšlejíce na vždy zlomit sílu dobrovolnického hnutí. Bouře visela ve vzduchu a k vybití došlo při řeči delegáta N. R. Č. z Říma br. Logaje. Vzpoura „Františkánů“ byla však krvavě potlačena. Mnoho jich bylo zraněno kamením a mnozí byli sbiti do krve. Na marodce měli plné ruce práce s obvazováním. Z obou stran plno lidí odvedeno bylo do „basy“. Řeže večer po barácích pokračovaly. Nebyly to právě nejlepší scény, ale lidí, kteří vyloženě pracovali pro Rakousko a strašili druhé šibenicemi, nelitoval nikdo!

Naši hoši přijali rozhodnutí italské vlády

různě. Někteří byli hluboce sklamáni a uraženi ve svých nejlepších citech. Považovali to za ponížení, že mají vzíti do rukou místo pušky krumpáč a motyku. Většinou však byli uspokojeni, protože toto rozhodnutí vlády považovali za prvý krok k utvoření ozbrojené armády. Hned po uvedeném prohlášení italské vlády počalo se s rozdělováním na prapory a roty, a zároveň s vystrojováním. Roty každodenně cvičily za českých povelů. Současně přijeli do Paduly čeští důstojníci a s nimi italští, kteří byli přiděleni k našim praporům.

Počátkem března začaly jednotlivé prapory odjížděti na frontu. Výstroj byla úplná až na zbraň. Mezitím, co z Paduly odjížděl jeden prapor za druhým, podařilo se Dru. Benešovi uskutečniti myšlenku, kterou se již dlouho obíral: s v o l a t i d o Ř í m a s j e z d p o t l a č o v a n ý c h r a k o u s k ý c h n á r o d ů. V tom čase už Štefánik horlivě pracoval na tom, aby naše formace nebyly posílány jako pracovní oddíly za frontu s motykou a rýčem, nýbrž přímo na frontu a jako vojáci s puškou v ruce. Zdálo se však, že jeho namáhání zůstane bezvýsledným. Právě při jeho příjezdu do Říma bylo v italské sněmovně jménem vlády prohlášeno, že Italie nikdy nepřipustí, aby zajatci českoslovenští bojovali na její frontě. Znělo to jako poslední slovo. Naděje na utvoření čs. armády v Italii zdály se býti na vždy pohřbeny. Avšak Štefánik nedal se odstrašiti. Jako jinde i zde projevil svoji nezlomnou energii, která byla obdivována všemi, kdož blíže znali tohoto nemocného a přímo jen vůlí při ži-

votě se udržujícího Slováka. V poměrně krátké době provedl věc téměř zázračnou, jejíž výsledkem bylo podepsání smlouvy, kterou povoleno bylo utvoření samostatné československé armády v Italii. Zasáhl všude, aby toho dosáhl: u královny-matky, u královny Heleny, u krále, u ministrů, v kruzích politického světa. V krátké době získal si přátelství mnoha vlivných politiků, především samého ministerského předsedy Orlanda. Zasvěceným lidem nebylo tajno, že právě Orlando vzal vše na svoje risiko a na vlastní odpovědnost podepsal konvenci italsko-českou dne 21. dubna 1918, v slavný den založení Říma, jíž bylo uznáno právo československého národa, ozbrojiti jménem národa své syny, žijící za hranicemi. Je známa scéna, která se mezi oběma muži odehrála. Orlando vzpíral se podepsati smlouvu, vymlouvaje se, že nemůže vůči rodinám v Čechách převzíti odpovědnost za tisíce životů jich příslušníků, které by mohly přijíti na zmar při vojenské akci. Štefánik mu na to odpověděl: „Vaše Excellence, jménem zajatých Čechoslováků Vás prosím, abyste jim dovolil umírati na bojišti za jejich ideály!“ Orlando přemožen pohnutím zaslzel, objal Štefánika a oba se políbili. Česká armádá v Italii byla skutkem. Slavnostním aktem povolovacím byl už vlastně kongres Rakouskem potlačovaných národů, konaný v Římě ve dnech 8.—11. dubna 1918. Úspěch jeho byl nepopíratelný. Na něm slavnostním způsobem proklamováno právo utlačených národů v Rakousku na jejich samostatnost. Řeč Dra. Beneše, na sjezdu tom pronesená, vyvolala i v italské žurnalistice silnou

odezvu. Česká armáda byla považována za hotovou věc. Proto také to sděleno bylo do tábora padulského, aby akce byla připravena předem. Dne 13. dubna přijeli k nám do Paduly Dr. Papírník a Slovák Dr. Osuski. Na pondělí 15. dubna ohlášena byla manifestační slavnost. Vylíčím ji ze svých zápisků, které jsem si činil po celou dobu zajetí ve formě deníku:

„Déšť, který celou noc znepokojoval, ustal. Vstávali jsme v 5 hodin. O 7. hodině provádíme nástup. Táborem prochází hudba, která hraje národní a sokolské písně. Odcházíme nahoru na hřiště (na Letné), kde seřazují se pluky jeden za druhým kolem tribuny, dekorované našimi a italskými barvami. Na volné cestě k ní s obou stran stojí praporečníci centurií (rot) s prapory v barvách našich, slovanských, italských a spojeneckých. Přesně v 8 hodin byl nástup proveden. Všichni italští důstojníci a velitelé pluků jsou přítomni. Kromě nich je tu mnoho italských graduátů (poddůstojníků) a vojínů. A již přicházejí zástupcové N. R. Č. s br. Pešlem. Hudba hraje „Kde domov můj?“, čímž manifestace jest zahájena. Na to br. Pešl představuje oba zástupce N. R. Č., z nichž americký Slovák Dr. Osuski prvý ujímá se slova. Vyřizuje nám všem pozdrav N. R. Č. a její vzkaz, že československá armáda v Italii je povolena! (Nadšené demonstrativní projevy a volání „Sláva Italii!“) Temperamentním způsobem, doprovázen spontanními projevy souhlasu vykládá řečník, kdo to je N. R. Č., kdo jsou její předáci, promlouvá o významu Masaryka, Beneše a Ště-

fánika, vysvětluje, co N. R. Č. a s ní celý náš národ doma chce, a za nadšeného souhlasu dovodí, že všichni příslušníci československého národa musí se státi vojáky a vstoupiti do armády. Každý Čechoslovák zachová se jistě tak, jak od něho národ očekává, a jak toho doba vyžaduje. (Mohutné projevy pro armádu a Italii.) — Po něm prof. Dr. Papírník nastínil, živým zájmem sledován, význam tří částí naší armády, která tvoří jediný celek, ač vystupuje na různých bojištích. Naznačuje její příští úkoly a za bouřlivých projevů souhlasu končí svoji pěkně založenou řeč slovy díků Italii, která nám s takovou ochotou vyšla vstříc.

Vzduchem nesou se velebné zvuky naší národní hymny, kterou zpívá každý tak vroucně, jako nikdy před tím ve svém životě. Oči mnohého zpívajícího jsou zality slzami, mnohý pohnutím nemůže zpívat. Slunko vyhouplo se nad mraky a jasné jeho paprsky dopadají na obnažené hlavy tisíců. Krásný, nezapomenutelný okamžik... Po té jednosvorně akklamací schválena resoluce pro N. R. Č. v Paříži a pozdrav čs. armádě ve Francii. Slováci zpívají „Nad Tatrou sa blýska"... Pak br. Pešl tlumočí v italské řeči přítomným italským důstojníkům náš vřelý dík Italii, která pochopila naše snahy a pomáhá je uskutečňovat. Jemu odpovídá, výbuchy nadšení přerušován, zástupce velitele tábora plukovník Giusti, který stručně, ale jadrně vystihuje společný cíl Čechoslováků a Italů: zničit Rakousko. Bouřlivé volání „Evviva Italia!" přítomných jest mu odpovědí. Nastává sbratření

praporů. Br. Pešl končí krátkým proslovem tuto zdařilou manifestaci. Hned provádějí se odvody, při nichž fungují italští lékařové. Z italského velitelství vlají naše prapory. Hudba prochází táborem a s ní dobrovolníci za zpěvu písní národních, sokolských i vojenských až do retrait. Život v barácích trvá do pozdních hodin nočních.“

Tou dobou byla naše situace taková, že na frontě jsme měli výzvědné hlídky, přičleněné ke všem částem italské armády, za frontou jsme měli 7 praporů pracovních oddílů beze zbraně a v táborech, hlavně ovšem v Padule, několik tisíc dobrovolníků a československých příslušníků. Práce u pracovních praporů byla ihned zastavena a provedeny odvody, právě tak jako u nás v Padule. Vše šlo rychlým tempem ku předu. Byly postaveny 4 pluky čís. 31.—34., tedy 2 brigády čili 1 divise, označená co šestá česká. Sen o národním vojsku stal se skutečností, žel že byli mnozí, kteří nestáli v jeho řadách. Tehdy jsme je neuznávali za české příslušníky a bolelo nás, že mluví naším jazykem. Byli posláni do tábora v Sulmoně (Fonte d'Amore) a Avezzana.

Měsíc po povolení armády zahajovala se v Kapitolu s oltáře italské vlasti odveta za Bílou Horu odevzdáním bitevního praporu legionářům. Den 24. května jest národním svátkem italským. Téhož dne r. 1915 vstoupila také Italie do války s Rakouskem. Italská vláda volila úmyslně den tohoto velkého národního svátku k uznání práva československého národa na samostatnost. Pro frontu připravovali se legionáři v krajích, jež

prolnul sladký soucit „Chuďasa z Assisi". V prvé řadě samo Assisi, pak vznešená Perugia, drsné, ale milé Spello, silná Narni, Spoletto a naše centrum Foligno, zkrátka celá ta zelená Umbrie, tak krásně opěvovaná Carduccim, dostala nové ovzduší, naplněné písněmi smutnými i sladkými a zase veselými a nevázanými, jak už to drsná válka nese s sebou. U italských vlastenců doznali jsme velkého obdivu, uznání, sympatií, a z toho vyprýštila láska, která nás doprovodila až do rudých brázd zákopů. Ledy byly prolomeny, jakmile italské obyvatelstvo delším stykem nás poznalo. Prvotní nevraživost ustoupila sympatii a lásce. V Bologni, Florencii, Milánu, Brescii, všude, kam čeští legionáři vkročili, byli nadšeně vítáni, zahrnováni květy a dary, a s květy italských matek a dívek odešli, jásajíce radostí ze života a plni lásky k vzdálené domovině, vstříc olovu a oprátce..."

Náš příznivce Ugo Dadone ve své vzpomínce na italské legie cituje některé věty z dopisů našich dobrovolníků. Konstatuje, že byl dojat jejich prostotou i přirozeností slov, která v podstatě vyjadřovala hlas a vůli celého národa: svobodu nebo smrt!

Tak Richard Brožek od 31. pluku čs. píše matce: „Odcházíme, poněvadž zjevila se nám hvězda vykoupení. Jitřenka vychází. Synové českých matek s tvářemi do bronzova opálenými jsou na pochodu a brzo Vás políbí. Vás i milovanou vlast!" — František Krajdl od 39. pl. čs. píše otci: „Tatínku, když čteš v novinách o Čechoslovácích v Italii, vzpomeň si, že čteš také

o svém synovi. Jsem šťasten, že alespoň z novin se něco o mně dovíte. Táto, čti pilně noviny...“

Tyto dvě malé ukázky dostačí, aby čtenář si uvědomil, že osobnost každého legionáře vlivem poměrů a svatým nadšením pro věc národa vyrostla při největším sebezapření do krajní výše nového citu, že vyspěla v novou povahu, charakterisovanou **nejvyšším smyslem pro povinnost**, která byla každému legionáři svatou. Bylo to přirozené, protože vedle kulky a jiných zbraní a úkladů boje otvírala se t. zv. rebelům chmurná perspektiva popraviště a pomalé smrti provazem. Dovede-li si každý z Vás představiti, že člověk otupen ve víru boje lehce zapomíná na sama sebe, dovede stejně lehce pochopit každý z Vás onen duševní stav, kdy člověk hledí v tvář smrti, k níž byl přivlečen, maje dosti času k přemýšlení a k uvědomění toho, co ho čeká; zde nepřijde nečekaně kulka, která rázem učiní všemu konec, zde člověk čeká na smrt nekonečně dlouho (tak se mu to aspoň zdá), vidí přípravy k své popravě, čte se mu rozsudek smrti, a on plně si uvědomuje, co se s ním bude díti. A právě v těchto případech plně se projevila ona druhá **povaha povinnosti**, kterou dali na jevo ti naši bratří, kteří přistupovali k oprátce s klidem a jasnou myslí, usmívajíce se na vidinu matky vlasti.

Slyšme o tom nepředpojatý hlas nepřítele. Známý maďarský časopis „Az Est“ přinesl v čísle z 3. července 1918 původní dopis z fronty italské, podepsaný začátečními písmenami V. M. V něm jest tento passus: „Mezi italskými zajatci

dopadli jsme opět několik českých legionářů. Odsouzený k smrti stojí přede mnou klidně mezi dvěma četníky s nasazenými bodáky; zdá se, že ani nepostřehl mé přítomnosti, jsa zabrán myšlenkami... svými posledními myšlenkami. Má stejnokroj italský a na hlavě ocelovou přilbici. Jest docela mladičký: z pod helmy derou se mu ven plavé, hladké vlasy, nos mírně ohrnutý jest charakteristickým pro jeho rasu. Můj bože, za hodinu bude mrtev a bude se houpati jako ledový plod nějakého mocného stromu bez květu a listí. Zná svůj osud a přece se usmívá klidně a jistě, jako jeho čtyři kamarádi, kteří šli s úsměvem a klidem na smrt a teď již se klátí na stromech podél hlavní silnice coneglianské, jako se chovalo tolik jiných jeho bratří..."

Při této příležitosti nutno zmíniti se zvláště o dvou případech hrdinného skonu našich dobrovolců. Prvým jest střelec Josef Sobotka, zajatý při odvážném podniku hlídky. Přes všecko naléhání a sliby rakouských důstojníků nevyzradil ničeho ani o italském vojsku ani o oddílech legionářů. Hrdě odmítl pokrm i nápoj. „Od Rakouska nechci ničeho", řekl, „jediná věc, kterou přijmout mohu a musím, jest oprátka", dodal s úsměvem. Na popraviště kráčel s jasnou myslí, klidný a usměvavý. Cestou vykládal mužstvu eskorty, jak krásná jest smrt pro vlast, a jak lehký jest trest smrti za lásku k ideálu. Znovu odmítl šálek kávy, který mu podával těsně před exekucí rakouský důstojník, a řekl mu, že od utlačovatelů své vlasti nepřijme ničeho. Hned na to s úsměvem nastavil šíj katovi. Provaz u-

dusil mu na rtech úsměv i s životem. Skonal hrdinně a zapsal se tak v pamět národa písmem nesmazatelným.

Tato zpráva je zaručena očitými svědky Čechy, kteří popravě jeho byli přítomni. Úřední doklad praví o smrti Sobotkově toto:

C. k. velitelství 49. pěší divise. Polní pošta 432.

27. července 1918. No. 146.

Pěšak Josef Sobotka od 21. pěšího pluku, 1. bataillon, z Čachotína, okres Chotěboř v Čechách, byl uznán vinným zločinem proti vojenské moci mocnářství a zločinem velezrady, které se dopustil tím, že vstoupil do československé legie v Italii a tam agitoval proti naší frontě, spáchal zločin těžkého porušení podřízenosti tím, že chtěl zabíti rakouského důstojníka, který ho zajal, a byl v důsledku toho odsouzen stálým soudem vojenským k smrti provazem (vyloučen před tím z armády atd.). Rozsudek byl vykonán večer dne 26. července před nepřítelem, blíže našich malých hlídek v Cretu, ve Val Giudicaria. Ale taková potupa nemůže býti smyta ani smrtí. Jeho jméno utkví v paměti všech, zatíženo opovržením obzvláště u jeho pluku a ve vlasti, pro niž zůstane nesmazatelnou skvrnou hanby. Osud, který ho stihnul, najde dříve nebo později každého zrádného vojáka, i když nevstoupí do řad nepřátel, jako učinil Sobotka, nýbrž i tehdy, když poruší přísahu a přejde k nepříteli. Toto nařízení budiž předmětem hlubokého a detailního poučení veškerého vojska.

Von Krammer, generálmajor v. r.

Von Krámmer se ovšem šeredně přepočítal. Jméno Josefa Sobotky zapsáno jest v srdci celého národa. Ne skvrnou nesmazatelné hanby, nýbrž chloubou vlasti se stal, jako všichni ti, kdož stali se mučeníky pro věc svobody.

Druhý dobrovolec, který skončil hrdinnou smrtí, jest br. Bedřich Havlena, jeden z prvních dobrovolníků a pokladník Čs. dobrovolnického sboru v Padule. Týž za červnové offensivy šel s hlídkou, ač cítil se nemocen. Při náhlém přepadení byl zajat. Polním soudem odsouzen byl k smrti provazem. Poprava byla ihned vykonána v St. Donnu di Piave dne 21. června 1918 před polednem. Popravě, která byla náhlá, nebylo přítomno mnoho svědků. Jen několik důstojníků, vojáků, četníků a kněz přihlíželi tomuto hrůznému divadlu. Před domem, v němž byl br. Havlena uvězněn, stála telegrafní tyč, která byla přizpůsobena as 2 m dlouhým příčním břevnem za šibenici. Na něm visela jen zcela krátká oprátka. Br. Havlena, spatřiv šibenici, vypjal prsa, pozvedl hrdě hlavu a pevným krokem, neohlédnuv se ani na své katany, přešel silnici. Došel k šibenici a, aniž by dal čas svým katanům k nějakým ceremoniím, bez rozmyšlení naskočil jako Sokol do kliku, chytil se příčního dřeva, přitáhl se nahoru a pravou rukou dal si oprátku na hlavu. Oprátka se však sesmekla. S úsměvem navlékl ji znovu a bleskurychle pustil se do visu. Oprátka se zadrhla a on s posledním úsměvem v obličeji dokonal. Unikl tak svým katanům a sokolským způsobem zkrátil muka, která by mu jistě byli připravili. Průvod překvapením

zůstal stát, a po delším rozhovoru mezi sebou se důstojníci rozcházeli...

Tak umírali naši hoši, mučeníci svobody! Bylo jich popraveno na padesát...

Vylíčil jsem v souvislosti přechod dobrovolnického hnutí v pracovní prapory a přeměnu těchto v ozbrojenou armádu. Spojitost dějů tak lépe vynikla. Prohlášením samostatné čs. armády v Italii 21. dubna 1918 zakončují se dějiny Čs. dobrovolnického sboru. Týž tou dobou čítal více než 10.000 členů. O jeho významu jsem se zmínil na několika místech jeho historie. Dotkl jsem se jeho světlých i stinných stránek, pokud jsem je z vlastní zkušenosti poznal za svého kratičkého pobytu v Padule od ledna 1918. V přímém styku se Sborem jsem byl od svého vstupu dne 7. března 1918, a nemohu tedy z dřívější historie jeho uváděti podrobnosti. V té věci odkazuji čtenáře na knihu br. kapitána Josefa Logaje „Československé legie v Italii“, která vyšla nákladem „Památníku odboje“ již ve druhém vydání. Autor v ní vyličuje do nejmenších podrobností dějiny a osudy Čs. dobrovolnického sboru co přímý účastník. Pokud se jednotlivých význačných událostí prvých dob Sboru dotýče, byla mi jeho stať vodítkem v mém stručném vylíčení historie Sboru.

VOJENSKÁ AKCE ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY V ITALII.

NA FRONT.

3.

Když bylo dáno italskou vládou povolení postaviti vlastní čs. armádu, rozjeli se členové N. R. Č. po zajateckých táborech a k pracovním praporům, aby vybídli československé příslušníky ke vstupu k vojsku. Možno říci, že výsledek jejich práce byl velice dobrý. Na prvou výzvu vstoupilo přes 12.000 našich lidí do armády. Je to počet jistě dosti vysoký, povážíme-li, že italská fronta byla neustále v činnosti a v nebezpečí. Každý z nás si byl vědom, že co nejdříve znovu okusí všecky ty slasti života v zákopech. Doplňovací velitelství bylo ve Foligno, provincia Perugia.

Formování armády setřelo všecky předpoklady, propagované kdysi ve Sboru. O tom, kdo bude československým důstojníkem, rozhodli Italové sami. Snad v tom smyslu již dříve učinil generál Štefánik určité disposice. Nesplnilo se nic z plánu býv. Čs. D. S. v Padule, že důstojníci-dobrovolníci složí své hodnosti, nebo že alespoň bude vzat zřetel na schopné bratry z řad prostých vojáků a poddůstojníků. Teprve v září 1918 byli schopní jednotlivci vybráni a posláni do odborné vojenské školy v Modeně a jmeno-

váni pak důstojníky. Samo sebou se rozumí, že na výběr jich u jednotlivých částí měly vliv různé okolnosti. Jinak při utvoření armády vzat zřetel na býv. důstojníky rakouské. Výjimka snad měla býti u br. Jana Čapka, který byl duší Čs. D. S., ale týž ubezpečoval, že hodnost důstojnickou si chce dříve zasloužiti. Stál v armádě co prostý střelec a co takový také padl. Podporučíkem (dle italského) jmenován byl až po své smrti.

Tato otázka důstojníků byla předmětem velikých debat našich bratří, ač k jich chvále dlužno uvésti, že se podřídili bez odmluvy a přizpůsobili se konec konců i těm důstojníkům, proti kterým měli silné antipatie proto, že se dlouho nemohli rozhodnouti pro vstup do armády.

Velitelem čs. 6. divise jmenován byl po dohodě s N. R. Č. italský generál Graziani, voják od kosti, nadšený vlastenec a zapřísáhlý nepřítel Rakouska. Pro svoji přísnost byl u Italů neoblíben a netěšil se také přílišným sympatiím nejvyššího italského velení. Byl znamenitým válečníkem, ale příliš útočně založený. Jeho snem bylo poraziti nepřítele a vtáhnouti s vítěznou armádou do Prahy, na kterou se náramně těšil. V našich bratřích dostal vojáky, jaké potřeboval, a kteří se k němu hodili. Nebylo tudíž divu, že se stále obíral útočnými plány. Jeho cílem bylo Roveretto, a osnoval celý plán k jeho dobytí. To však samozřejmě nenalezlo ohlasu u nejvyššího vedení a hlavně u N. R. Č., která přirozeně měla nejvyšší zájem o to, aby čs. armáda byla pokud možno nejvíce ušetřena.

Jinak se generál Graziani staral o naši armádu svědomitě. Jednal vždy spravedlivě, takže si získal veliké obliby u vojáků, kteří mu říkali „táta", i důstojníků. Všímal si všeho a znal velice dobře schopnosti a vlastnosti podřízených důstojníků, ba i některých vojáků. Chtěl míti vojsko v každém ohledu dokonalé a nelitoval na to času a práce. Byl v činnosti ve dne v noci a osobně se přesvědčoval, zda plní se jeho rozkazy. Byl krajně neohrožený a často kontroloval vojáka na nejpřednější hlídce (t. zv. piccoli posti, v Rakousku Horchposten). Dopadnouti na takovém místě vojáka při spaní, zastřelil by ho. U našich hochů to ovšem bylo vyloučeno, a on to věděl. Krajinu před úsekem naší divise u Gardského jezera znal úžasně podrobně. Byl tam rodákem. Jednou sezval důstojníky a poddůstojníky od všech pluků na obhlídku posic. Šli jsme s ním na Monte Altissimo. Tehdy jsem se podivil jeho kamzičí vlastnosti v slézání hor, v čemž nás všecky předčil, i ty nejmladší, ač sám byl hodně přes 60 let. S příhodného místa ukazoval nám terrén před sebou, jmenoval všecky vrchy i potoky, vesnice i městečka, a ukázal nám také své rodiště, Bardolino. Při tom vykládal nám svůj plán na dobytí Roveretta. Plán dobře promyšlený, ale nemožný. Co by bylo z té naší divise zůstalo!

Graziani byl nadšeným vlastencem, svoji vlast miloval nade vše, a proto plně chápal naše snahy. To bylo pro nás nepopíratelnou výhodou. Na disciplinu však držel, jako žádný jiný, a přestupky proti ní trestal velice přísně. Neučinil vý-

jimku ani u naší armády, kterou měl tolik rád, a trestal i u nás nelítostně. O tom svědčí smutný případ v Barbaranu. Šest našich vojáků, kteří pod nátlakem šli do armády, při nejbližší příležitosti sběhli. Byli dopadeni a Graziani dal je naším oddílem odstřeliti. Vykonáním krutého rozkazu dal onen oddíl na jevo, že smysl pro povinnost je čs. vojínu nade všecko. Čin Grazianiho nelze odsuzovati. Řádný soud musil učiniti totéž. A případ tento měl konečně i dobrý účinek. Nespokojenci stichli a uznali, že armáda je armáda, a že autoritu její nelze podlamovati.

Graziani nedal se nijakým způsobem omezovati. Jeho štáb sestával jen z důstojníků italských. Br. kap. Šeba, nyní konsul v Terstě, prostředkoval vlastně jen styk mezi N. R. Č. a štábem Grazianiho. Teprve, když naše divise dostala úsek u Gardského jezera, byli do jeho štábu přibráni čeští důstojníci, kteří však tam hráli z větší míry úlohu tlumočníků. Veliteli pluků a praporů byli rovněž důstojníci italští. Naši důstojníci byli veliteli čet a rot, výjimečně praporů. To změnilo se až příchodem na Slovensko, kde veliteli praporů byli už vesměs důstojníci naši. Podvelitelem armády v Italii byl praporník K o n r á d, jehož funkce byla více méně záhadnou. Možno o něm říci, že v armádě nehrál žádnou roli, nebyl k tomu vůbec schopným a neovládal také mimo mateřštinu žádnou řeč. Při návratu do vlasti dopustil se i přehmatu. Byl to tedy jediný Graziani, který měl v ruce všecku moc. Bohužel, nevydržel u nás do návratu domů, ač se na to těšil jako malé dítě.

Před rozvalem rakouské armády chtěl použíti naší divise v offensivě na Piave. Jeho plán nedošel uznání, a on sám byl za souhlasu N. R. Č. z velícího místa odvolán. Těžko jest říci proč. Ale jistě to bylo velikou chybou. Tolik možno tvrditi, že události na Slovensku vyvinuly by se zcela jinak, kdyby s námi byl Graziani. To byl muž, jakého bylo na Slovensku zapotřebí. Na jeho místo povolán generál Piccioni, který zdaleka se mu nemohl rovnati, a nezískal také u našeho vojska žádné zvláštní obliby.

Doplňovací velitelství, jak bylo již uvedeno, bylo položeno do města Foligno. Tam koncentrováni byli Čechoslováci z pracovních praporů i z Paduly. Toto historické místo českého zahraničního odboje v Italii osiřelo. Poslední čeští příslušníci odjeli odtamtud 25. května 1918 se starostou Sboru br. Čapkem. Nebude od místa, zmíním-li se o tom, jakým způsobem se rozloučila Padula s českými dobrovolci. Uvedu, co mám poznamenáno v svém deníku a v stručnosti dotknu se naší cesty na frontu, aby si čtenáři učinili představu o náladě, jakou v Italii vyvolalo naše činné vystoupení proti Rakousku.

25. května 1918. Sobota. — Nadešel den našeho odjezdu z Paduly. Jsme posledním transportem, který odjíždí z českého revolučního tábora. Jako rekonvalescent byl jsem přidělen k skupině nemocných. Nastupujeme po šesté hodině ráno, v 8 jdeme na nádraží. Výzbroj a zavazadla vezou nám na vozech. O půl 10. přišel celý prapor a s ním i starý generál Finiguerra, velitel tábora, se všemi italskými důstojníky, kteří

nesou nádherný italský prapor. Padula a celé široké okolí (hlavně Sala Consilina) súčastnilo se velkolepým způsobem rozloučení s naší kolonií. Dostavilo se veliké množství dam, které přinesly pro nás růže, pohlední lístky, praporky, ale také čokoládu a cigaretty. Z městečka Paduly přineseny k slavnostnímu aktu všecky prapory i staré rozstřílené bitevní korouhve. Dědina sama věnovala nám víno. Každý z nás dostal celý litr, ač nás bylo přes 900! Dámy chodily od vozu k vozu a podarovaly každého růžemi, lístky i cigarettami. Starosta obce pronesl krásnou, pěkně založenou a nadšenou řeč za jásavého volání četně shromážděného obecenstva. Náš prapor odpověděl hřímavým „Evviva Italia!“ Před 12. hodinou polední za značného pohnutí všech a nadšeného volání „Sláva Čechoslovákům!“ vlak se hnul ze stanice. Tak rozloučili jsme se s Padulou, která se stala ohniskem české revoluce. Ve 4 hod. odpoledne dojeli jsme k hlavnímu městu provincie Salernu. Tam uchystali nám překvapení, jakého jsme zdaleka neočekávali. Všecky vrstvy obyvatelstva bez rozdílu spolu se žactvem všech škol se dostavily, aby se s námi rozloučily. Hned při vjezdu do nádraží uvítala nás hudba a vojenský oddíl Italů. A dál seřaděny všecky spolky a žactvo škol. Ostatní prostory rozlehlého nádražního perronu obsadily massy obecenstva. Dámy podávaly nám občerstvení, ovoce, cigaretty, čokoládu, víno a j. Starosta města doktor práv, jehož jméno jsem zapomněl, pronesl vzletnou a plamennou řeč, místy hluboce dojímající, takže i mnozí italští vojínové slzeli. Pak obklopilo nás

obecenstvo, nastala výměna adres, vyptávání atd. Dámy byly roztomilé jednáním, mnohé báječné krásou. Nadšení stále vzrůstalo. Naši praporečníci a br. nadpor. Zeyer byli neseni nádražím. Celé 2 hodiny to trvalo, než uvolněna cesta. Pak hnul se vlak, doprovázen hřímavým jásotem tisíců...

Znovu projíždím místa, známá mi z cesty sem, znovu obdivuji moře a krásu jednotlivých krajin. Neapol spatřili jsme z dáli, Řím jako poprvé nechali jsme stranou.

27. května. Pondělí. — V poledne přijeli jsme do Foligna, naší konečné stanice a sídla doplňovacího velitelství české armády. Jsme ubytováni vedle kláštera, kde pod stráží hlídáni jsou ti z našich lidí, kteří nevstoupili do armády. Jsou mezi nimi i dřívější dobrovolníci... Město samo je pěkné, živé a příjemné. Naši vojáci se však příliš neukázněně vrhli do života.

29. května. Středa. — Před polednem odtáhli jsme do městečka Spella, ne celou hodinku vzdáleného. Ostatní bratří z transportu rozděleni k pluku do Assisi, rodiště známého světce. Já sám přidělen k 5. rotě (2. prapor) 32. střel. pluku, kde velitelem jest br. poručík Pešek, znamenitý člověk v každém ohledu.

5. červen. Středa. — Odjíždíme ze Spella, nezamhouřivše po celou noc oka. Vojna je všude stejná, u Italů jako v Rakousku. Ve 4 hod. odpol. dorazili jsme do Florencie. Tam učiněna zastávka, vystoupili jsme s nábojnicemi a puškami a nastoupili cestu městem. Byl to čtyřhodinový triumfální pochod. Zasypáváni květy a

pozdravováni jásavými výkřiky nezměrného enthusiasmu, procházeli jsme slavnou Florencií. Na dvou hlavních náměstích jsme zastavili a vyslechli řeč starosty města, našeho kapitána br. Šeby, jakož i vrchního velitele české divise generála G r a z i a n i h o. Je to již šedivý válečník, ale znamenitý a pro nás jako stvořený. Dobrý voják a pravý demokrat. O naší věci je, soudě dle jeho řeči, znamenitě informován, a rozumí nám. Po řečech zpívali jsme naši národní hymnu. Byl to úchvatný pohled na tisíce opálených českých vojáků, kteří s obnaženými hlavami, stojíce v pozoru jako zeď, v pohnutí modlili se svou modlitbu! Dojem byl nesmírný. Zpáteční cesta byla ještě okázalejší. To jsme již šli v samém kvítí. Na nádraží jsme se vrátili v 8 hodin večer a byli obdarováni ovocem a různými zákusky.

6. č e r v n a. Č t v r t e k. — Ve 3 hodiny odpoledne vystoupili jsme v Lonigo a nastoupili pochod na místo určení, do Granoony, provincie Vicenza. Je to malé hnízdo v kopcích. Není tu mnoho k dostání, a to, co je, je hrozně drahé. Byli tu před námi Francouzi a Angličané.... Fronta není daleko vzdálena, je slyšeti střelbu děl....

18. č e r v n a. Ú t e r ý. — V uplynulých dnech prodělávali jsme výcvik. Byl jsem přidělen k bombardám „Stokes“, které jsou co zvláštní oddělení u každého praporu. Italský král vykonal přehlídku našich částí. Dnes nastoupili jsme pochod z Granoony do Sarega.

19. č e r v n a. S t ř e d a. — Pochodujeme dále do Loniga, odtud vlakem do Avia, které leží již

v rakouském území proti Roverettu. Je to zvláštní pocit, uvědomuji-li si, že jsem zase na rakouské půdě, ale tentokráte jako vojín české armády, která co nevidět změří své síly s armádou rakouskou.

21. června. Pátek. — Časně z rána pochodujeme z Avia do fronty. Až večer za tmy dorazili jsme k velitelství našeho pluku.

22. června. Sobota. — Pluky jsou v posicích u Gardského jezera, 34. a 33. pluk v zákopech, 32. a 31. v reservě. Shodou okolností jsem v těch místech, kde jsem byl v roce 1916 na straně rakouské. Generál Graziani seznámil nás dokonale s terénem. Pozval všecky důstojníky od praporů a rot; od každé čety šel jeden graduát (poddůstojník). Přes Monte Altissimo a Corne piano přišli jsme na Monte Corona, odkudž nám gen. Graziani ukázal terén a vysvětlil nám svůj plán v případu rakouské offensivy. Před námi rozkládá se Roveretto, Galliano, Nomesino, M. Fae, známá mi místa, kde jsem stál v roce 1916. Graziani ukázal nám i svoji rodnou dědinu, o níž mluvil s dětinnou láskou.

4.

Odbočili jsme poněkud v souvislém podávání událostí vylíčením naší cesty na frontu, abych ukázal smýšlení obyvatelstva při našem odjezdu do pole. Vracím se tam, kde jsem přestal. Název našich legií v Italii byl „Corpo czecoslovacco in Italia", česky „Československý sbor v Italii". Armáda naše podřízena byla nejvyššímu velení italského hlavního stanu, ale jinak operovala na frontě jako úplně samostatná jednotka. Náklady, spojené s vyzbrojením a udržováním armády, vedeny byly na účet příštího československého státu. Ve Folignu fungovalo specielní účetní a kontrolní oddělení, které vedlo evidenci ohledně půjček, které Italie povolovala ku krytí finančních výdajů naší armády a na válečný materiál. Platy v naší armádě byly obdobné jako v italské. Teprve později s ohledem na to, že naši lidé žijí v cizí zemi a nemají, odkud a od koho by dostali peníze nebo potřebné věci, byly mužstvu povoleny měsíční přídavky po 25 lirách. Stravováni jsme byli dobře, a myslím, že po této stránce nebylo nikdy stížností.

Řadové vojsko mělo úplnou výzbroj pěchoty. Místo t. zv. rucksaků mělo mužstvo tornistry,

v nichž nosilo nejnutnější potřeby. Jak mužstvo, tak důstojníci nosili „pugnale“, krátký, ostrý nůž pro útok v boji muže proti muži. Tato zbraň byla výsadním právem Čechoslováků, kterou nesměla nositi žádná jiná část italského vojska kromě útočných skupin t. zv. arditů. Veliká péče věnována byla výcviku našeho vojska ve vrhání ručních granátů, s nimiž musil se naučit zacházeti každý český voják. Naše útočné skupiny „čeští arditi“ byli ve vrhání bomb vycvičeni dokonale. Postaven i oddíl jízdy a později polního dělostřelectva. Z válečné kořisti italské po rozkladu Rakouska postaveno 20 baterií s 80 děly. Tehdy přiděleny nám také 2 pancéřové automobily. Scházelo nám oddělení vzduchoplavecké a některé technické oddíly, které postaveny byly až před návratem do vlasti. Naše části měly tedy v podstatě charakter útočných jednotek. Každý náš prapor měl silné oddělení strojních pušek.

Síla naší armády v jejím počátku jevila se takto: Byly postaveny 4 pluky, označené čísly 31—34 (20 rozvrženo na armádu ruskou, 10 na francouzskou). Souvislé označení pluků mělo dokumentovati, že všechny legie z různých front tvoří jedinou českou armádu, podřízenou společnému vedení. Sílu jednoho pluku možno udati průměrně na 3.000 mužů. Pluk měl tři prapory, prapor tři roty. Hodnosti ve vojsku označeny jinak, než v Rakousku. Pojmenování šikovatel změněno v našem vojsku na strážmistr, název setník změněn na rotmistr, major označen co praporník. Teprve později provedena změna v

názvech důstojnických hodností. Místo rotmistra zaveden titul kapitán, místo praporník ujal se název major.

Hodnosti poddůstojnické i důstojnické zůstaly z Rakouska, což praktikováno i u nově přibylých až do září 1918. V armádě samé dle konvence italsko-české z 21. dubna příslušelo jmenování důstojníků veliteli armády za souhlasu Národní Rady v Paříži.

Stav vojska se měnil dle přílivu nových zajatců a těch starých, kdož se konečně rozhodli do vojska vstoupiti. Na počátku čítala armáda 12.000 mužů, před odjezdem do vlasti 22.000. Do armády zařazeni byli jen ti, kteří vstoupili nejpozději do 28. října 1918.

Jak jsem již na jiném místě uvedl, byli veliteli pluků a praporů důstojníci italští. Veliteli rot a čet byli důstojníci čeští a slováčtí, jichž bylo poměrně velice málo. Vnitřní agenda vedena byla v jazyku italském, velení bylo české; italští důstojníci musili se naučiti české povely.

Na front odešly jednotlivé pluky koncem měsíce května a na počátku června. Zmínil jsem se již s předu, za jakých okolností se tak stalo. Projížděli jsme většími italskými městy, abychom pozvedli náladu obyvatelstva. Pohled na ty, kdož před bezpečím života v táborech dali přednost nebezpečí a strádání na frontě pro vzdálenou, ujařmenou vlast, měl vznítiti ochablé vlastenecké cítění některých vrstev italského obyvatelstva. V tomto ohledu náš příklad působil mocně, a budu mít ještě příležitost se o tom zmíniti.

Také nálada našich hochů byla povznesená

a bojovná. Šli do boje s plnou vážností, vědomi toho, proč jdou, a co se od nich očekává. Bratr kapitán Logaj uvádí ve své knize charakteristický doklad toho, jak působil pohled na naše odcházející pluky. Známý italský žurnalista mu pravil: „Ten klid mne mrazí. Je to podivuhodné, jak vaši vojáci jdou takořka bez vzrušení. Nevidím válečných projevů, výkřiků, a kdybych neznal, co dovedou, měl bych obavu, že jdou do války neradi a z přinucení." Avšak když na nádraží zahrála hudba naši hymnu, a bratří v hlubokém pohnutí sňali klobouky s hlav, zaplakal si tiše, ač to byl voják s bohatými válečnými zkušenostmi.

Z té doby, kdy naše pluky odjížděly na front, četl jsem četné doklady toho, jak mnozí Italové nás pochopili, jak na nás přímo bratrsky pohlíželi, a že plně pochopili, co to znamená být československým legionářem. Ve zvláštní kapitole uvedu význačné hlasy italského tisku z této doby.

Výzvědné oddíly 39. pluku (t. zv. esploratoři) byly rozkomandovány do různých míst podél celé fronty. Úkol esploratorů byl těžký a nebezpečný. Měli konati výzvědné služby před italskými liniemi, zvláště před bojem, přinášeti zprávy o posicích nepřátel a převáděti vojíny české národnosti. Za tím účelem docházeli až k drátěným překážkám nepřátelským, hleděli se dorozuměti s českými vojíny, na které volali. Za tiché noci leckde zazněla před frontou nepřátel naše národní hymna, zvěstující, že na druhé straně jsou Češi. Pluky 31., 32., dva prapory 33.

pluku a pluk 34. soustředěny byly v okolí Vicenze na levém křídle italské armády. První prapor 33. pluku poslán byl do posic na pravém břehu Piavy, na východní křídlo fronty, u vrchu Montello, k sesílení výzvědných hlídek, které u této části italské armády již pracovaly, a k službě výzvědné. V případě rakouské ofensivy měl býti stažen do zálohy. Shodou událostí dostal se však celý prapor do ohně, ač nebyl pro pravidelný boj dosud připraven, ani náležitě vycvičen.

ČERVNOVÉ BOJE NA PIAVE 1918.

5.

Jest dostatečně známo, že v létě roku 1918 byla situace rakouského vojska hodně prekerní. Bylo potřebí nového úspěchu, aby mysl armády i loyálního obyvatelstva byla vzpružena. Velitelství armády odhodlalo se tedy k ohromné ofensivě, jejíž účelem bylo prolomiti italskou frontu. Byly k ní vykonány nejpečlivější přípravy. Bez přehánění možno říci, že rakouská armáda napjala všecky síly. Vojsku slíbeny italské zásobárny, jichž se zmocní. Skvělou vyhlídkou na jídlo měla býti zvýšena útočnost rakouských vojáků — — —

V noci ze 14. na 15. června zahájila rakouská armáda velkou bitvu na Piave, jež měla býti pro Italy katastrofou. V zuřivých bojích, které se v příštích dnech rozpoutaly, uplatnily se vynikajícím způsobem oddíly čs. legionářů, hlavně 1. prapor 33. pěš. pluku a 6. rota 39. pěš. pluku, doplněná dobrovolci z 31. pluku. Již 15. června prošla křtem ohně 3. rota 33. pluku. Hlídka, kterou vedl br. B e d ř i c h H a v l e n a, byla Rakušáky zajata. Týž skončil hrdinsky, naskočiv sám do kličky šibenice, na níž měl býti oběšen. Bitva na Piave trvala 8 dní. Italům jednalo se

o udržení posic za každou cenu. Na nejchoulostivějším místě nasazen byl 1. prapor 33. pluku. Situace byla zde krajně nebezpečná. V prvním mohutném náporu se Rakušanům jich útok částečně zdařil. Avšak naše oddíly vrhly se do boje s bravurou a obětavostí, zlomily nápor Rakušanů a zvítězily, ale poměrně s hroznými ztrátami. Náš prapor, ač nebyl vlastně k boji připraven, vykonal nadlidský úkol. Dne 17. června útočil za zpěvu u Fossalto, postoupil do hloubky as 3 km, zajal na 200 nepřátel a množství kulometů. Bylo bojováno velice urputně, a o každou píď země se sváděl krutý zápas. V těchto bojích padl také br. Jan Čapek, prvý starosta Čs. dobrovolnického sboru v Italii, při útoku na rakouskou strojní pušku.

Vedle 1. praporu 33. pluku súčastnila se bojů na Piave 6. rota 31. resp. 39. pluku, která v počtu 40 mužů držela posici u Montella, kde 16. června došlo k boji, v němž tato rota téměř celá propadla zkáze.

Rakouská offensiva počala v časných hodinách ranních zuřivou kanonádou, pod jejíž ochranou přikročily útočné rakouské kolony k mocnému náporu. Italské vojsko neodolalo a stáhlo se zpět, nevyrozuměvši ani naši rotu. Bratří sami snad ústup Italů nepozorovali, možná, že v tom hrála úlohu jiná okolnost, zkrátka zůstali v posici, která stala se po ústupu obou italských křídel neudržitelnou. Rotě nezbylo, než podstoupiti poslední boj, zoufalý a beznadějný. Nebylo záchrany... V zuřivém boji bylo 18 bratří ubito, 18 zajato, třem z nich podařilo se

uniknouti, ostatních patnáct přivlečeno do Coneglianu na druhém břehu Piave, kde byli náhlým soudem odsouzeni a surově postříleni. Většina zajatých legionářů byla raněna. Někteří chtěli si raději sami vzíti život, aby neupadli v zajetí, ale bylo jim v tom zabráněno. Rakouští vojáci byli dobře připraveni a opatřeni provazy, doklad to toho, že měli rozkaz přivésti živé legionáře, aby se jim velení pomstilo za předchozí činnost jejich na rozvědkách, a zároveň aby dán byl popravou odstrašující příklad českým vojákům. Sveřepý boj vyžádal si na straně nepřátel velikých ztrát, o čemž svědčí počet mrtvých Rakušanů, jichž bylo na 50.

Konečně dlužno z červnových bojů uvésti dobytí Monte Val Bella dne 29. června. Úkolem tím pověřeny byly naše hlídky v počtu 190 bratří pod velením Dr. Pivko. Monte Val Bella bylo nejnebezpečnější místo fronty, které přecházelo z ruky do ruky. Naše hlídky splnily svůj úkol nad očekávání skvěle. Po sveřepém a urputném boji, který veden byl s obou stran s krutou nevraživostí, dobyli naši hoši velikého vítězství. Zajali přes 300 Rakušanů a ukořistili mnoho válečného materiálu. Naše ztráty byly: z důstojníků 2 padlí, 3 ranění, z mužstva 18 padlých, 39 raněných, 5 nezvěstných.

Jest věru těžko souvisle podati obraz bojů našich oddílů, které zasáhly na různých místech, a myslím, že učiním lépe, podám-li osobní dojmy přímých účastníků bojů jednotlivých oddílů. Vynikne tak mnohem dokonaleji význam našeho zasáhnutí na Piave i hrdinství, s jakým bojo-

vali ti, kdož pro osvobození vlasti obětovali své životy. Laskavostí důstojnického sboru 33. pluku bylo mi umožněno podati cenné zprávy o akcích na Piave, tím cennější, že jsou to vesměs věrná podání účastníků tehdejších bojů. Prvý z nich píše:

Dne 31. května 1918 odejel 1. prapor 33. čs. pluku z místa výcviku — Foligna — na frontu, a již 3. června rozděleny byly jeho části v úseku Piave od moře až k Saletto po celé linii italských předních stráží, aby tu konaly službu zpravodajskou. Nebyla to lehká práce. Vyžadovala mnoho důvtipu, chladnokrevnosti a neohroženosti. Každý náš krok, ba každé naše hnutí bylo pečlivě střeženo Italy, s počátku z nedůvěry k spolubojovníkům neznámé řeči, později ze zvědavosti a obdivu. Bylo nutno postupovati naprosto bezvadně, což pochopí jen ten, kdo poznal krajní nedůvěřivost Italů.

Naši vojáci nezklamali. V krátké době svojí prací i svým chováním získali Italy úplně. Zejména mužstvo, ti drobní vojáčkové, přilnuli k našim opravdovou láskou. Dojemné vzpomínky mám na br. Němce, starého vousáče, který ve svém krytu mazlíval se jako s děckem s mladým Siciliánem, ještě hochem, jemuž lámavě vypravovával o své rodině, o Praze, o Češích a Rakušanech. Snědá, bystrá tvář sicilského vojáčka s údivem naslouchala, žasla. Podobné besedy odbývaly se ve všech krytech, Čechoslováky obývaných. Italští vojáci využili každé volné chvilky, aby navštívili svoje bratry, dělíce se s námi o poslední sousto, o poslední cigarettu.

Nehlučně bylo tak zpracováváno italské vojsko, což velmi brzy postřehlo italské velitelství. Velitel praporu, v jehož úseku jsem působil, říkával: „Věru, kdybyste nic jiného nevykonali, než to, čeho jste dosáhli do této chvíle svojí nenápadnou propagandou mezi našimi vojáky, dílo Vaše bylo by neocenitelné.“ My ovšem jsme měli jiný úkol, a tomu byla věnována veškerá schopnost a energie: získávati zprávy o položení, silách, složení a bojovné náladě nepřítele, působiti rozvrat v jeho řadách, přemlouvati vojáky české národnosti, aby přeběhli na naši stranu, a v řadách ostatního vojska šířiti demoralisaci a beznadějnost. Četní sběhové z rakouských řad a přečetné důležité zprávy, podávané přímo velitelstvím brigád, byly nejlepším důkazem činnosti našich esploratů.

Bohužel činnost tato neobešla se bez obětí. První, jehož jsme ztratili, byl nejstarší z nás, padesátník br. Němec, a v zápětí stihly nás další kruté ztráty.

Již několik dní pozorovány na rakouské straně přípravy k ofensivě. Dělostřelectvo se nastřelovalo, nepřetržitý rachot povozů dával tušiti, že se dováží válečný materiál, snad pontony, přední české stráže zaměněny za německé a polské. Zvláštní napjetí tížilo vzduch. Dne 15. června po půlnoci začal útok. Zuřivá dělostřelba rozmetala zákopy, jichž obránci klesali, aniž uzřeli nepřítele a aniž vystřelili jediné rány. S kanonádou spojen plynový útok. Pod touto záštitou mocné kolony nepřátelské přecházely Piave. Chvíle byla nanejvýše kritická. V posled-

ním okamžiku došel od velitelství armádního sboru rozkaz: „České zpravodajské hlídky stáhnout k velitelstvím brigád, aby nepadly do zajetí." Avšak k vykonání tohoto rozkazu namnoze nedošlo. Bezpříkladný heroismus četných bratří opřel se rozkazu ustoupiti jen z důvodu sebezachování a dal přednost touze, změřiti své síly s nepřítelem v boji muže proti muži, neopustiti svých italských druhů a zemříti, bude-li toho třeba, mužně, jakož zákony kázaly jim. Nepomohly domluvy vlastních velitelů, ani italských. Vytrvali...

A v nerovném boji vysílená je ich těla, posetá ranami, klesla, a uvolnila cestu rakušáckým hordám. Krutý osud čekal ty, kteří raněni nebo odzbrojeni upadli živí do rukou nepřítele. Provaz ukončil jejich ušlechtilý život, zasvěcený nejčistším ideálům.

Praha — a s ní celý český národ — přijala nedávno ve svou náruč ostatky těchto hrdinů a připomínala si jejich památku a jejich ducha. Kéž by se duch jejich stal duchem celého národa!

Na věčnou pamět stůjtež zde jejich jména,*) která měly by šeptat matky svým dětem ve zkazkách o legendárních hrdinech. Jsou to:

Josef Slanař, narozený r. 1896 v Kouřimi, okres Kouřim (zabit kulkou).

———

*) Jména ostatních popravených bratří budou uvedena při líčení bojů, v nichž byli zajati; kromě toho bude o všech pojednáno ve zvláštní kapitole, kde bude poukázáno i na osudy těch, kdož vedeni byli jako nezvěstní.

Karel Cudlín, narozený r. 1891 v Divišově, okres Benešov.

Rudolf Kouřimský, narozený r. 1893 v Hostěhradicích, okres Jílové.

František Koudelka, nar. r. 1894 v Březí, okres Čáslav.

Čeněk Hytl, narozený r. 1895 v Trnovanech, okres Teplice.

František Tomaides, nar. r. 1882 v Trhovém Štěpánově.

Václav Řípa, narozený r. 1890 ve Velkých Kostomlatech, okres Poděbrady.

František Turpiš, narozený r. 1898 v Dolní Chrastavě u Liberce.

Antonín Kahler, narozený r. 1883 v Praze.

František Viktora, narozený r. 1874 v Pukavci (Purkarci).

Alois Hercig, narozený r. 1895 v Plzni.

Bedřich Havlena, narozený r. 1888 v Nové Lhotě u Čáslavi.

Antonín Vokřínek, narozený r. 1891 v Rytvachu.

Veliké bylo Vaše odhodlání, nedozírná Vaše chrabrost, Vy novověcí Sparťané, veliká bude na věky i Vaše památka!

* *
*

Z líčení br. kapitána H. uvádím toto:

Od 1. června 1918 byla část 33. pluku rozdělena u pluků III. italské armády, a to tak, že u každého pěšího italského pluku přidělen byl jeden náš důstojník a 20—25 mužů pro

službu propagační. Jedna z hlídek 3. roty byla u pěšího pluku čís. 146 u vesnice Musile na Piave, naproti San Donu di Piave.

Při zahájení rakouské ofensivy dne 15. června 1918 byla celá hlídka stažena do první záložní linie k velitelství pluku, asi 200 kroků od prvých posic. Rakouské dělostřelectvo zahájilo palbu na italské posice asi ve 2 hodiny v noci, v 5 hodin ráno započaly útočné kolony přechod přes řeku. Prvá italská linie povolila nepřátelskému úderu. Již v 6.30 hod. počal nepřítel útočiti na prvou záložní linii, obsazenou československou hlídkou a italskými zálohami. Čechoslováci bili se chrabře a zadržovali postup nepřítele krok za krokem přes to, že velitel oddílu měl již rozkaz divise, opustiti linii a stáhnouti se zpět. Rozkazu se však nedbalo a oddíl ve vlasteneckém zápalu hájil posici, pokud mohl nejdéle, až do zteči nepřítelem.

V tomto rozhodném okamžiku, kdy již téměř celá linie, obsazená italským vojskem, se vzdala, a i s velitelem pluku padla do zajetí, dal velitel hlídky rozkaz k ústupu. Někteří bratří však toho nedbali, pohrdali smrtí a vytrvali v posici, i když již Rakušáci vtrhli do zákopu. Byli to František Viktora, Alois Hercig a Antonín Kahler. Všichni tři hrdinové 3. roty upadli v ruce nepřátel a zakusili v plné míře zlobu msty rakouské soldatesky. Byli popraveni dne 19. června 1918 u Davanza. Tito hrdinové revoluce šli na popravu hrdě a odhodlaně, a s klidem přijali potupnou smrt z rukou katana. Nezklamali nás, byli rozhodnuti provésti odboj

až do konce. Nežádali také slitování, byli důsledni, a svému přesvědčení zůstali věrni. Čest jim! — — —

Arnaldo Agnelli ve své knížce „Gli Czecoslovacchi al fronte italiano“ zmiňuje se velice pochvalně o prvních akcích našich legionářů na frontě. Píše:

„První pokusy jejich vzbudily přímo úžas. Osud, který čeká tyto nové bojovníky za ideál vzdálené a ujařmené vlasti, jest dán tvrdými vojenskými předpisy jejich mocnářství; jsou všichni rakouskými poddanými a jako tací nemohou nalézti nic jiného, než smrt.

Mají proto svatý rozkaz: ani živí, ani mrtví nedostat se do rukou nepřátel. I mrtvý musí býti odnesen, aby nepadl do rukou utlačovatele.

V minulých dnech při rekognoskování terénu byl zabit jeden Čech, když se plížil k rakouským liniím. Jeho druhové odvlekli ho v dešti nepřátelských kulí.

Tito „vojáci smrti“ vědí, že v případě neúspěchu některé akce musí zachovati rozvahu. Před potupnou smrtí, která je čeká v zajetí, dávají přednost sebevraždě. V každém případě zasvěcují svůj život oné vzdálené vlasti, pro niž přišli se bíti do vlasti všech svobod a všech ideálů, do Italie.

Vzácné příklady jejich statečného chování viděli jsme také v slavných dnech na Piave a u Montella...“

Jiný účastník bojů na Piave uvádí toto:

Bylo to dne 2. června 1918, když jsme u 3. roty 33. pluku v Mestre obdrželi rozkaz, vyslati

důstojnické hlídky k plukům III. italské armády. Byly postaveny 4 hlídky, každá v síle 20—25 mužů. Ještě dopoledne skončeny na kvap všecky přípravy a již odpoledne odvážely nás automobily na místo určení. Jedna z hlídek přidělena byla pěšímu pluku čís. 146 do vesnice Musile u San Donà di Piave. Skládala se sice z lidí různého stáří od 19 do 40 let, ale stejného smýšlení a stejného ducha.

Ještě téhož dne večer, kdy dorazili jsme do posic, započali jsme přípravné práce k zahájení propagandy u nepřítele. Prohlédla se celá linie, obsazená 146. italským plukem, a na různých místech učiněny zkoušky dohovořiti se s rakouskými trupami a zjistiti, jsou-li proti nám Češi. Nedařilo se to. Na každé zavolání byla nám odpovědí živá střelba z pušek a kulometů. Zejména u železničního mostu u San Dona bylo zle. Jako kdyby do vosího hnízda píchl. Netrvalo to dlouho a rakouské dělostřelectvo začalo svoji činnost. Byli již připraveni na to, co se na druhé straně děje, a jaký veliký význam to má. Ani druhý, ani třetí den nedostali jsme žádné odpovědi kromě ohně z pušek a děl.

Poznali jsme, že proti nám nejsou české pluky. Tedy za železo — železo! Denně sypalo se s italské strany krupobití granátů a min na rakouské posice. Nebylo možné, aby se Čech zapřel tolik, aby při zapění hymny „Kde domov můj?“ nedal o sobě nějakou zprávu...

Bylo nutno začíti jinak. Velitel hlídky zažádal u informačního oddělení divise o letáky ve všech jazycích rakouské monarchie. Jakmile jsme je

obdrželi, začala horečná činnost. Denně byly rakouské zákopy zasypávány spoustami letáků v šesti řečích, do zákopů házeny české noviny („Československá Samostatnost“ a „V Boj!“), dlouhé informační články o českém zahraničním hnutí a nejnovější zprávy ze všech světových bojišť, které se jinak rakouským vojákům v zákopech do rukou nedostaly. Ústního dohovoření stále nebylo možno dosíci, nejlepší to důkaz, že trupy nebyly vyměněny.

V příštích dnech se rakouské velení na nás již tolik nemstilo. Propaganda prováděla se po celé italské frontě, nebylo tedy prostě možno zasahovati všude činně proti českým odvážlivcům. Kromě toho bylo nutno šetřiti střelivem pro nastávající ofensivu.

Výsledky propagační činnosti se brzy dostavily. Tam, kde byli Češi, sbíraly se letáky, tajně se schovávaly, zpráva o legiích se šířila od muže k muži, vyskytovaly se hojné případy deserce a vzpour u českého mužstva, takže rakouské velitelství bylo nuceno zakročiti násilím. V rakouských důvěrných rozkazech bylo přísně zakázáno přechovávati u sebe letáky a bylo zdůrazněno, že legionáři jsou lidé, kteří byli buď zakoupeni penězi nebo italskými úřady násilím donuceni k propagační činnosti. Bylo nám jasno, že Rakousko bude se krutě mstíti za náš odboj.

Přišel 15. červen. „Zrádci“ měli pykat a spolu s nimi i celý italský národ, který se k Čechoslovákům choval tak velkodušně. Ve 2 hodiny ráno začalo rakouské dělostřelectvo zasypávati italské posice podél celé Piave ohněm a železem.

Použito i otravných plynů, té nejbestiálnější zbraně, k jaké se sáhlo ve světové válce. O páté hodině začal nástup rakouského vojska a přechod Piave. Zdařil se při tak slabém obsazení italské linie. Velitel hlídky, o které se zde mluví, byl již 14. června upozorněn na nastávající ofensivu, a dostal písemný rozkaz opustiti posici hned, jak bude ofensiva zahájena. Co však byly platné rozkazy! Čekali jsme na to, abychom se mohli utkati tváří v tvář s naším úhlavním nepřítelem a změřiti s ním svoje síly.

Hlídka v okamžiku, kdy byla zahájena ofensiva dělostřeleckou palbou, nacházela se v prvé záložní linii, asi 200 kroků od Piave vzdálené, kol velitelství italského pluku, a očekávala nepřátelský nápor. Celá krajina zahalena byla hustou mlhou, že nebylo viděti ani na 10 kroků. Otravné plyny začaly účinkovati, musili jsme použíti masek. Tím se naše postavení velice zhoršilo. Výbuchy granátů a min ničily naše slabé posice a šířily kolem sebe zhoubu a smrt.

Za tokovýchto podmínek očekávali jsme nápor nepřátel. Prvá italská linie povolila pod nárazem rakouským. Marné byly domluvy italského velitele pluku, abychom uposlechli rozkazu a stáhli se zpět...

Rakouské hordy ve veliké přesile a za ohlušujícího řevu vrhají se na záložní linii, chráněnou naším oddílem. Odoláváme a šíříme zkázu mezi útočníky. Ale Italové nejsou s to vydržeti mohutný nápor. Záložní linie na levo od nás povoluje a již také na pravé naší straně velitel italského pluku i se štábem jest zajat. V tomto

rozhodném okamžiku bylo třeba jednati rychle a obezřetně, aby celý oddíl nepadl do rukou nepřátel. Velitel oddílu nařizuje ústup a naznačuje, kudy se ústup musí díti, aby oddíl nebyl obklíčen a odříznut. Někteří bratří v zápalu boje nedbají rozkazu, zůstávají v posici a jsou po tuhém odporu zabráni. Byli to bratří František Viktora, Alois Hercig a Antonín Kahler. Všichni tři hrdinové 3. roty 33. pluku zhynuli rukou katanovou dne 19. června 1918 u Davanza. Rakouská soldateska slavila tu triumf. Tito mučeníci revoluce šli na popravu hrdě a odhodlaně. Přijali potupnou smrt klidně a zmužile. Nesklamali nás. Byli odhodláni provésti odboj až do důsledků, nežádali slitování, byli důslední a svému přesvědčení zůstali věrni. Jejich obět nebyla marná. První úspěchy rakouské neměly dlouhého trvání. Již dne 17. června změřili jiní s nepřítelem svoje síly. Byl to celý 1. prapor 33. pluku.

* *

*

„Gli Czecoslovacchi attaccano!"

Zvolání toto rozlétlo se mžikem a vyvolalo nepopsatelné nadšení u italských vojáků, strádajících nesnesitelně po 3 dny v improvisované první linii ohněm rakouských kulometů.

„Čechoslováci útočí!" — „Ať žijí Čechoslováci! Ať žijí Čechy! Sláva Italii!" Nadšení, jaké jest jen u Italů možné, vyvrcholilo v hromadný potlesk, když řady statných postav Če-

choslováků, noži a bombami vyzbrojených, vyhrnuly se z mělkých zákopů a bez hluku, klidně směřovaly tam, odkud smrt zalétala.

Bylo něco zvláštního v tomto útoku 1. praporu 33. pluku na rakouské posice jihozápadně Croce (Piave) dne 17. června 1918. „Jako na cvičišti“, pravil mi tehdy poručík, starý, zkušený voják, a skutečně přirovnání přiléhalo. Fysická zmalátnělost, jevící se u mužstva před útokem co důsledek předchozí namáhavé služby výzvědné i vysilujících pochodů, rázem zmizela. Lehce a s jakousi veselostí pohybovaly se útočné hloučky zelení vinic a s tímtéž hrozivým klidem přibližovaly se rakouské linii. Četa italských arditů přihlásila se dobrovolně k útoku s Čechoslováky a sesílila naše řady. Jaké to kontrasty! Italští arditi, vybraní mladí lidé se zvláštním výcvikem, naši útočníci muži až padesátiletí, namnoze šedovlasí, bez výcviku, ale se srdcem plným odhodlání. „A k čemu výcvik?“, řekl mi jeden z nich, „tolik síly ještě mám, že jim tam tu „hrušku“ pěkně hodím a to ostatní se už dodělá. A když bude nejhůře, mám tuhle pro sebe“. Při tom vytáhl z kapsy bombu „Sippe“, hruškovitého tvaru. „Někomu pro radost se oběsiti nenechám.“ Bylo více bratří, kteří si opatrovali „svoji bombu“, mnozí z nich vyvázli a zůstali na živu, kdo však byl svědkem jejich mužného odhodlání, nemůže ho zapomenout nikdy...

„Tuším, že nevyjdu z tohoto útoku živ“, řekl mi poručík Koliha, „ale jsem klidný, obě-

tovat se musíme". Bylo opravdu těžko těšit se nadějemi, že přežijeme boj. V pekelné vřavě děl a kulometů vyvstávalo jako příšera temné slovo: zajetí! A nebezpečí bylo tolik. „Neztratí se naše hrstka na ohromné frontě? Neopustí nás Italové?" Podobné otázky mihaly se mozkem, avšak neutkvěly. Svoji povinnost cítil každý, každý z nás věděl, že stojíme před forem celého světa, který dle nás bude soudit celý národ. To vědomí měl každý jednotlivec, a nekonečná láska k vlasti a národu činila zde z drobných, prostých lidí hrdiny bez příkladu.

A proto vesele se šlo na útok, vesele a s čistými ideály v srdci, a to byla ta síla, jíž jsme zvítězili. Klid, s nímž útok začal, ustoupil pojednou boji — narazili jsme na prvé rakouské posice. A úrodné vinice staly se jevištěm heroismu, který zasluhuje, aby byl zvěčněn historií. Je nemožno vypisovati různé ty episodky, jichž hrdinové se předstihovali v divech statečnosti. Na četná kulometná hnízda, chrlící oheň, útočeno přímo, nešetřeno vlastních sil, ale nešetřeno také nepřítele. Bomby vykonávaly své hrozné dílo.

Oheň kulometů umlká s posledními ubitými nepřáteli — první rakouská linie byla v rukou Čechoslováků. Těsně nad hlavou letí italské létadlo, letec mává na pozdrav. Nebylo již možno naše udržeti. Bez oddechu vyrazily jejich řady z dobytých zákopů, mžikem přelétnuta široká prostora, ohněm rakouských kulometů bičovaná, a nový odpor, mohutná druhá linie nepřátelská vyvstávala tu na dosah ruky.

Nebylo to již prosté hrdinství, jež tu triumfovalo v šíleném sebeobětování, malé hloučky tří, čtyř mužů vrhaly se zuřivě na celá hnízda odporu, hájená houževnatě a do poslední chvíle kulomety a početnými obránci. Nebyl to již boj muže proti muži, to podrážděný lev napadal a rdousil smečky šelem...

Střelba utichla — pracovaly nože. V tom slyš, tam kdesi v levo znovu ozval se kulomet: to naši bijí do prchajících jejich vlastní zbraní. „Austriáci utíkají! Bratří, ku předu! Do Piavy s nimi!“ Jednotliví střelci stávají se veliteli. Naše strojní pistole vesele zapraskaly. Skupinky znovu ženou se vpřed.

Než tu bez dechu přibíhá pobočník, malý italský tenente (nadporučík) s rozkazem velitele praporu: „Zastavit útok, jsme isolováni a příliš v předu, italská brigáda, která měla za námi obsazovat získanou půdu, se opozdila, záložní rota praporu s italským velitelem se v nepřehledném terénu ztratila, pravé křídlo nechráněno. Zastavit a držet linii.“

S hořkostí vyplněn rozkaz. Zbylé mužstvo narychlo sešikováno, a za mírného, studeného deště s touhou očekávána italská pěchota, aby se mohlo v boji pokračovati. Minuty, hodiny líně plynou, soumrak snesl se již nad krajinou, a brigáda nedochází. Hrstka Čechoslováků, hluboko v nepřátelských posicích jako klín vražená, trpělivě čeká na úder, jenž by znovu uvedl v pohyb jeho ostří, bdělé oči vyhlížejí na všecky strany, čekáme posily i nepřítele. A tento dostavil se dříve.

V houstnoucí tmě ve předu objevily se postavy — byli to naši odvážlivci, kteří bez zastavení usilovali jíti ku předu a znovu se utkati s nepřítelem. Bylo jich málo, nestačili již k zdolání protivníků a zklamáni vraceli se zpět. A jim v zápětí vyvstávaly nové postavy, v rakouských helmách — protiútok! Současně je slyšet z pravého boku kulomet. Obešli nás. Vyvinul se zoufalý odpor, ale odhodlaný a tvrdý. Naše pušky a strojní pistole se rozhovořily, rakušácké řady zakolísaly. A hle, mohutná vlna dostihuje nás ze zadu — Italové. Jsme zachráněni...

Pozdě v noci dochází rozkaz: „Čechoslováci zpět!“ Pod dělostřeleckou clonou stahovaly se zbytky praporu do zálohy, aby v nejbližších dnech, snad zítra již, okusily nové štěstí, zase na jiném místě.

V klidu teprve bylo možno uspořádati roty. Žal, nezměrný žal svíral hruď při prohlídce prořidlých řad. Kde zůstal jsi, bratře Jene Čapku, kde zůstal jsi, bratře Koliho, kde zůstali jste Vy všichni ostatní hrdinové, proč jste se nevrátili, abyste se radovali s námi z prvního vítězství? Nedožili jste se toho, osud Vám nedopřál Vašeho práva, avšak zelené nivy přátelské země, zrosené Vaší krví, hlásati budou Vaši chrabrost. Pro nás jste a zůstanete nesmrtelnými.

* * *

Na hlídkách.

Bratří František Turpiš a Josef Slanař byli společně s jinými na hlídce. Bylo

to 15. června 1918, kdy začal ve 3 hodiny ráno rakouský útok na Piave. Naše malá hlídka byla severně Zensonu. Od italského velení přišla výzva, aby se české hlídky stáhly zpět. Naši hoši však odmítli, neboť věděli, že by svým ústupem strhli s sebou celý front. Nevyhověli rozkazu a setrvali na vykázaném místě. Marně však bojovali proti nepřátelské přesile. Byli po urputném zápase přemoženi, část jich pobita, část zajata. Turpiš i Slanař rvali se jako vlci, konečně však Slanař, zasažen byv kulí nepřátelskou, padl, Turpiš pak zajat a oběšen. Turpiš narodil se dne 7. ledna 1898 v Dolní Chraštové u Liberce, Slanař narodil se dne 8. ledna 1896 v Kouřimi, prvý byl dělník, druhý číšník.

Saniták br. Josef Vlk narodil se dne 19. září 1894 v Městicích u Blatné. Při útoku u San Dona di Piave dne 17. června 1918 šel na vlastní žádost jako bojující proti nepříteli a svým hrdinským počínáním strhl mužstvo s sebou. Při dalším útoku dne 19. června byl raněn a šel z bitevní linie zpět. Na této cestě stihla ho nějaká, snad zbloudivší kulka, a Vlk padl. Tělo padlo, ale památka jeho žije, protože obětoval to nejdrahocenější: život za svobodu!

Josef Němec, o němž již byla zmínka, byl starý „landšturmák“. Narodil se dne 27. října 1873 v Nových Vězlicích u Vyškova a byl rolníkem. V Rakousku šel na vojnu s odporem, v Italii přihlásil se dobrovolně, a to dokonce na nebezpečné hlídky, ačkoliv jako starší člověk mohl býti zaměstnán vzadu. „V Austrii jsem musel, a tady chci jíti, to jen ten rozdíl“, pravil

a šel na hlídky. „Na patroly“, říkali jsme. Hlídky tyto měly pro nás a hlavně pro italskou armádu veliký význam. Naši hoši dostali se vždy až k rakouským posicím a tam „dělali propagandu“, t. j. zjišťovali, kdo je proti nim, a zvláště, jsou-li to Češi. V kladném případě přemlouvali je k sběhnutí a k rozmnožení našich řad v Italii. Dostalo se jim však — bohudíky, bylo to jen zřídka — v odpověď i sprostých nadávek. Často narazili na německé vojáky, česky mluvící, a pak ovšem dopadlo to někdy dosti tragicky, poněvadž puška je vždy přichystána k výstřelu, a ruční granát hodí se jako kamínek.

Při jedné takové výpravě na Piave, severně Zensonu, byl střelen br. Němec do hlavy, právě když volal do rakouských zákopů. Stalo se to dne 10. června 1918, několik dní před zahájením rakouské ofensivy. Starý kořen, dobrý Čech padl, kolik mladých lidí, „také Čechů“ vydělávalo tou dobou doma peníze a zase peníze? — — —

Jest nutno zmíniti se zvláště o dvou bratřích, kteří za bojů na Piave nalezli na bojišti smrt. Jsou to Čapek a poručík Koliha.

* *
*

Bratr Jan Čapek.

Jak žil, tak padl. Jak byl slavný jeho život, plný práce za osvobození národa, tak byla slavná jeho smrt na poli válečném. Byl prvním, který jako zajatec začal otevřený boj proti habsburské tyranii, ale byl také z prvních, kteří položil svůj život v tomto boji za svobodu.

Narodil se dne 17. června 1876 v Michli

u Prahy a byl bánským úředníkem. Jako italský zajatec byl prvním organisátorem hloučku poctivých vlastenců stejného s ním smýšlení, později vůdcem Dobrovolnického sboru v Padule. Počátky vývoje tohoto sboru, jak již s předu bylo uvedeno, byly velice těžké. Příčinou toho byly jak místní poměry v táboře, tak různost politického nazírání i zase lidský egoismus.

Čapek byl však člověk úžasné duševní energie, který se nedal odstrašiti nijakou překážkou a šel neochvějně za svým cílem: osvoboditi národ. Energická jeho povaha zračila se i ve fysiognomii jeho obličeje. Kdo ho jednou spatřil, ten ho nezapomněl. Rysy jeho tváře byly přísné a tvrdé, jako z ocele ulité. Malíř Bartoš zachytil mistrně jeho podobu ve svém obraze „Za svobodu!" Organisace Čapkem vybudovaného Sboru byla taková, že uváděla Italy v úžas. Tento sbor, jak jsem již v jeho historii uvedl, dal později základ k utvoření naší revoluční armády v Italii.

Do vojska vstoupil jako střelec. Nebažil po hodnosti a chtěl si ji dobýti na poli válečném. Může se však jeho nezměrná práce odměniti nějakou hodností? Kdo zná jeho dílo, usměje se a pomyslí si své.

Bohužel, osud určil jinak. Při slavném útoku 1. praporu 33. pluku u San Dona di Piave (Fossalto) zasažen byl ranami Rakušáků ve chvíli, kdy s několika druhy hotovil se zajmouti rakouské hnízdo kulometů. Poněvadž v prvé linii rakouské, která již byla Čechoslováky zabrána, byli Češi, kteří byli ušetřeni a zajati, domníval

se br. Čapek se svým statečným hloučkem, že nepřátelští vojáci, mávající kapesníky a česky volající, chtějí se vzdáti bez boje, a přiblížil se těsně až k nim. Tito však náhle otevřeli oheň z kulometů a br. Čapek, jsa smrtelně zasažen, klesl. Druhové jeho zuřivým útokem na nůž zdolali sice zákeřníky, ale br. Čapka nebylo již více...

Za svoje zásluhy a svoji statečnost v poli byl vrchním velitelstvím čs. armádního sboru v Italii jmenován poručíkem pro memoria.

Bratře Jene! Co jsi pro nás byl, a čím jsi prospěl své vlasti, víme jen my, kteří jsme byli s Tebou za hranicemi, a my Ti ve svých srdcích věčnou památku zachováme. To Ti přísaháme!

* *
*

Bratr Jiří Koliha, poručík II. roty 33. pěš. pluku.

Narodil se dne 17. prosince 1884 v Uhřiněvsi, povoláním ekonom. Do zajetí přišel již v Srbsku a dostal se po ústupu Albanií do Italie. Byl silné, rozložité postavy, pravý sokolský borec. Již v Srbsku organisoval mezi zajatci „Sokol" a pracoval se zápalem proti Rakousku. On to byl, který dal v Italii základ k výcviku naší mladé armády (alespoň 33. pluku) na podkladě svých rozsáhlých sokolských odborných vědomostí. Zemřel v nemocnici dne 16. července 1918 po smrtelném zranění do hlavy.

Bylo to u San Dona di Piave dne 17. června 1918. Bratr Koliha vedl četu útočníků. A vedl ji vítězně. Zabrali první i druhou linii rakouskou a přiblížili se až k linii třetí. V zápalu dostali

se však více ku předu, než ostatní a byli na pravém křídle obchváceni Rakušáky. Při útoku na ně byl br. Koliha zasažen kulí do hlavy a za měsíc svému zranění podlehl po velkém utrpení.

Buď s Bohem, milý bratře, dal jsi život svůj za největší statek člověka — za svobodu...

* *
*

Tím probral jsem boje na Piave kromě některých akcí hlídek, o nichž zmíním se ještě odděleně. V těchto bojích zajato bylo celkem 46 bratří. Z těch 30 bylo odsouzeno a popraveno. Bratří Karel Novotný, Antonín Pařízek a Bedřich Synek zůstali na živu. Je jisto, že z ostatních 13 bratří, o jichž osudu neví se nic určitého, 10 bylo popraveno a tři utraceni cestou do zajetí. Svědčí o tom výpovědi rakouských vojáků-Čechů, kteří tvrdí, že někteří ze zajatých legionářů byli ubiti kolbami od Maďarů při pochodu.

Dne 4. července konáno bylo dekorování vojska za statečnost. Italský král sám dekoroval 33 legionářů. Přehlídky a slavnosti dekorování súčastnil se i generál Štefánik, který den na to přehlížel celou čs. divisi v přiděleném jí úseku u Gardského jezera, kam byla mezitím dislokována. Byla to jeho poslední návštěva u naší armády v Italii. Od nás vydal se na cestu k sibiřské armádě. Když vracel se r. 1919 z Italie k nám na Slovensko, zahynul u Bratislavě, sřítiv se s aeroplanem...

Poselství Masarykovo z 21. června 1918 po bojích na Piave.

Bratří! Jsem šťasten, že se dočítám v úředních italských zprávách o Vaší statečnosti. Naši vojáci naznačili tu již s počátku cestu, vedoucí k svobodě. Buďme vždy pamětlivi starého výroku: „Co Čech, to hetman!“ — — —

Zpráva vrchního italského stanu z 20. června 1918.

Oddíly československé daly hrdinně první daň krve pro vítězství šlechetných principů svobody a samostatnosti, za něž bojují po našem boku. — — —

Velitel III. armádního sboru po dobytí Monte Val Bella dne 29. června 1918.

Prvního Čechoslováka, kterého potkám, zlíbám veřejně!

Ministr Bissolati:

Viděl jsem je u San Dona, kde bili se jako lvové se zpěvem na rtech a svým chováním povzbuzovali naše vojáky — — —

U GARDSKÉHO JEZERA.

6.

V srpnu 1918 byla posice československé divise u Gardského jezera posunuta dále na severovýchod. Byl jí přidělen úsek v délce 20 kilometrů od Gardského jezera na východ přes Monte Altissimo, posice Doss Remit, Dosso Casina, Doss' Alto a dále na východ. Středem nové posice byl vrch Doss' Alto (2703 m) se známou kotou 703.

Přidělení tohoto úseku bylo velice dobrým tahem. Zde dostalo se nám teprve patřičného výcviku a dokonalého vyzbrojení. Pobyt v zdravých horách zrestauroval naše lidi, kteří v zajetí ztratili mnoho na své fysické síle. Cvik a dobrá strava nahradila to, co mnozí až tříletým pobytem v zajateckých táborech ztratili. Od července do září byl na italské frontě klid, a také na našem úseku, až na akce našich hlídek, panovalo ticho. Této okolnosti využito bylo jednak k výcviku, jednak k opevnění posic.

Pluky 33. a 34. byly v zákopech, 31. a 32. v reservě. Poslední dva pluky denně cvičily, zvykajíce si na svízelné pochody v horách. Kromě toho věnovala se veliká péče házení bomb.

Klid na úseku potrval až do polovice září,

kdy Rakušani podnikli útok na Doss' Alto. O tuto posici, vklíněnou do bitevní fronty, byly před tím sváděny časté boje s obou stran, třebaže neměla takové důležitosti. Sloužila více k získávání prestiže té či oné strany a hlavně vyznamenání rakouským velitelům. Dne 15. června 1918 byla po 2 letech poprvé dobyta rakouským vojskem, jehož velení sledovalo tím dvojí cíl. Chtělo sem upoutati pozornost Italů od fronty na Piave, kde chystala se rozhodující offensiva, a chtělo zvýšiti válečnou slávu arciknížete Maxa, jenž byl velitelem podúseku. Dne 3. srpna bylo Doss' Alto Rakušanům vyrváno za velikých ztrát pro ně. Z „disciplinárních důvodů", jak stálo doslovně ve vyšším tajném rozkazu 10. armádního velitelství v Tridentu, bylo nařízeno, dobýti tuto posici, kterou zatím převzali legionáři, zpět za každou cenu. Že čs. divise obsadila úsek u Gardského jezera, bylo rakouskému velení známo, nevědělo ovšem, až kam, a nevěřilo asi také, že by jí Italové svěřili Doss' Alto. Účelem útoku bylo jen Doss' Alto stéci, vybíti posádku a přivésti zajatce, zvláště budou-li tam legionáři, vyhoditi případně do povětří kaverny, a do rána Doss' Alto vykliditi, aby vyvarováno bylo ztrátám, jež by Rakušany držení této posice stálo. Útok byl co nejvíce tajen, aby jeho výsledek byl jistý.

Započal neočekávaně 21. září ve 3 hodiny ráno silnou dělostřeleckou palbou všech rakouských baterií na Doss' Alto. Hned na to přikročeno k útoku, jehož účelem bylo odříznouti kotu 703 od od hlavní bitevní linie a potrestati chy-

cené tam legionáře. Officielní zpráva vrchního italského velení ze dne 22. září 1918 zní: „Po prudké dělostřelecké přípravě — velkou měrou s plynovými granáty — podnikly dva nepřátelské proudy včera za úsvitu útok na výběžek koty 703 na Doss' Alto jižně od Nago. Prvý proud napadl čelně od severu na jih, druhý hleděl odříznouti kotu obklíčením od severozápadu na jihovýchod. Čacké vojsko VI. československé divise, které mělo posice obsazeny, bránilo se s obdivuhodnou statečností. Obkličující útok byl zdolán a odražen oddílem kulometů, vyrazivších bojovně z linie. Druhému nepřátelskému proudu se podařilo dostati se na kotu 703, ale byl okamžitě zahnán posádkou a posilami po prudkém boji muže proti muži, po boji, v němž utrpěl velice těžké ztráty. Odpoledne útočné hlídky obsadily znovu i místo přední hlídky*) a obnovily tak úplně situaci."

Zpravodaj římského „Messaggere" popisuje boj takto: Útok proti československé frontě východně od jezera Gardského byl připraven velice důkladně. Nelze říci, že nepřátelské velitelství chtělo docíliti územního zisku; spíše mělo v úmyslu zasaditi krutou ránu našim spojencům, a dosáhnuvši vítězství, rozkřiknouti do čtyř světových stran v Rakousko-Uhersku, že československá moc v Italii neznamená nic pevného, že je utvořena ze živlů, naverbovaných násilím, které po prvním náporu se zhroutí a uvolní nepříteli cestu. Je to stará historie; potře-

*) Roncola italiana, piccolo posto „C".

bovali dáti sankci lživému tvrzení „Neue Freue Presse“ tím, že by v Rakousku dokázali, že jsme donutili Čechoslováky chopiti se zbraně proti jejich „bratřím“ a soukmenovcům.

Kdyby byli Rakušani docílili včera na Doss' Altu jenom nepatrného místního vítězství, byli by zajatci podle rakouského způsobu na místě oběšeni, a pak byl by rakouský úspěch skvěle vylíčen s poukazem, že Čechoslováci vzpírají se bojovati proti své „vlasti“.

Všicni se pamatujeme na pověstné „vítězství“ z 15. června, při němž ohluchl rakouský arcivévoda Maximilian. Rakušani snili o veliké slávě, o dobytí Doss' Alta, horského výběžku 700metrového, který se snižuje na východě k Nago na jezeru Loppio a k západu směrem k jezeru Garda. — Dne 3. srpna dobyli jsme před tím ztracených posic zpět, ale Rakušané znovu podnikají útok, aby zdolali československé vojsko, které chrání úsek východně od jezera Gardského.

K útoku na naše statečné spojence dalo rakouské velitelství prvé armády generálu Schiesserovi nejlepší útočné jednotky z „domobrany“, vybrané jedině z Němců a Maďarů. Arcivévoda Josef, který řídil osudy této horské fronty, počítal s racovou nenávistí, která byla den ode dne v rakouské monarchii živena.

O 4 hodinách počala ničivá palba na úsek fronty od jezera Gardského k jezeru Loppio. Barbaři se nijak nemírnili v divošské zuřivosti a vrhali tisíce plynových granátů proti československému vojsku. Přímo napadeny byly zá-

kopy na výběžku Doss' Alto, jejichž přední čára jest t. zv. Roncola italiana a uhýbá pak zpět ku kotě 703, kde ústí do normálních posic — Sassa Sega na levo a jezero Loppio na pravo.

Maďaři a Němci, postupujíce ve dvou proudech od Malga Jures, vrhli se k útoku po jedné hodině nejprudší palby. Jeden proud vrhl se k posicím na Sasso Sega; řvali, žádajíce, aby se obránci vzdali, a vrhali ruční granáty. Čechoslováci útočně vyrazili z linie a umístili za překážkami kulomety. Ihned zahájili ničivou palbu proti útočníkům, kteří byli přinuceni postupně ve vlnách ustoupiti. Zanechali na místě mnoho mrtvých.

Druhý proud vzal čelným útokem posici přední hlídky na Roncola, hájenou jen 5 lidmi. Proud ten mohl se tu snadno převaliti a postupně útočiti na zákopy koty 703. Útok nepřátelský byl tak prudký, že po dvouhodinovém zápasu vnikli Rakušani do posic, ale neudrželi se tam ani hodinu. Z vlastního podnětu a s obdivuhodnou křepkostí vrhla se k protiútoku posádka koty 904 a t. zv. zákopnické boudy, vedená poručíkem Fabiánem (dnes podplukovník a velitel 33. pluku v Chebu). Bojoval se krutý, krvavý boj s divokou nenávistí. Maďaři a Němci byli pobiti v dobytých jimi posicích a přes jejich mrtvoly vrhli se v prvých hodinách odpoledních Čechoslováci nezadržitelně ku předu, razíce si dýkou cestu až k přední hlídce na Roncola italiana. Obnovili tak úplně situaci."

Rakouské ztráty byly 6 důstojníků a 51 mužů mrtvých, 100 raněných. Na prudkost a zuřivost boje byly naše ztráty poměrně skrovné.

Avšak 5 bratří bylo průběhem bojů zajato, a z nich 4 byli za obvyklých surových formalit pověšeni. Byli to bratří Ježek, Nováček, Šlégl a Svoboda. Slovák Badinka, u něhož nemohli zjistiti, je-li mu 20 let, byl odsouzen k žaláři. O divokosti bojů možno si učiniti představu z tragického případu bratra poručíka Ulricha Trojánka a střelce Studničky. Trojánek, obklopen se všech stran nepřáteli, se raději sám zastřelil, Studnička byl dvakráte zajat, vždy se vyprostil, ač raněn, a vrátil se třetí den, když byl ležel celou tu dobu před našimi překážkami. Z líčení očitých svědků a účastníků bojů uvádím tato:

* *
*

Piccolo posto „C“ na Roncola italiana.

Bylo jich tam 10 — 1 důstojník br. Ulrich Trojánek a 9 mužů. Piccolo posto „C“ byla hlídka velice důležitá, ale též velice exponovaná a nebezpečná. V případě útoku nebylo odtamtud návratu.

Dne 21. září 1918 podnikli Rakušáci po prudké kanonádě útok na Doss’ Alto. Malá hlídka „C“ s poručíkem Trojánkem v čele věděla, jaká ohromná odpovědnost na ní spočívá. Dva bratří, již ranění, šli zpět s hlášením, zatím co ostatních 8 rvalo se jako lvi s nepřátelskou přesilou. Dva bratří, Vavřinec Kříž (narozen 27. června 1898 ve Vochově u Plzně) a Jan Fridrich (narozen 14. února 1891 v Záměti u Rychnova n. Kn.) padli při bránění

por. Trojánka, bili se na nůž, neboť byli nalezeni po boji s noži v rukou a kolem nich několik nepřátel. Sami byli hrozně pobodáni, což svědčí nejlépe o zuřivosti boje. Por. Trojánek a zbývajících 5 bratří byli zajati. Trojánek však vytrhl v posledním okamžiku — jsa již zajat — pistoli a zastřelil se před očima svých nepřátel, kteří běsnili zlostí, že unikl jim důstojník. Z ostatních pěti tři utekli již z rakouského zajetí zpět, byli všichni raněni a vysíleni na smrt. Byli to bratří Dolejš, Faltýn a Studnička. Tento ležel 3 dny mezi linií rakouskou a naší, než se mu podařilo dostati se k nám, při čemž byl těžce zraněn.

Pouze dva zůstali Rakušákům v rukou: Slovák br. Badinka, který dostal těžký žalář, poněvadž nemohli zjistiti, je-li mu 20 let, a saniták br. Nováček, který byl oběšen. Byl zajat, když obvazoval ubité bratry Kříže a Fridricha jako sanitní voják beze zbraně při vykonávání své povinnosti. To mu však nepomohlo. Je Čech, velezrádce, na šibenici s ním!, zněl rozsudek. Karel Nováček narodil se 15. října 1879 v Břežanech u Strakonic a byl rolníkem.

Jsi krásná, přírodo pod Altissimem, se svou Rivou a nádhernou Gardou, jste mohutní, vy horští velikánové, kolem jezera rozložení, avšak krásnější a mohutnější jsou skutky bratří české krve, kteří tam za svobodu národa život položili. Jejich památka je v našich srdcích nesmrtelná.

* *
*

Poručík Ulrich Trojánek, narozen 11. října 1897 v Praze, studující obchodní akademie, velitel čety 12., roty kulometné 33. leg. pluku v Italii. — Byl velitelem nejexponovanější přední stráže na Roncola italiana pod Doss' Alto di Nago ve dnech 20. a 21. září 1918. K ránu dne 21. září podniknut byl rakouským úderným praporem „Riva“ útok na posice Doss' Alto a Sasso Sega. Přední stráž por. Trojánka byla obklíčena. Bránili se zoufale, 5 bratří zajato, z nich 2 probili se zpět. Trojánek, aby se uchránil zajetí, se v posledním okamžiku ze služebního revolveru zastřelil. Vyvázl hrdinným způsobem zajetí i potupné smrti. Byl pochován na hřbitově sv. Václava na Malga Prato u Bocca di Navene.

* *

*

Vytouženou cestou.

Je po poledni 18. září 1918... Na Sasso Sega ve stínu primitivních krytů sedí mladičký poručík 10. roty 33. leg. pluku, Frant. Svoboda.

Hledí do výšky strmých skalisek, na zad frontu se vypínajících, do modré oblohy a běloučkých oblaků a hovoří tiše k por. Říhovi: „Víš, takovou mám divnou předtuchu, snad se doma cosi stalo, a teskno je mi už několik dní. Škoda, že ta pošta nejde. Kdo ví, co s tím dělají, už 3 měsíce o nikom nevím. Ani z Prahy nikdo nepíše.“

Chvíli ticho.

„A na tu cestu se Ti denně dívám, kdy že

půjdem na čas zase na Dosso Remit. To půjdem přímo novou cestou přes Albicocco. Je tam blíž.“

Je 21. září 9 hodin ráno po boji na Doss' Alto. Troje nosítka leží na zpřevráceném a rozrytém dvorku úkrytů na Sasso Sega: dvoje přikrytá pokrývkami, jedna mantelinou.*) Na mantelině důstojnický klobouk.

Na nejohroženějším úseku poručík Svoboda, rodák libický, s desátníkem Josefem Polákem, rodákem z Přední Hutě u Blatné, a vojínem Frant. Havlem, rodákem z Hlinska u Svratky, bránil ručními bombami rumem spitým rakouským zběsilcům vniknutí do slabě obsazené linie. Nalezli je všecky tři dodýchávající, zavalené kládami a kameny, s bombami v rukou.

„Teď půjdeš, bratře Svobodo, cestou na Doss Remit — přes Albicocco, ne novou, ale starou cestou, půjdeš výš, mnohem výš přes samotné Altissimo až na hřbitov sv. Václava na Malga Prato.

Tam odtud uvidíš, bratře Svobodo, přes stříbrnou Adiži, uvidíš v rodnou stranu, uvidíš k Libici a k Praze...“

* *
*

Na Doss' Altu.

Co to je jezero „Garda“, víte. Učili jste se, že leží tam a tam, na těch a těch hranicích, že, vklíněno jsouc mezi Alpy, chová na svých březích Arco a Rivu. Kdo z Vás je viděl, ne-

---

*) pláštěnka.

může zapomenout nikdy, a kdo viděl je s námi, zapomenout nesmí.

Přišli jsme tenkrát k poledni do Bocca di Navene a dérou v rozražené skále, pečlivě zamaskovanou, uviděli jsme je hluboko pod námi, ještě v mlhách. Bylo zelené a modré s bílými krajkami pěn, a zdálo se, že spí ve stínu sluncem rudých a fialových skal. Jen jediný, s té výše maličký vojenský parníček pospíchal podél břehu vzhůru k liniím. Zapomněl jsem Vám říci, že na severním břehu jezera rval se rakouský orel se savojskou hvězdou — bylo to v polovici srpna 1918, ve čtvrtém roce dramatu lidského běsnění, v němž měli jsme právě sehrát druhou, slavnější svoji roli. — — —

Pod námi tedy spalo jezero, a v pravo od nás je obr Altissimo hlídal. Lidskými krtky provrtán, denně chrlíval oheň z těžkých děl na „jejich“ linie. Viděli jsme jej později v září zuřiti a nezapomeneme naň nikdy. Tenkráte sahal nám rakouský otrokář po jeho nejsevernějším výběžku vybraným mužstvem a pomáhaje si tisíci děly... Tím však bych již předbíhal, promiňte a vraťte se se mnou zpět pod jeho starou hlavu a sestupujte s námi opatrně k jezeru. Dnes snad oné cesty více není, snad v těch místech vede krásná silnice, ale tenkrát musil jsi zvolna a opatrně jíti, abys neuklouz, nesřítil se a nezlámal vaz. Italové však tomu říkali cesta, vodili tudy muly-akrobaty, a my jim musili věřit. — — —

Sestupovali jsme tudíž, odpočívali a znova stoupali a lezli tak, jak tomu chtěla krytá, mas-

kovaná cestička. Večer dorazili jsme k liniím. Jezero již zčernalo, skály zrudly, sešedly, a teď se zdá, že změnily se v obry, skrčené na bobku a s hlavami mezi koleny...

A náhle — na severních stráních vyskočily odkudsi dva pruhy světla a slídí... To rakouský orel svými reflektory hledá...

Ze tmy vynořovaly se řady vystřídaných již Alpínů, za nimiž těžce jako pohádková strašidla vykračovaly si opatrně až k nemožnosti zatížené muly. Jejich silhouetty fantastických podob vynořovaly se tiše ze tmy, aby za námi v ní opět zmizely. A do smrti nepochopím, jak mohly projít v noci — s takovými náklady — italskými polními cestami.

Konečně dorazili jsme k cíli. Obsadili jsme posice Doss' Alta, kotu 904, 703, a vžívali se. Noci bývaly klidné. Pouze v dálce kdesi povídaly si kulomety. Jeden náš a jeden rakouský. Zcela dobře rozeznal jsi jejich různý klepot. Naše bily lehčeji, snadno, elegantně.

Jináč ticho.

„Život zemřel... a ty jsi přišel se podívat, jak se daří světu, když život zemřel..."

A náhle kdesi před tebou cos praskne. — —

Nasloucháš... žíly naběhnou, oči zkamení, — ticho, jen v hlavě hučí, šumí, klokotá a středem všeho, v spáncích, bije krev...

Hlídky?

Minuta, dvě... tlak povolil, krev bije slaběji... nic to není — — —

Usedneš za strom a vzpomínáš. Daleko přes

Alpy zalétají vzpomínky. Pochopí to „oni" někdy?

Možno pochopit, že jsme tu stáli přes příšery šibenic, po boku zbabělců, jichž jsme neznali? Nevěříce jim, se stavy o dvě třetiny slabšími, a že jsme přece nezoufali? Několik kroků od sebe a přece často jsme se celé týdny neviděli. Jen někdy, zavítalo-li se na kotu 703; to chtělo-li se právě vzpomínat.

Byl to kopeček ošklivý a dutý tato kota, jak tvrdý, šedý klobouk. Vybíhal daleko z našich posic a před sebe vysílal ještě „Roncolu". V době klidu tu bylo bezpečně, ale ošklivo. Často zabloudily před vchod miny.

Prásk! Prásk!

Dech se zarazil, světla zhasla, kaverna se naplnila kouřem. Přikrčil jsi se, zvedl levou ruku, jako bys chtěl hlavu si chránit. Soudruh skrčil se v klubko a nohy nastavil proti vchodu.

Prásk!

Ze tmy vyskočila rudá a žlutá kola a cosi těžkého a tvrdého udeřilo o stěny.

Pak se vzduch zvolna uklidňoval, krev se ztišila, srdce opět pravidelně bilo. Jen ruce se pak ještě dlouho chvěly.

Žilo se zde asi tak, jako žijí mloci. Bez denního světla, v puchu třaskavých látek a vlhku kamenných stěn. A vyhlídka — na Roncolu...

Trojhranný balvan položil se před kotu. Ošklivý, beze stromů a keřů, bez stínu a chladu. Ve dne rozpaloval se jeho vápenec do běla, a tys se přece jen nesměl hnout. Ležel ť pod nohami „Austrijáků", kteří by zde snad i mravence u-

viděli. A tak stávali naši hoši bez hnutí a celý den bez krůpěje vody. Před očima se jim temnilo, pot perlil se na čele — a přece nebylo možno se ani hnout. „Oni“ hlídali každý pohyb a slyšeli snad každý vzdech.

A sem šel v noci z 20. na 21. září poručík Trojánek s lidmi. Byla noc tichá a klidná, jako jindy bývá.

Až náhle, přesně ve 4 hodiny ráno „to“ začlo. Rozeřvaly se skály a svahy hor děly, rozžhavil se vzduch železem.

A v osm byl již taký klid, jaký před desíti léty v těchto místech býval. Jen kamení a železo tam, kde včera byly linie a baráky.

A u kaverny Rossi leželi tři naši mrtví.

Jedním z nich byl on — Trojánek.

Ležel zcela klidně, jakby smrt přetrhla mu život ve snění o domově. — Druzí měli ústa zkřivená bolestí a na hlavách velké, temné rány. On spal klidně, jen na levé straně, kde lidé srdce mívají, byla malá dirka, a úzký proužek krve se černal odtud dolů k boku.

' Vzpomínal jsem — — —

Měl zde děvče, byl veselý a na mandolinu nám hrával. Pak šel, kam povinnost mu velela, a tam si pro něj přišla smrt. Rvali se již o něj. Bože, 5000 K není k zahození, a smět plivnout českému důstojníku v tvář, také ne.

On se bránil snad hodinu, snad dvě, či jenom minuty půl... kdož teď ví, a kdož bude kdy vědět ?Stál tam mezi nimi, spitými rumem a nadějí na odměnu a... život smál se naň a láska vztahovala naň ruce... a náhle cítil, jak mu

kdosi po revolveru sáhl. Byl obklopen se všech stran, uchopen ze zadu a snad i stržen k zemi. Měl ještě čas obrátiti ústí zbraně k srdci a stisknout spoušť.

Prásk!... Svět byl o jedno mládí chudší, a Rakušáci o — 5000 K.

Tak padl poručík Trojánek dne 21. září 1918 při útoku rakouského úderného praporu „Riva“, sesíleného rakouskou opěšalou jízdou, na naše posice Doss' Alta a nikdo o tom, mimo nás, dosud neví.

Útok jsme slavně odrazili, pravda, ale asi čtyři z našich byli zajati.

A vy všichni, kteří jste tenkrát klidně spali, seděli doma a obědvali, věřte, že asi 25. září byli pro vás oběšeni 4 naši kamarádi.*) Že nehnuli brvou, že neprosili, ač doma toužili po nich jejich děti. Že šli na popravu hrdě, se vztýčenými hlavami, a že vy dodnes jste si na ně ani nevzpomněli...

---

*) Byli to: Antonín Ježek, narozený dne 17. července 1894, pekařský pomocník z Ústí nad Orlicí, Jiří Šlégl, narozený roku 1894 v Oprechticích, dělník, Václav Svoboda, narozený 10. září 1889 v Kamenomostu u Velvar, kočí, a Karel Nováček, narozený 16. října 1879 v Břežanech u Horažďovic, dělník. Slovák Badinka, protože se neprokázalo, je-li mu 20 let, dostal milost a dopraven k řádnému soudu, odsouzen však již nebyl, jelikož celý soud byl legionáři a Italy zajat.

* * *

„Důstojnické Listy“ v čísle 43. ze dne 27. října 1922 přinesly k oslavě čtvrtého výročí bitvy na Doss' Altu tento článek:

Dne 20. září byla tomu 4 léta, co zvedly se mlhy nad úbočími Altissima a nad jezerem Gardským, čtyři léta, co dohučela poslední ozvěna strašlivého zápasu, krátkého sice, ale důležitého.

Náš 33. pluk, slavný z bojů na Piave, stál několik hodin v boji na místě tak nebezpečném, jaké jen který úsek fronty mohl vykazovat, stál v tuhém, hrozném útoku, zasypán granáty a minami.

Bylť tento útok se strany velení rakouského velmi dobře připraven a byl i překvapením velitelům italským.

Všem legionářům italským utkvěl tento den v paměti jistě jako dřívější klidný, bratrský život na Monte Baldu nad obcí Ferrarou. Jen málo které vojsko mohlo se vykázat kázní tak tuhou, jako dobrovolnou, ochotně plnit všechna nařízení s tou dobrotou srdce i udatenstvím zároveň, s přesvědčením konečného výsledku: osvobození vlasti. Tento slib, který byl složen, byl prostý, beze všech přísah: byl to slib čestného muže, slib, který zavazoval do smrti hájit práva lidu českého i slovenského, vydechnout i duši a bít se hrdinsky a bez bázně.

Tím slibem neblýskal se nikdo, ba ani jsi o něm neslyšel, a přece všem, kdo ho složili, stála nad pomyšlení jasně v mysli jediná odplata v případě nezdaru: vyobcování z rodné země, nebo šibenice.

Vždyť v dubnu 1918, kdy organisována legie

italská v divisi, byla vojenská situace dohody zoufalá a neslibovala brzké nápravy.

Toho všeho si vědomi, dali legionáři v Italii Československé Národní Radě složením slibu moc, vystoupit před celou veřejnost dohody a postavit národní vojsko v počtu 23 tisíc mužů.

A těchto 23 tisíc samých poctivců a mužů bez bázně uvítala Italie s úctou a obdivem. Tam slyšeli zvláštní tito lidé, jak matky dětem vypravují o té zemi, co ztratila krále a svobodu, a to že jsou té země synové, co se dobrovolně smrti zapsali, aby si svou svobodu vydobyli. A města Foligno i Assisi, Perugia i Bevagno, Narni a Spoleto a jiná města zelené Umbrie všechna nadšeně vítala části italských legií do svých starodávných hradeb, a mnohý takový oddíl k městu pochodující s husitským praporem v čele vítán byl u městské brány malými dětmi, ženami i muži, představenstvem obce a družicemi. Vyneseny z kostelů a klášterů praporce a na půl hodiny cesty hnul se průvod se zpěvem vojsku naproti a z města hlučely zvony. Nadšení takové, jehož nelze popsati, ubezpečilo všechny o upřímné lásce, se kterou byli přijati.

Tak vítali Italové záhadné ty muže, kteří dobrovolně na vojnu se dali, aby budovali vlastní stát, aby obnovili staré právo, kdysi násilně odňaté.

A po Folignu přišla episoda prvního všeobecného nadšení Italie, jinak přísné Francie a Anglie po hrdinných bojích I. praporu 33. pluku na Piave.

Nemožno dnes se zabývat bližšími údaji. Jest

pouze připomenouti si, že nadšení nad hrdinností našich vojínů přesahovalo veškeré očekávání. Ti, kteří dosud nedůvěřovali, byli přesvědčeni činy takovými, že se mluvilo o nich s obdivem a úctou. Sám velitel československé divise generál Graziani zářil pýchou a nestačil po kolikáté s nelíčeným nadšením vypočítávati všechno to, čím mu Čechoslováci byli a jsou, čím pomohli armádě italské a samotné Italii.

To nadšení a radost ze zdaru se nezapomíná ani po létech, a zeptejte se dnes kteréhokoliv italského legionáře, jak mu bylo v duši, když slyšel jako ozvěnu: „Čechoslováci útočí, Čechoslováci vítězí, krváceli pro Italii, ať žijí Čechoslováci, Evviva la Bohemia, abasso Austria!“

Nikdo se neptá, kdo se bil, zdali I./33, nebo jednotlivé československé hlídky, do fronty italské vklíněné, každý cítil tu vřelou vlnu nadšení, co zalila duši a dávala tušit šťastný výsledek.

A jako žádná radost není bez hořkosti, tak i tato nebyla. Padlo tam věrných bratří mnoho, více, než jsme zprvu tušili, mnoho upadlo do zajetí a raněných bez počtu.

A to bylo právě to, co nezlomilo morální sílu legií, ti ranění a jejich hrdá slova, ti zajatí a umučení, ti padlí a jejich odhodlání — to byla ta posila, bylyť to důkazy, že dané slovo je legionáři svatým.

Dnes, dnes se na to vzpomíná jen povrchně, i posudek časem nepříznivý se tu kmitne.

A za Folignem od Piave přešlo se na Monte Baldo, na tu ponurou horu, strážce vchodu z Italie do jižních Tyrol.

Tam, kde orli sídlí, kde přestává strom růsti a země spoře vydá jen kleč, kde alpské růže s rhododendrony o červeň závodí, kde protěže v drobounkých chumáčcích na skále visí a hořec modrým okem do nebe hledí, tam ubytoval se 33. pluk na horském úbočí. A potichlými večery nad strmým údolím slyšet rozhovor mužů neznámé řeči, o vlasti hovořících, o těch drahých duších, co doma zanechali, a které o ně se strachují. A mnohý z nich zasteskne: „A což kdybyste věděli, to teprve strachu byste zažili", a přes hřeben Monte Balda a Monte Maggiore šklebí se smrt a vyhlíží svoje oběti.

Do klidného toho života udeří náhle zpráva: „Z rozkazu vrchního vedení odchází 33. pluk na frontu."

Tu jakoby oživl ten tábor, co tu rokování, náhledů, vyslovených nadějí, ba vyskytli se i takoví, že s místa hlásili se do oddílu obhlídky fronty, stanovené na den 13. srpna.

To vydali se velitelé praporů a rot, aby prohlédli předem části fronty, kde měli výměnou zasednout. A jak už to v životě vojenském bývá, bylo mnohde zklamání veliké. Už síla oddílů italských dosavadního obsazení nikterak v poměru nebyla se silou naší, která byla sotva poloviční. To mínili jsme nahradit bdělostí a tuhou kázní, sebezapřením a nadšením. Jak však s materiálem válečným — to byla otázka. Tam byly zásoby ručních bomb snad z roku 1915 veskrze nepotřebné, určené k obraně. Tam byly minométy, kde chyběla polovice armatury, a miny samy v kaverně do poloviny vodou zatopené.

A místo samo přešlo před dvěma týdny do italských rukou, jsouc před tím drženo tři měsíce Rakušany. Stopy tuhého boje vidět všude, ba kdesi nutno i pohřbívati.

S divnými pocity vraceli se velitelé ku svým praporům a rotám a divné byly i odpovědi na dotazy. Mnoho musí se tu pracovati a bez únavy, beze strachu před překážkami.

Přišel den 15. srpna, kdy odešel II./33, a den 17., kdy oba druhé prapory pluku odtáhly za tmy ještě z úbočí Monte Balda na Cavallo Novezza a k Bocca Navene.

Jak jednoduchá byla ta důležitá tepna od Altissima na Ferraru, tak jednoduchá byla pěšina — jinak se to pojmenovat nedalo — z Bocca Navene přes strže a srázy na Re de Col po bocích Altissima a Varagne na Doss tre Alberi i Doss Remit. Obě posledně jmenovaná místa byla střediska, z nichž řízeny úseky fronty.

Po pěšinách, ve skále vytesaných, bez zábradlí, nad propastí, mnohde 100 i více metrů hlubokou, procházelo vojsko, přecházely muly s nákladem, přímo po samém okraji srázu. Byla místa, kde nebylo vyhnutí a bylo nutno se vracet do míst prostornějších.

Za noci udála se výměna, převzaty veškeré povinnosti a nastala práce. Té bylo mnoho, víc, než bylo lze domyslit. Jen opravou a stavbou zákopů zaměstnáváno veškeré mimo službu strážní jsoucí mužstvo, specielní oddíl zákopnický v to ani nečítaje. Tomu svěřena odborná stavba spojovacích příkopů a linie obranné.

„Tak tichá fronta, jako tu byla, není hned

tak někde“, s těmi slovy vítali Italové naše oddíly. Snad měli pravdu, poslední boj tomu však nenasvědčoval. Po našem obsazení, kdy započala práce propagační pomocí hlídek a letáků, poznati bylo, že velení rakouské zajímá otázka, jsou-li v úseku italském zasazeny československé hlídky, nebo jedná-li se o oddíly větší, dokonce divisi.

Že bylo zmíněné velitelství v pochybách, potvrdili zajatci hlavně z úseku Lago di Loppio a Mori. Tito, hlavně opěšalí huláni Češi a Němci, sklíčeni nedostatkem materielním, zbídačelí a demoralisovaní, mnohde sami do nástrahy naběhli a souhlasně vypovídali o strádání rakouských vojáků, o bídě všeobecné.

A jinak byla fronta tichá. Jen jednou pokusily se kdesi proti Sasso Sega a na Doss Cassino nepřátelské hlídky proniknout. Tak bylo až do 3. září, od kdy nezůstalo jen při pokusech proniknutí hlídek, a kdy plánovitě podnikány menší i větší akce se strany rakouské.

V tu dobu bylo rozložení pluku: III. prapor na úseku Doss Remit, pravou hranicí na pluk 34., II. prapor na Doss Cassino, pravou hranicí na III. prapor, levou na jezero Gardu.

I. prapor v záloze na Doss Spirano.

V úseku III. praporu leželo nejnebezpečnější místo celého úseku. Bylo to Doss’ Alto, daleko do předu fronty vybíhající posice, končící Roncolou Italianou, menším, hluboko pod Doss’Altem ležícím svahem, náhle strmě k jezeru Loppiu spadajícím.

Posice Doss’ Alto byla mocně opevněna tu-

nelem, pod kopcem v celé jeho délce vytesaným, a končícím dvěma velikými výhledy na Roncolu Italianu.

A o tuto posici, kterou před dvěma měsíci Rakušané ztratili, podniknut zápas, rafinovaně připravovaný, s čerstvými silami „Sturmbatalion Riva“.

Rozložení třetího praporu bylo takovéto: 9. rota Blockhaus po Sasso Sega, majíc v pravém křídle přidělenou praporní četu vrhačů min, 10. rota, 2 čety Sasso Sega po Doss' Alto, 2 čety Caverna Rossi, pravým křídlem na 34. pluk, 11. rota v záloze na Doss Remit, 12. rota obsazeno Doss' Alto a Piccoli posti v levo a v pravo.

Na těchto, s ní současně, 2. rota na Roncola Italiana. Zákopníci praporní na Cucina Sasso Sega a Albicocco. (Kota 904.)

Obsazení v celku tak slabé, že jen divem nepřišlo dříve k nějakému přepadu; a v těch skalách, kde noci byly temné, a na místech, kam mnohdy vlastní reflektory nedosahovaly, v těch nebylo o záludné přepadení nouze. Vždyť rozčilení z napínavé služby, z přesného konání noční služby stupňovalo se dnem,. a nad to konaná fysická práce měnila vzezření vojínů. Bylo nutno vydržet všude a za všech podmínek. Kázeň byla taková, že italští velitelé obdivovali výkony československých vojínů, a tisk všude pochvalně se zmiňoval o jejich činnosti.

Míjely dny, v nichž patrno bylo jakési vzrušení na straně rakouské. Tam určitě bylo zapo-

třebí nějakého činu, aby nezůstala podvratná práce legionářů bez trestu.

K činu došlo 21. září 1918 časně z rána.

Po dělostřelecké přípravě, vedené s prudkostí neslýchanou, podnikl „Sturmbatalion Riva“ útok na Roncolu Italiana a Doss' Alto. Přepadem stráže opanoval Roncolu, hluboko do předu posunutou. Mužstvo stráže pod velením por. Trojánka, z části raněné, vlečeno do zajetí. Poručík Trojánek v zápase se třemi rakouskými útočníky stranou odskočil a z pistole se zastřelil. Surovci našli ještě dosti času, že po mrtvém šlapali — vždyť ušel jim výdělek 5000 korun a dovolená.

Celá linie stráží, zasypaná granáty a minami, měla padnout do rukou nepřátel, poté odříznout Doss' Alto a vniknout vrchem kolem Caverny Rossi vzad 10. rotě a 34. pluku, to byl cíl útoku.

K tomu podnikal nepřítel bočné útoky na Sasso Sega a úsek pod Cavernou Rossi. Všude marně. Ostřelován kulomety a zahrnut ručními granáty, opakoval útok po třikráte na Sasso Sega, a odražen, stáhl se mezi skalami do údolí.

Na jediném místě, kde pronikoul, to na Roncole, udržel se po dobu jedné hodiny, a byl posilami zahnán.

V hrozném tom zápase, trvajícím 2 a půl hodiny, za naprosté nemožnosti získati spolehlivých zpráv o vlastní situaci, o postupu nepřítele, zachovali se všichni čestně a zmužile. Byli tam muži 50letí a odhodlaně drali se skalami a zákopy ku předu nepřátelskou dělostřeleckou clonou na místa útoku.

Za úsvitu bylo dobojováno. Zasazené zálohy

nahradily ztráty, vyplnily posice a držely je.

Při rozednění teprve poznána byla síla připravovaného útoku: zákopy srovnány se zemí, cesty, jimiž daly se čekati posily, rozbity a zpřeváceny, zpustošení hrozné, jakého tento úsek nepamatuje.

Z legionářů padli: Poručík Svoboda František od 10. roty, poručík Trojánek Oldřich od 12. roty, desátník Polák Josef od 10. roty, stř. Havel František od 10. roty, stř. Kříž Vavřinec od 2. roty, stř. Janků Alois od 3. roty a stř. Kovář Josef od 3. roty.

Zajati a popraveni byli v Arcu: stř. Svoboda Václav od 12. roty, stř. Šlégl Jiří od 12. roty, stř. Ježek Antonín od 12. roty, stř. Nováček Karel od 2. roty a stř. Badinka Josef od 2. roty, kterému trest smrti změněn pro nedovršení 20 let v doživotní žalář. Raněno těžce 27, lehce 92 mužů.

Před linií množství padlých nepřátel a raněných, z nich dosti Čechů.

Úkol, který si legionáři na sebe vzali, splnili čestně. Obstáli v hrozné zkoušce.

Napila se rakouská spravedlnost krve odbojníků, dosáhla, po čem toužila, a zajala několik legionářů. Skoro ubité je pověsili, ale po čem nejvíce prahli, toho nedocílili: nezastrašili nikoho, jen vědomí legionářů pozvedli.

Zatím, co v Arcu soudí pět zajatých legionářů — nesou po cestách Altissima Čechoslováci své ubité kamarády na hřbitov sv. Václava na Malga Prato. Tam nad Adiží, na bývalé hranici rakousko-italské, pohřbeni bez slávy a nádhery,

dřímou svůj věčný sen, polozapomenuti, na malém kousku země ti, jejichž nadšení dovedlo naplniti celý svět, tam leží strážcové svobody a bojovníci pro spravedlnost a lidskost.

DOKUMENTY.

Zpráva vrchního italského velitelství z 22. září 1918.

Po prudké dělostřelecké přípravě — velkou měrou s plynovými granáty — podnikly dva nepřátelské proudy včera za úsvitu útok na výběžek koty 703 na Doss' Alto jižně od Nago. Prvý proud napadl čelně od severu na jih, druhý hleděl odříznouti kotu obklíčením od severozápadu na jihovýchod. Čacké vojsko VI. československé divise, které mělo posice obsazeny, bránilo se s obdivuhodnou statečností. Obkličující útok byl zdolán a odražen oddílem kulometů, vyrazivších bojovně z linie. Druhému nepřátelskému proudu se podařilo dostati se na kotu 703, ale byl okamžitě záhnán posádkou a posilami po prudkém boji muže proti muži, po boji, v němž utrpěl velice těžké ztráty. Odpoledne útočné hlídky obsadily znovu i místo přední hlídky a obnovily tak úplně situaci. Diaz.

Telegram T. G. Masaryka italským legiím z Washingtonu 21. září 1918.

Bratří! Rakousko-Uhersko, chtějíc zničiti ve vlasti oposici československou, tvrdilo, že naše

vojsko je sebrankou bez politické a vojenské ceny. Sáhlo dokonce ke lži, že naše vojsko je složeno z Rusů a jiných národů, a že žádné československé vojsko neexistuje. Náš národ nepřikládal víry těmto lžím a zůstal hrdým na své vlastní vojsko. Rakousko-Uhersko odhodlalo se tedy zničením Vás zasaditi rozhodující ránu našemu národu.

Bratři! Vaše vůle a Váš bystrý zrak zmařily plány nepřítele. Náš prapor vlaje ještě pyšněji na posicích, Vámi hájených. Náš národ uznává Vaše hrdinské činy. Všechna srdce byla pohnuta hlubokou vděčností k Vám a hrdými vzpomínkami na padlé bratry. Jako Váš vrchní velitel vyslovuji Vám své srdečné díky za Vaši statečnost, jíž jste přispěli k vítězství našeho národa, Italie, spojenců a lidskosti. Na zdar!

Masaryk.

Ministr-premier Orlando Dru Benešovi dne 22. září 1918.

Vyjadřuji Vám co nejsrdečnější projev svého nejupřímnějšího obdivu nad neohroženou vytrvalostí, kterou v našich Alpách na Doss' Altu projevila československá divise. Statečnost národa, bojujícího za svoji svobodu, zdolala útočnou zuřivost, živenou záštím. Budiž to příznivým znamením pro náš boj a konečné vítězství!

Čsl. Národní Rada Orlandovi dne 22. září 1918.

Srdce všech Čechoslováků plesá radostí při zprávě o válečných činech našich vojínů v boji proti společnému nepříteli na posvátné půdě Vaší

vlasti. Přátelství a bratrství zbraní velkého národa italského s naším, spočívající na totožných ideálech svobody a demokracie, jest opětně spečetěno krví na poli bitevním. Pouze budoucnost bude s to, ukázati nám plně pravý stav, skutečný politický i mezinárodní význam těchto bojů, které jsou již od nynějška bezpečnou zárukou upřímné, přátelské, bratrské spolupráce Československa a Italie pro novou svobodnou Evropu, až zasvitne den konečného našeho vítězství! — —

VÍTĚZSTVÍ.

7.

Vítězství na Doss' Altu mělo v důsledku ještě pevnější utužení styků česko-italských (viz v „Dokumentech" projev premiera vlády Orlanda i Čs. N. R. v Paříži). Ono vykonalo i svůj veliký vliv na morálku italské armády, která byla upevněna ve víře v konečné vítězství. Italské obyvatelstvo bylo jím konečně nadobro přesvědčeno o našich vážných úmyslech a bylo pro naši věc dokonale získáno. Ohlas vítězství na Doss' Altu byl po celé Italii veliký. Ve městech byly vylepeny na rozích úřední zprávy o českém vítězství, a kolem nich stály ohromné zástupy lidí, živě o Čechoslovácích hovořících. Pokud se vojenské stránky dotýče, byli italští vojenští odborníci nadšeni disciplinovaností našich vojáků i bezpříkladnou odvahou, s jakou podniknut byl protiútok na daleko početnějšího nepřítele. Vojenští reportéři s pochvalou zmiňovali se o tom, že naši lidé nečekali na rozkaz k protiútoku, nýbrž že sami vrhli se v před k dobytí posic, které jsme měli přiděleny. Zmínky zaslouží chování se záloh, které samy žádaly, aby mohly zakročiti, jakmile bylo známo, že přední posice byla ztracena. Stejně hrdinně vedly si oddíly

strojních pušek, které, nemohouce střílet do zápasících, samy s puškami a noži vrhly se na pomoc tísněným druhům.

Bitva na Doss' Altu je poslední větší akcí našich legií v Italii. Od té doby až do rozhodující offensivy většího podniku s naší strany nebylo, vyjímaje akce výzvědných hlídek.

Nadešel měsíc říjen. Rozklad císařské armády zatím nezadržitelně pokračoval. Osud Rakouska začínal. Italie se chystala k rozhodné ráně. Dne 23. října 1918 vydalo velitelství 39. pluku esploratorů tuto výzvu:

Československý sbor v Italii.

Rozkaz čís. 15.

Válečné pásmo, dne 23. října 1918.

Moji esploratoři!

Přišla hodina krásná, hodina veliká! Buďte rychlí jako Sokoli, silní jako lvi, tvrdí jako skály Vašich hor. Vaši staří, Vaše matky, ženy, Vaše dítky čekají na Vás. Zvedněte do výše svoje heslo: první na cestě cti, povinnosti a oběti. Moji esploratoři, osud, který potrvá po příští věky, jest na hrotech Vašich bodáků! Vám! Za odvěké utrpení Vašeho národa, za druhy, padlé v boji, za mrtvé, oběšené, zastřelené, trýzněné pro Vaši přísahu, ku předu! Ku předu bez odpočinku, bez oddechu! Postupujte, zlomte, lstěte! Ku předu, Sokoli! Lvové Čech, Moravy, Slezska a Slovenska! Praha Vás očekává!

Velitel výzvědného pluku Č. S.,
plukovník Vigevano Attilio v. r.

Dne 24. října zahájilo 52 divisí italských, 2 anglické, 1 francouzská, 1 pluk americký a 1 pluk československý (39.) rozhodný zápas od Alp až k moři. Po osmidenní zuřivé bitvě a nepřetržité řeži, nanejvýš krvavé (ztráty činily 100.000 mrtvých a raněných), vzdalo se hrdé a mocné kdysi vojsko rakousko-uherské. Z odvážných hlídek zasloužili si esploratoři 39. pluku — jediní, kteří se súčastnili poslední offensivy — cti, že dostali pochvalné uznání v denním rozkaze. Byli prví, kteří vnikli do Roveretta... I na jiných místech se roty 39. pluku vyznamenaly. Tak na př. 9. rota velice úspěšně zakročila hned v prvých dnech offensivy. Prvý nástup Italů u Fontigo selhal. Pluk bersaglierů zakolísal a počal ustupovati. Jedině rázným a okamžitým zasáhnutím legionářů byla situace zachráněna, takže ústup bersaglierů nezpůsobil paniku i v jiných částech, jak se to v podobných případech u Italů stávalo. Jmenovaná naše rota vyrazila mocně ku předu do řad ustupujících bersaglierů s noži v rukou, strhla je svým elánem zpět, přešla za palby rakouských děl pontonový most přes Piave a dobyla prvních rakouských zákopů, ukořistivši tisíce ručnic, množství kulometů, děl a nesčetně zajatců. S rotou mimo bersagliery útočili také ardité, tato elitní italská trupa, sami si vyžádavše, aby mohli s Čechoslováky na nepřítele... Útok byl tak prudký, že na zajímání nepřátel nebylo času. Ti v hrozném úděsu prchali na italskou stranu. V tomto útoku ztratila naše rota 6 mužů. Raněných bylo ke 30, z nich 8 těžce.

Porážka rakouské armády rozhodla světovou válku. Německo, osamoceno a se všech stran obklíčeno, musilo kapitulovati. Katastrofa rakouské armády byla dokonalá. Poslední válečná zpráva italského hlavního stanu ze dne 4. listopadu 1918 o tom praví:

„Je vybojována válka proti Rakousko-Uhersku, kterou vojsko italské pod vrchním velením J. V. krále, jako vrchního velitele, započalo 24. května 1915, a, ač počtem i prostředky slabší, vedlo s neochvějnou vírou a houževnatou statečností po 41 měsíců za nejtěžších podmínek. Skončena jest obrovská bitva, zahájená 24. minulého měsíce, které se súčastnilo 51 divisí italských, 3 anglické, 2 francouzské, 1 československá a 1 pluk americký proti 73 divisím rakousko-uherským.

Vojsko rakousko-uherské jest zničeno; mělo velmi těžké ztráty v zoufalém odporu prvých dnů boje i během pronásledování; ztratilo ohromné množství materiálu všeho druhu a takořka všecka svá skladiště. Zanechalo v našich rukou na 300.000 zajatců i s generálními štáby a neméně než 5000 děl. Zbytky vojska, jež bylo z nejmocnějších na světě, prchají v nepořádku a v beznaději zpět v údolích, do nichž kdysi sestoupilo s hrdou jistotou...“

8.

Po katastrofě rakouské armády bylo veškero československé vojsko staženo do Padovy v severní Italii, a v jejím okolí ubytováno. Hlídky zformovány v 39. pluk. Kromě toho utvořen krátce před převratem z posledních zajatců a z těch, kteří odhodlali se konečně vstoupiti do armády, 35. pluk. Tak doplněno naše vojsko na armádní sbor. Pluky 31., 32. a 35. tvořily VI. čs. divisi, pluky 33., 34. a 39. VII. čs. divisi. Kromě toho měla armáda 2 eskadrony jízdy, dělostřelectvo a 2 obrněné automobily.

Nastalo nedočkavé čekání, sžíravá touha spatřiti rodnou zem, konečně osvobozenou, a viděti své drahé... Leč návrat nebyl tak lehký. Jednalo se o technické potíže, spojené s transportem 30.000 lidí, a o projezd nepřátelským územím. Bylo nutno čekat. Času zatím účelně využito. Provedena pečlivá reorganisace armády a doplněna výzbroj jednotlivých částí. Z vojenské školy v Modeně přijeli čeští absolventi, kteří v hodnosti důstojnických aspirantů přiděleni byli ke všem plukům. Dovídali jsme se o událostech doma, a armádě nebylo tajno, že bude jí po-

užito na Slovensku. Nedočkavost vojska tím byla jen zvýšena.

Dne 8. prosince konala se u Padovy přísaha vojska nové republice a odevzdání praporů jednotlivým plukům. Slavnosti súčastnil se král s vévodou torinským. Všecky jednotky dostavily se v plné zbrani. Nebylo tedy věcí snadnou sestaviti celou divisi tak, aby přehlídka byla co nejméně komplikována. Než král přijel, promluvil k vojsku nový náš italský vyslanec Dr. Lev Borský. Jakmile přiblížil se králův průvod, zahrála naše hudba italskou hymnu. Na to celá divise zpívala naši národní hymnu. Dojem byl ohromný. Pak br. kapitán Šeba přečetl krátkou formuli, kterou vojsko přísahá věrnost republice československé. Jednotlivým plukům dány prapory, pod kterými pak celá divise za zpěvu defilovala před králem a jeho družinou. Napřed pěchota, pak 2 obrněné automobily, baterie polního a těžkého dělostřelectva a 2 eskadrony jízdy. Defilé bylo provedeno tak vzorně, že generalita italská přála si ještě jednou je opakovat.

Týden na to přijel z Francie prof. Masaryk, už jako president a hlava nového státu. Byl hostem u italského krále a přehlížel pak u Padovy naši armádu. Italské listy, referujíce o přehlídce našeho vojska, nepokrytě napsaly, že „závidí tvrdému, ale ideálnímu spojenci československému takové neohrožené, vytrvalé a v každém ohledu ideální vojáky“. President nemohl navštíviti všecky části našeho vojska, které nebyly pohromadě a proto také odpadl jeho proslov k armádě. S jednotlivci však dlouho ho-

vořil. Povinnost volala ho domů a on nastoupil s doprovodem jedné roty francouzských a jedné italských legionářů cestu do Prahy. Zažili jsme dosti strachu, aby se mu cestou něco nestalo, když pojede rakouským územím s tak slabým průvodem, a oddechli jsme si, když jsme zvěděli, že šťastně dojel. Za několik dní po odjezdu presidentově odvážely i nás jednotlivé vlaky do drahé domoviny, na kterou jsme se dětinně těšili. Kolik hodin napřed tlačili jsme se k oknům vagonu, abychom spatřili české hranice. Vjezd do českého území vyvolal v nás mohutný dojem, který nelze popisovati. V mnohém oku zaleskla se slza...

Rakouským územím projeli jsme bez zvláštní příhody. Nikdo nás neznepokojoval. Sem tam, když vlak ve stanici zastavil, seběhly se ženy a děti, které s vřelými slovy díků braly od nás chléb a jiné věci k jídlu. Byly vyhladovělé.

Naše transporty dirigovány byly do Českých Budějovic, kde jsme byli officielně a samozřejmě s nadšením vítáni. Byli jsme doma, ale svých drahých jsme nespatřili. Vlast nedopřála nám oddechu. Sotva jsme stanuli na půdě svaté země, po níž tolik a tak dlouho jsme toužili, byly od nás žádány nové oběti. Vlast volala, abychom šli zajistit její hranice, a tak hned z Českých Budějovic byly naše transporty dirigovány na Slovensko. V Šaštíně a v okolí trávili jsme prvý Štědrý večer, doma sice, ale zase sami, bez jídla, opuštěni...

Na Sylvestra usídlilo již velitelství VI. čs. divise v Kroměříži. — — —

Uznání prozatímní čsl. vlády Italií 20. října 1918.

Jeho Excellenci Dru. Eduardu Benešovi v Paříži.

Je mi ctí, potvrditi příjem noty ze dne 14. t. m., jíž jste mi oznámil rozhodnutí o jmenování Vašeho diplomatického zástupce v Římě.

Děkuji Vám za toto sdělení a kladu si za čest, oznámiti Vám, že královská vláda úředně uznává prozatímní československou vládu. Při této radostné příležitosti považuji za nutné opětovati Vám výraz vřelé sympathie a obdivu, s nímž královská vláda a italský národ sledovali úsilí a oběti Čechoslováků, aby dosáhli svého nejvyššího cíle: osvobození z cizího útisku a dobytí samostatnosti.

Italie, jejíž národní samostatnost byla vykoupena velikými obětmi, dovede oceniti utrpení i vznešené snahy národa československého. Historické události, které se právě odehrávají, vedly oba naše národy proti témuž společnému nepříteli; Italii, aby dokončila národní sjednocení, Čechoslováky, aby dobyli svého neodvislého státu.

Určení obou našich národů posvětilo bra-

trstvím zbraní pouta nerozlučného přátelství, založeného na společném ideálu, na společných politických a hospodářských zájmech, které vždy budou usnadňovati úkol, jež si staví obě vlády, úkol, pokračovati na cestě pokroku a mezinárodní spravedlnosti!

Račte přijmouti, pane ministře, ujištění mé nejhlubší úcty. Sidney Sonnino,
zahraniční ministr italský.

Poslední válečná zpráva italského hlavního stanu ze dne 4. listopadu 1918.

„Je vybojována válka proti Rakousko-Uhersku, kterou vojsko italské pod vrchním velením J. V. krále, jako vrchního velitele, započalo 24. května 1915, a, ač počtem i prostředky slabší, vedlo s neochvějnou vírou a houževnatou statečností po 41 měsíců za nejtěžších podmínek. Skončena jest obrovská bitva, zahájená 24. minulého měsíce, které se súčastnilo 51 divisí italských, 3 anglické, 2 francouzské, 1 československá a 1 pluk americký proti 73 divisím rakouskouherským.

Vojsko rakousko-uherské jest zničeno; mělo velmi těžké ztráty v zoufalém odporu prvých dnů boje i během pronásledování; ztratilo ohromné množství materiálu všeho druhu a takořka všecka svá skladiště. Zanechalo v našich rukou na 300.000 zajatců i s generálními štáby a neméně než 5000 děl. Zbytky vojska, jež bylo z nejmocnějších na světě, prchají v nepořádku

a v beznaději zpět v údolích, do nichž kdysi sestoupilo s hrdou jistotou..."

Rozkaz armádám československým za hranicemi ze dne 4. listopadu 1918.

Neochvějná víra ve svobodu, rovnost a spravedlnost, živená v nás těmi nejušlechtilejšími tradicemi našich předků, přivedla náš československý národ k rozhodujícímu okamžiku v jeho tuhém zápasu. Rakousko-Uhersko, dávno Německem zotročené, hroutí se nyní a patří už jen slavné historii lidstva; imperialistické Německo, založené na násilí, jde vstříc svému zasloužnému trestu. Společnému úsilí většiny národů podařilo se poraziti pangermánský výboj. Československý národ jest hrd, že pochopil význam tohoto zápasu a postavil se okamžitě na stranu spojenců. Podíl, který jsme přinesli vítězství demokracie, ačkoliv nebyl z největších, měl účinný vliv na rozhodnutí, jak Spojenci vděčně přiznávají. My jsme dali Rakousko-Uhersku smrtelnou ránu, bez nás Rakousko-Uhersko nemohlo existovati. My byli hotovi přinésti oběti a byli jsme přesvědčeni, že prorocká slova Komenského se vyplní. Není času nyní k tomu, abychom soudili, komu přináleží největší zásluha: jest jasno každému, že jen spojeným úsilím celého národa mohli jsme dosáhnouti vítězství. Dobrovolník, přinášející svůj život, jako matka, umírající hladem se svými dětmi, učinili svou povinnost. Československý stát není více krásným snem, nýbrž skutečností. Tato skutečnost staví nás před nový a snad ještě těžší úkol: musíme zbudovati příkladnou demokratic-

kou správu v našem státě. Svoboda ukládá velké zodpovědnosti nezištné práce pro celý národ a lidstvo. Vy, bratří dobrovolníci československé armády, podali jste důkaz, že národ náš dovede i za nejtěžších okolností pracovati soustavně a organicky. Vaše činy zaručují, že svoboda, vykoupená tak těžkou cenou, nezahyne, nýbrž že bude ještě posílena, a že v řadě svobodných, demokratických a pokrokových národů zaujme náš národ místo čestné. Vy, bratří, kteří jste bojovali na francouzské i italské frontě, budete brzy čeliti novým úkolům doma. Vaši bratří dobrovolníci v Rusku a Sibíři mají ještě těžší úkol Vás, ježto se nebudou moci vrátiti domů tak brzo, jako by si přáli, avšak touto obětí posílí naši posici na konferenci mírové. Však nejsou zapomenuti, my myslíme na ně, pracujeme pro ně. Buďtež ujištěni, že spojenci pomohou, jako v Rusku. Musíme vydržeti do konce. Na zdar!

T. G. Masaryk.

VÝZVĚDNÉ HLÍDKY.

(Historie 39. pěs. pluku.)

9.

Psáti o výzvědné akci našich hlídek, znamená psáti historii 39. pluku, v který byly po rozvalu rakouské armády sformovány. Bylo by jistě vděčné i spravedlivé, vylíčiti co nejpodrobněji činnost tohoto pluku, t. j. činnost jednotlivých výzvědných skupin, protože ony přišly na front nejdříve — již v lednu 1918 — a prodělaly nejvíce. Budiž objektivně doznáno, že 39. pluk svými hlídkami založil slávu italských legií. Psáti však jeho historii bylo by možno jen tehdy, kdyby pluk sám dal k disposici zprávy o jednotlivých akcích hlídek nebo alespoň svých rot, anebo kdyby bratří z jednotlivých skupin vylíčili akce a boje, které prodělali. Bohužel pluk k mé výzvě neodpověděl, a tak jsem nucen ve formě daleko stručnější, než jsem původně měl v úmyslu, zmíniti se o vynikající činnosti 39. pluku esploratorů.

Podklad k pozdější činnosti 39. pluku dal vlastně Slovinec br. Dr. Ludevít Pivko, o němž jsem se zmínil v líčení červnových bojů u Monte Val Bella. Povoláním profesor v Mariboru, byl za války jako nadporučík velitelem 4. kompanie 5. polního praporu býv. bosensko-

hercegovského pluku čís. 1. Na italské frontě podařilo se mu soustředíti kolem sebe skupinu stejně s ním smýšlejících důstojníků a vojáků, a společně vypracovali plán pro italskou armádu, jak dobýti první obranné linie rakouské ve Val Suganu. Italové mohli tak učiniti průlom do Trentina, obsaditi zejména Levico a Trident, odříznouti jedinou korutanskou železnici a obchvatem 11. rakouské armády překaziti chystanou rakouskou ofensivu na Soči. Plán byl velice pečlivě vypracován a předán italské informační kanceláři ve Vicenze, kamž dopravil ho pěšák Karel Mlejnek. Italové byli překvapeni, viděli, že plán je dobrý, přijali ho a Mlejnka pustili zpět. Týž byl na základě nepravdivého hlášení Dra. Pivko, že vyzvídal v italských posicích, povýšen na četaře a vyznamenán bronzovou medailí za statečnost. Později padl jako strážmistr naší italské armády v boji o Monte Val Bella v červnu 1918, kterážto posice byla vzata našimi hlídkami pod velením Dr. Pivko. — Italové ve své vrozené nedůvěřivosti otáleli s provedením předaného jim plánu. Dr. Pivko se svými druhy dopisy i tajnými schůzkami s Italy snažili se pohnouti je k jeho uskutečnění, ale marně. Teprve když celá akce byla vyzrazena, odhodlali se 17. září 1917 k útoku. Bez boje padla jim do rukou obranná linie u Carzana. Dále ani tentokráte nedůvěřiví Italové nešli, ovšem k vlastní své škodě. Rakouské vojsko připravilo za jejich nečinnosti protiútok, který proveden za pomoci německého útočného praporu. Italové byli z dobytých posic vytlačeni a utrpěli těžké ztráty.

Za boje podařilo se skupině Pivkově vzdáti se. Byli internováni v pevnosti Forte Procolo u Verony. Přes to Italové ještě nebyli přesvědčeni o opravdovosti protirakouského smýšlení našich lidí. Trvalo to hodně dlouho a dalo to mnoho přesvědčování, než jim velitel I. italské armády dovolil utvořiti malý výzvědný oddíl, který musil vystupovat jako srbská vojenská misse. Činnost tohoto oddílu netrvala dlouho, protože v listopadu téhož roku byla italská fronta na Soči prolomena. Oddíl musil se vrátiti do Verony. Tam omezil se na cvičení pod vedením druhého Slovince-desertéra, Stana Vidmara, známého sokolského přeborníka. Kromě cvičení vyslýchali nové rakouské zajatce, hlavně Čechy, a dle jejich výpovědí podávali Italům cenné zprávy. Někteří z českých zajatců se k nim přidali. Družina tato nemohla však pracovati tak, jak chtěla, a proto snažila se dostat do Ruska, Francie, Srbska, zkrátka kamkoli, kde se bojovalo proti centrálním mocnostem. Jejich úsilí však bylo marné. Italové jim ani nesdělili, že v českých zajateckých táborech existuje silné revoluční hnutí, a neřekli jim také ničeho o odbočce Čs. N. R. v Římě, takže družina nebyla o revoluci nijak informována. Bylo to vlivem neblahého systému generála Cadorny, známého to konservativce. Konečně čilý ředitel naší římské kanceláře, několikráte již jmenovaný br. František Hlaváček, zvěděl o veronské družině. Navštívil ji v lednu 1918, podal jí informace o revolučním hnutí v táborech a žádal ji, aby vyčkala ve Veroně dalších disposic. Zakročil pak na kompe-

tentních místech a vymohl jí u italských úřadů zvláštní výhody. Tou dobou, jak bylo uvedeno v prvé kapitole tohoto dílka, jednalo se po intervencích Dra. Beneše zcela vážně o postavení řádného československého vojska. Dne 5. ledna 1918 povolilo velitelství 6. italské armády na rozkaz vlády sestaviti zvláštní oddíl z českých a jihoslovanských desertérů pro účele informační a propagační. Příslušníkům jeho nabídnut vysoký plat, což bylo přirozeně odmítnuto. Dne 16. ledna dosáhl oddíl 41 mužů a zahájil činnost. Byla to pozdější 6. rota 39. pluku. Členové její jsou prvními československými legionáři na italské půdě a první skuteční vojáci naší zahraniční armády v Italii, kteří bojovali dříve, než česká armáda byla povolena.

* *
*

Nedůvěra italská byla zlomena, jakmile prvý výzvědný oddíl zahájil akci. Italské vojenské úřady vycítily ihned, jak ohromný význam mohou míti výzvědné oddíly Čechoslováků, a neváhaly sformovati jich 11 hned po povolení armády. Oddíly tyto až do utvoření pluku označovány byly názvem „Československý výzvědný oddíl“ (Reparto esploratori Czecoslovacchi). Pro tyto roty, kromě zmíněného oddílu z Verony, vybráni bratří, kteří se dobrovolně hlásili z pracovních praporů, dále bratří, kteří zůstali v Padule po odjezdu těchto, a konečně z pravidelného vojska určeny k nim jisté části mužstva a důstojníků. Roty pracovaly samostatně a roz-

děleny byly ke všem italským armádám. Spojeny byly v 39. pluk až po převratu. Je tedy nutno probrati činnost jejich, pokud zasluhuje zvláštní zmínky, odděleně.

Rota čís. 1 odešla na front prvé dny května 1918. Velel jí br. nadporučík Rudolf Vyčítal. Hlídkovala severně od Brescie u Cima Cade. Dne 15. června súčastnila se boje o tento vrch, při čemž padli bratří Bedřich Čerich, povoláním sedlář z Č. Hlinska, a Rudolf Holub, povoláním obuvník ze Závěšic. Dne 23. září 1918 súčastnila se rota boje na Cima Tre Pezzi, o které zmíním se podrobněji na jiném místě. Na to poslána byla do jižního cípu Tyrol a tam v terénu velice neschůdném a nebezpečném setrvala až do rozvalu rakouské armády.

Rota čís. 2 utvořena byla později z části 3. roty a prodělala mnoho akcí u 7. italské armády a súčastnila se bojů u Cima Cade. Veleli jí nadporučíci A. Prejda a Karel Čížek. Jedna z akcí roty skončila nešťastně. Dne 3. července 1918 byla čtyřčlenná hlídka pověřena úkolem, přepraviti se na člunu přes Gardské jezero, projíti rakouskými zákopy za front a přinésti důležité informace vojenské i o celkové situaci. Na odvážný podnik ten vypravili se bratří desátník Alois Štorch, svobodník František Tobek, střelci Leopold Jeřábek a Šmarda. Vypravili se v noci. Nebylo lze zjistiti, zda podnik předem nebyl nepříteli prozrazen, jak tomu mnohé okolnosti nasvědčují. Hlídka dříve ještě, než přistála, byla přepadena přesilou. V zápase, který se na vodě rozpoutal, byl za-

střelen br. Jeřábek, jeden z prvých členů „Českého dobrovolnického sboru“ a nadšený organisátor, Tobek uprchl (později nalezl smrt u Cima Tre Pezzi), a Štorch se Šmardou zajati. Štorch zachoval se hrdinsky a s pohrdáním přijal potupnou smrt z rukou nepřítele. Byl popraven 5. července 1918 u Grotta poblíže Rivy (mezi Grotta a San Alessandro) a pohřben tam téhož dne. Později pohřben na hřbitově v Arco. Nevysvětlenou záhadou jest, proč nebyl odsouzen k smrti Šmarda. Zůstal na živu, ale po našem příjezdu se k nám nehlásil, takže pluk vede jej jako sběha. Zdá se, že byl k nám poslán z rakouské strany s vyzvědačským posláním. Snad také podnik u Gardského jezera prozradil. — —

Druhá větší akce roty byl útok na Cima Tre Pezzi dne 23. září 1918, kde tato dobyla prudkým nárazem rakouských posic, zajala na 200 vojáků a ukořistila 7 kulometů. Její vlastní ztráty činily 4 mrtvé a 17 raněných. Úspěch roty byl citován v italském válečném komuniké. Br. Karel Pavlíček, účastník tohoto podniku, vypravuje o tom takto:

Za krásného odpoledne 17. dne měsíce září 1918 byly čety II. roty 39. výzvědného pluku telefonicky odvolány z přední linie, kde dělaly výzvědnou službu a propagační činnost, aby se shromáždily v údolí Adiže v městečku Aviu, kam chodívaly na odpočinek. Tentokráte bylo na první pohled záhadou, proč tak záhy, po desetidenním pobytu na frontě, jedeme do Avia. Mluvilo se leccos, ale určitého nikdo nic nevěděl.

Večer v 6 hodin byly všechny čety v Aviu.

Dle rozkazu velitele roty br. nadpor. Vyčítala shromáždili jsme se všichni v 8 hodin večer v naší budově, abychom slyšeli obsah toho, co bylo dosud pro nás tajemstvím.

Velitel roty krátce nám vylíčil náš úkol. Od velitelství Čs. arm. sboru přišla výzva, abychom se súčastnili se III. rotou (t. zv. Astico) útoku na posice nepřátelské na vysočině Pasubio, nedaleko města Schio. Je to poprvé, co společně s jinými oddíly máme provésti větší akci. V 10 hodin večer přijedou pro nás autokamiony. Kdo by se cítil nemocným neb jinak společného odjezdu neschopným, mohl vystoupiti a zůstati zpět. Nikdo se nehlásil.

Kolem 10. hodiny večerní jsme nasedli do připravených autokamionů a se zpěvem jsme opouštěli městečko Avio. Jeli jsme celou noc, teprve k ránu jsme přijeli k vesničce Astico, kde byla umístěna III. rota (por. Prejdy).

Tam jsme prodleli proti naší vůli několik dní. 22. září večer jsme se vydali na pochod, když III. rota již dříve po částech byla odešla.

Po celonočním pochodu jsme dostoupili k ránu náhorní roviny Pasubia, kde jsme se ubytovali v tunelu, asi 1 km za frontou, očekávajíce dalších rozkazů. Dne 23. září odpoledne jsme obdrželi plátěné střevíce (polobotky), kterých italské útočné trupy používaly výhradně jen při akcích výzvědných nebo v útoku.

Před večerem nás shromáždil br. por. Říha (od III. roty), aby nás seznámil s místem, kde se měl útok vykonati. Dověděli jsme se, že máme proti sobě dragouny 8. pardubického pluku, kteří

jsou ovšem hodně promícháni Němci, Maďary a Poláky. Těšili jsme se tedy, že aspoň nějaký odpor bude.

Toho večera bylo v našem tunelu živo. Bylo pozorovati na všech bratřích, s jakou odhodlaností očekávají příští okamžiky. Venku pršelo, a tím naše vyhlídky na úspěch mohly býti jen skvělejší.

O půl dvanácté hodině noční zavolal nás br. nadpor. Vyčítal k nástupu. Vyšli jsme z tunelu. Tichá, tmavá noc se rozprostírala kolem nás. Přišli jsme různými oklikami do italských zákopů. Tam jsme se brodili vodou, což zhoubně působilo na naše plátěné střevíce. Mnozí bratří, než přešli prvé pásmo drátěných překážek, jednoduše byli bosi. Přesně vypracovaný bitevní plán byl dodržen. III. rota nastupovala jako levé křídlo a střed; polovice II. roty tvořila pravé křídlo a polovice byla v záloze. Italští bersaglieři v počtu 60 tvořili oporu pravému křídlu.

Mezi našimi a rakouskými posicemi byla hluboká rokle, na jejímž dně tekla bystřina. Do rokle sestoupily jednotlivé oddíly bez zvláštní příhody, nepozorovány nepřítelem. Sotva však začaly anglické dělostřelecké oddíly přípravnou bubnovou palbu, která měla trvati deset minut, rozvířila se děla i na frontě rakouské. V tom byl dán povel k útoku. Po strmé stráni přes četné drátěné překážky jsme se šplhali na vršek. V některých místech bylo nutno překážky odstraňovati a v mnoha případech druh druha vytahoval na strmé skalisko pomocí pušky. Než

přes všechny tyto svízele bylo vrchu dosaženo dříve, nežli se nepřátelé nadáli.

Levé křídlo mistrnou taktikou obešlo nepřítele, a když po vzdání se několika Austriáků palba jedné rakouské strojní pušky neustala, ba naopak, přinesla smrt br. Jelínkovi od II. roty, bylo celé obsluhující mužstvo útokem na nůž od našich rozbito.

Úkolem naším bylo „udělat" co nejvíce zajatých a vrátiti se opět do italských zákopů.

To se nám také za 3 hodiny podařilo.

Leč návrat byl hroznější nástupu. Rakouská děla začala uzavírací palbu, patrně v domnění, že našim budou přicházeti posily. To nám při opouštění rakouských zákopů hodně uškodilo. Tehdy také nalezl smrt nezapomenutelný bratr strážmistr Tobek (známý z vyzvědačské výpravy do Rakouska) a desátník Zapletal, oba příslušníci II. roty. Jmenovaní se při návratu do italských zákopů sřítili se skály asi 40 m hluboké do propasti, kdež byli později nalezeni s roztříštěnými údy. Jejich hroby však při exhumaci italských legionářů nemohly býti zjištěny.

Z bratří důstojníků jsme ztratili br. nadpor. Kubištu (III. rota). Celkem jsme měli 5 mrtvých, raněných bylo ovšem více.

Proti našemu úspěchu bylo to číslo nepatrné v předpokladu, že jsme mnohé Čechy vysvobodili z rakouského otrockého života.

Vzali jsme 5 rakouských strojních pušek. Zajatých napočítáno 180.

Italští bersaglieři měli také ztráty, neboť jim

padl rovněž jeden důstojník, který se velmi hrdinně a odvážně bil.

Odpoledne jsme odjížděli za zpěvu do Avia. Cestou nás radostně pozdravovali italští vojáci, kteří se už dověděli o našem úspěchu.

Při říjnové ofensivě pronikla rota pod velením br. poručíka Klímka až do Tridentu. Tam zajala celý rakouský generální štáb. Jeden z rakouských generálů nabídl se poručíku Klímkovi, že by převzal velení nad našimi legiemi, což přirozeně u našich vojáků vzbudilo veselost. Pan generál byl slušně odmítnut a poslán s ostatními do zajetí.

Rota čís. 3 přidělena byla k 7. italské armádě u Val Concei mezi Gardou a švýcarskými hranicemi. Velel jí br. poručík Vojtěch Hanzal. Rota odebrala se v prvé dny května na front a rozdělila se v hlídky, které ihned zahájily propagační činnost v rakouských posicích. V tom ohledu vyznamenaly se zvláště hlídky br. poručíka Hniličky, Fialky, Šefrny, Vondráška a Zázvorky. Ty zjišťovaly, zda v rakouských posicích jsou Češi nebo Jihoslované. Přiblížily se k drátěným překážkám, zpívaly českou hymnu a jiné české písně a házely do zákopů letáky. Brzy jevily se důsledky jejich rozvratné činnosti. Den ze dne desertovaly z rakouských zákopů skupiny vojáků, kteří obyčejně přinesli cenné zprávy. Někteří připojili se hned k rotě. Tak přišel také na Val Concei poručík Mikulík ještě s několika jinými důstojníky a prokázal rotě znamenité služby. Rakušani byli činností roty konsternováni. Chtěli-li zabrániti

rozkladu svých částí, musili týdně měniti mužstvo v posicích. Ale stejně tím nedocílili ničeho, protože naše hlídky, majíce k disposici lehké horské autokamiony, byly rychlejší a uskutečnily svůj plán dříve, než Rakušani mohli jednotlivé části přemístit. Také tato rota prodělala boj u Cima Cade, kde velel jí generál Piccioni, pozdější velitel našich legií. Bohužel stihlo ji v noci ze dne 23. na 24. červenec neblahé neštěstí. Té noci odebrala se z Locca hlídka 13 střelců s desátníkem Antonínem Pokorným na rozvědku ve Val Concei. Zpozorovala nepřátelský pohyb se tří stran a dohadovala se, že se jedná o noční útok na Lenzumo, sběhy ohlášený, i obsadila dobrovolně italskou polní hlídku v Lorgente, která po vyměňování italských praporů zůstala neobsazena. Dle rozkazu měla býti hájena 6 muži ve dne a 16 muži a důstojníkem v noci. Rakušanům podařilo se však ve velkém oblouku obejíti postavení hlídky a obklopiti ji se čtyř stran. Hlídka musila se probíti a každý musil bojovati na svou pěst. První skupina čtyř střelců, mezi nimiž byl br. Josef Sobotka, narazila na rakouskou hlídku, čítající 19 mužů. Sobotka, vida značnou přesilu na vzdálenost několika kroků, lehl si na zem a počal páliti na nepřítele, v čemž ho zbývající 3 následovali. Rakušani odpověděli bombami, vyvolávajícími mlhu, a ručními bombami. Jedna z nich explodovala u hlavy Sobotky, který pozbyl na chvíli vědomí. V tom již Rakušani, podporováni umělou mlhou, snažili se chytiti všechny čtyři. Třem podařilo se ustoupiti za použití ručních granátů,

aniž by viděli pro hustou mlhu, co se děje se Sobotkou. Ve dvou minutách náš druhý oddíl, kterému se podařilo zahnati jinou nepřátelskou četu, přispěl těmto třem a společně zasypali nepřítele ohněm ze dvou stran. Rakušani byli donuceni k ústupu, ale ony dvě minuty stačily k tomu, aby odnesli s sebou Sobotků, který byl v bezvědomí. Ani tentokráte naše hlídka ničeho neviděla, protože umělá mlha se ještě nerozptýlila. Bratr Sobotka byl zcela určitě zajat v bezvědomí, pro což svědčí tyto okolnosti. Dva kroky od místa, kde ležel, byl nalezen explododovaný ruční granát, aniž by se nalezly nejmenší stopy krve. Byl tedy výbuchem jen omráčen. Během nejvíce dvou minut nemohl býti Rakušany zajat při plném vědomí, ježto, jsa jednak výborným vojínem, hned na počátku boje choval se rozvážně a ranil dva nepřátele, jednak přispěchavší hlídka, která byla 40 kroků z jedné strany a 25 kroků z druhé strany, musila by rozhodně slyšeti nějaký křik a volání o pomoc. — — Z tohoto vylíčení velitele roty br. poručíka Hanzala možno posouditi, že br. Sobotka byl zajat v bezvědomí, a že jeho spolubojovníci neměli té chvíle tušení, že je odnášen. Již s předu zmínil jsem se o hrdinné smrti jeho v Castel Romano u Creto, kde byl na základě rozsudku polního soudu oběšen.

Rota po celou dobu vykonávala úmornou službu, začež byla odměněna tím, že koncem října 1918 mohla svésti s Rakušany několik bitev, a že jim potom při jejich ústupu způsobila veliké ztráty, zvláště na válečném materiálu.

Rota čís. 5 a 6 daly podklad k 39. pluku. Již v úvodu této kapitoly zmínil jsem se o činnosti družiny Dra. Pivko. Po dobytí Monte Val Bella koncem ledna 1918 brigádou Sassari přišlo ze zajaté tam domobranecké divise mnoho Čechů do Forte Procolo. Četní z nich hlásili se do dobrovolecké družiny Pivkovy. Římská kancelář houževnatě a vytrvale vyjednávala s italskou vládou o vojenském vystoupení družiny. Ředitel kanceláře, br. František Hlaváček docílil toho, že zajatci byli z pevnosti odvezeni jinam a tato ponechána české družině pro výcvik. Cvičilo se pilně na podkladě sokolské soustavy, a kromě toho proděláván výcvik ve střelbě a v zacházení s ručními bombami. Družinu navštěvovali důstojníci italského informačního oddělení major Finzi a podplukovník Marchetti. Občas přišli na prohlídku vysocí vojenští hodnostáři. Konečně po dokonalém výcviku svolilo velitelství italské armády, aby družina nastoupila službu ve válečném pásmu. V druhé polovici března byl oddíl v úseku 13. armádního sboru u Col d' Echele. Velitelem jeho byl Dr. Pivko, který jmenován byl kapitánem. Objevení našich lidí vzbudilo u Italů velikou pozornost. Posice našich byla valně stížena tím, že italské vojenské úřady neinformovaly vhodným způsobem italské vojsko o naší akci. Naši lidé byli považováni za „Sassari“, jelikož nosili bíločervené výložky jako vojáci této brigády. Naši hoši zahájili ihned činnost. Podnikali výpravy k rakouským zákopům a navazovali styk s jejich obránci. Někdy byli přivítáni palbou, jinde podařilo se jim informovati

české vojáky o zahraniční akci v Italii i na jiných frontách. Čeští vojáci počali z rakouských zákopů přebíhati. Rakouské velení nevědělo si rady. Musilo neustále měniti mužstvo v zákopech. Dne 18. dubna obě roty byly doplněny na plný válečný stav. Když byla československá armáda v Italii povolena, přijelo z Paduly do Verony 15 důstojníků a 450 mužů. V důsledku toho již počátkem května poslány 3 dobře vycvičené hlídky na front do Val Sugana, kde v nastalých bojích padli bratří B o h u m i l B á r t a ze Záboře a V á c l a v S u l d o v s k ý z Mladé Boleslavi. Význam našich rozvědek byl Italy plně oceňován. Naši přinášeli od českých vojáků cenné zprávy, začež jim dopravovali potravu a cigarety. Naopak zase bylý případy, že i čeští vojíni zuřivě do našich hochů pálili. Ale účelu bylo dosaženo. Rakouské velitelství bylo nervosní z našich akcí, bylo neustále znepokojováno a nevědělo si rady, jak čeliti činnosti našich hlídek. Počátkem června působilo v úseku 6. italské armády 8 výzvědných hlídek s 8 důstojníky a 140 muži. Do rakouských zákopů házeny letáky, informující o českém odboji v zahraničí, a vybízející české vojáky k deserci.

Koncem června byly hlídky soustředěny k dobytí důležité posice M o n t e V a l B e l l a. O tomto významném boji zmiňuji se v líčení červnových bojů na Piave.

Činnost obou rot byla taková, že vzbudila závist i nelibost u italských oddílů. Závist proto, že nikdo nemohl se pochlubiti tak odvážnými činy, jako naše hlídky, nelibost proto, že Italům

nešlo pod nos, že není na frontě klidu. „Od té doby“, stěžovali si Italové, „co přišli Čechoslováci, nemáme ani v noci ani ve dne chvilku pokoje.“ Tutéž „stížnost“ mělo ovšem i rakouské velení, které od příchodu Čechoslováků bylo zachváceno nepochopitelným strachem. Stačilo, aby se objevilo několik „bíločervených ďáblů“, a uvedli v rozechvění celý úsek. Prudká kanonáda, rozkaz za rozkazem, každou chvíli změněné disposice, toť byl účinek několikačlenné české hlídky na rakouské straně. Odvaha našich neznala mezí. Téměř všichni důstojníci i jednotliví bratří byli dekorováni několika válečnými kříži. Bylo ovšem také dost těch, kdož odvážné akce zaplatili životem. —

Obě roty až do převratu byly členěny na menší oddíly, které posílány byly dle potřeby i k jiným armádním sborům. V září 1918 byl utvořen 39. pluk. Dr. Pivko i Viďmar přešli pak k oddílům jihoslovanským.

Rota čís. 9 zahájila akci v úseku 8. italské armády. Její část za poslední rakouské ofensivy na Piave v měsíci červnu dostala se do prudkých bojů. Držela posici u M o n t e l l a. Tento nešťastný pro rotu boj vylíčil jsem v kapitole „Červnové boje na Piave“. Oddíl u Montella propadl téměř celý zkáze. Údaje o zajatých a popravených se značně různí. Rotní záznamy vedou jako zajaté tyto bratry: A n t o n í n B o č e k, F r a n t i š e k B o č e k, V á c l a v B r a d n a, V á c l a v Č u b a, V á c l a v D a r s a, J o s e f H o j š á k, J o s e f H r u š k a, L u d v í k H r u š k a, A n t o n í n K a l h a n, V á c l a v K o n r á d,

Antonín Kroha, Martin Krejčí, Josef Kůst, Josef Matějka, František Měsíček, František Míšek, Antonín Obořil, Oldřich Řehák, Ladislav Svatoš, František Šafránek, Josef Štorek, Ludvík Švančara, Václav Tintěra, František Vojta, Rudolf Vondráček, Tomáš Vrba, Josef Zabloudil a Josef Zeman.

Tedy celkem 28. Z nich asi padli někteří během zápasu, nebo byli ubiti cestou, neboť nebyli všichni popraveni v Coneglianu.

Rota čítala 17 důstojníků a 140 střelců. Po celý týden rakouské ofensivy na Piave byla v prudkých bojích, a ani ve chvílích největšího nebezpečí nezapomněla na svůj úkol propagační. Bratří naházeli tisíce výtisků časopisu „V boj!" a „Čs. Samostatnosti" do rakouských zákopů a přispěli i tím k nezdaru rakouské ofensivy. Rota sama učinila během bojů několik set zajatců. Z těch mnoho Čechů vstoupilo hned do armády.

Svou bohatou činnost zakončila rota větším úspěchem v prvých dnech italské ofensivy po 20. říjnu. O tom dočetl se čtenář v kapitole „Vítězství".

Dne 15. listopadu byla rota soustředěna u Padovy a v prosinci odjela s celým plukem do vlasti na Slovensko.

* *
*

Při ocenění významu české zahraniční armády v Italii zmiňuji se o obzvláštních zásluhách 39. pluku. Není tedy třeba uváděti je

na tomto místě. Zdůrazňuji, že bratři na hlídkách měli nejnebezpečnější úkol, protože byli neustále v nebezpečí zajetí a potupné smrti. Jejich služba byla odpovědná a těžká, ať již ji konali na vysokých, zasněžených horách, plných zrádných propastí a nebezpečných míst, nebo v rovině, v terénu krajně svízelném a bohatém na skrytá překvapení a nebezpečí. Rakušanům byly hlídky 39. pluku solí v oku a podnikali na ně organisované výpravy, aby je zničili. Rakouské velení slibovalo veliké odměny těm, kdož přivedou živé legionáře, aby se mohlo pomstít za jejich činnost a odstrašit české vojáky v rakouské armádě od přebíhání k nepříteli a vstupování do legií. Mnoho bratří z našich hlídek přišlo o život. Padlo a popraveno jich bylo asi šedesát, možno i více. Počet jejich nelze přesně stanoviti. Raněných bylo na 150.

Sílu jedné roty možno odhadnouti na 150 až 200 mužů. Každá rota byla rozdělena na 5—8 menších oddílů, které pracovaly samostatně. Jednotlivé roty sformovány byly v pluk až v listopadu 1918 u Padovy, kde soustředila se celá česká armáda.

* *
*

Význam našich hlídek u italské armády ocenily i italské vojenské úřady. Nejlepší vysvědčení o jejich činnosti mohly dáti informační a operační kanceláře jednotlivých armád tak zvané „Ufficio informazioni". Každému tomuto úřadu bylo přiděleno několik Čechů. Naše hlídky na základě vlastních zpráv, které si o posicích o-

patřily, nebo vyzvěděly od zajatců, podávaly přesné informace, které často byly velice cenné, a jichž bylo mnohdy s velikým účinkem užito. Italskou výzvědnou akci vedli zvláště jmenovaní již F i n z i a M a r c h e t t i, dále V e c c h i a r e l l i, Dr. K o b y l i ň s k i a známý publicista H u g o O j e t t i.

Významná a pro Italy krajně důležitá činnost hlídek neušla ani pozornosti hlavního italského stanu, a generalissimus Diaz, vrchní velitel italských vojsk, ve válečném bulletinu ze dne 4. listopadu 1918 s uznáním zmiňuje se o zásluhách 39. pluku na konečném vítězství Italie.

Ti bratří neznámí, kteří pracovali v hlídkách podél celé fronty, vykonali pro revoluční odboj a pro svobodu vlasti více, než národ dnes dovede pochopiti a uznati. Jejich zásluhy dnes se neoceňují, a nikdo se po nich neptá. Snad jsou dnes ve svobodné vlasti psanci, snad osud jejich jest politování hodný. Ale oni konali, co jim vlastenecký cit velel, bez nároků a nežádali, ani nežádají odměn. Vykonali svatou povinnost, a to blahé vědomí jest jedinou jejich odměnou...

* *
*

Vylíčil jsem činnost italských legií na půdě Italie. Zbývá zmíniti se ještě celkově o jejím významu v období zahraniční činnosti. Ten byl nepopíratelně veliký. Po stránce vojenské vykazují italské legie po ruských nejbohatší činnost. Nemáme tak slavné historie jako ony prostě již proto, že časově to nebylo možno. Kdyby byla Italie hned s počátku měla pro naše hnutí větší pochopení, mohli jsme vy-

tvořiti armádu, která mohla jíti vítězně přes rakouské zákopy domů. Naší předností však je, že jsme vytvořili svoji armádu v naprosto cizím a krajně nám nepříznivém prostředí sami. Ale i vojensky vykonaly naše legie mnoho. Zásluhy jejich nebudou snad nikdy doceněny, protože není Rakouska, které by to dotvrdilo. Odvážnými činy svých hlídek a drobnými bitkami rozrušily rakouskou frontu, uvedly ji v nejistotu, znemožnily užití českých částí, oslabily ji morálně a způsobily konečně její úplný rozvrat. Odvaha našich hlídek mnohdy odhalila rakouské plány a znemožnila jejich provedení. Proto se Rakousko snažilo, zničiti naše výzvědné hlídky za každou cenu.

Přímo ohromný byl vliv naší armády na vojsko italské a na celý italský národ. Pokleslé vědomí italských vlastenců se znovu vzpružilo při pohledu na ty, kteří, ač jednou vyvázli z nebezpečí fronty, znovu se doň vrhali z ideálu k vzdálené domovině. Po Caporettu ukázali naši lidé Italii, co dokáže pevná vůle, sebezapření a obětavost. Tenkráte jsme pomáhali zachránit italský národ...

Vliv naší armády uplatnil se ovšem i na frontě. Byl to zejména náš 39. pluk, který svojí činností působil obrodným způsobem na italské vojsko, jehož reorganisace po Caporettu nebyla by nikdy trvalá, nebýti naší armády, zvláště pak uvedeného pluku. I jinak splnily naše legie v Italii svoje poslání: vykonaly dílo pomsty za Bílou Horu přímo proti moci habsburské na rakouské frontě! —

MUČENÍCI SVOBODY.

Nehynoucí sláva budiž nesmrtelné památce všech těch vznešených mučeníků, kteří císařskými polními soudy byli odsouzeni a popraveni pro svoji horoucí lásku k vlasti, pravdě a svobodě! Duch jejich sil nás, abychom v případě potřeby zase vytrvali v boji za uhájení své samostatnosti, i za volnost, rovnost a bratrství.

10.

Při líčení bojů naší zahraniční armády v Italii zmínil jsem se často o činnosti našich hlídek i zasáhnutí některých částí české armády při červnové ofensivě Rakušanů na Piave. Vedoucím velitelům rakouské armády bylo známo, že naše hlídky měly lví podíl na neúspěchu jejich ofensivy, a proto se nelítostně mstili. Zajatí legionáři byli bez milosrdenství katanským způsobem odpraveni. Nelze přesně zjistiti, kolik jich zahynulo na piavské frontě, nejsou také známa jména všech popravených, ale možno odhadovati počet obětí na 50—60. Nestejné datum a různá místa poprav možno vysvětliti tím, že rakouské velitelství dalo některé bratry odděliti, aby všemi možnými prostředky donutilo je k určitým sdělením o stavu československé armády v Italii. Ze zajatých bratří jen jeden dostal milost; byl to Slovák Badinka, jemuž nemohli prokázati stáří 20 let. Kromě toho ve dvou případech vyskytují se mezi zajatými lidé, kteří sloužili v legii, ale popraveni nebyli. Jeden z nich byl rakouským vyzvědačem, k nám poslaným (Šmarda), druhý unikl popravě asi proto, že rozsudek nad ním nebyl hned proveden.

Rakouské velitelství použilo všech prostředků

k tomu, aby zajatým legionářům co nejvíce ztrpčilo poslední chvíle. Soldateska jeho nezastavila se ve svém cynismu ani v hodinu smrti. Žasneme nad zhovadilostí, s jakou provedeny byly popravy v Coneglianu a na Monte Guardia. K popravě čtyř legionářů v Arco komandoval princ Eliáš z Parmy, bratr císařovny Zity, deputace různých pluků jen z českého mužstva. Někteří zajatí, pokud se dalo zjistiti, nebyli vůbec souzeni a okamžitě popraveni. Jiní zase utlučeni byli cestou kolbami Maďarů. U šibenic pronášeny byly vlastenecké řeči pro naši „širší vlast", a vyhrožováno Čechům, že takový osud stihne každého, kdo se pokusí o útěk. V rozkazech bylo mužstvu sdělováno, že Češi a Slováci jsou donucováni ke vstupu do legií násilím, že Italové jednají se zajatci nelidsky a surově, že v Italii zuří hlad a mor, a podobné nesmysly, jimiž mělo se působiti na mysl českých vojáků, aby nepřebíhali k nepříteli. O popravených lživě rozhlašováno, že prosili o milost, že uznali nepromyšlenost svého kroku atd., ač žádný z odsouzenců kromě jednoho případu o milost nežádal. Vojákům byla slibována peněžitá odměna 300 K za chycení živého legionáře a dovolená. Polní maršálek Krobatin daroval za 5 legionářů, zajatých na Doss' Altu, 1000 K.

Dle všech svědectví chovali se legionáři před popravou tak, že to vzbudilo obdiv i u soudců, takže někteří z nich přimlouvali se v poslední chvíli za milost pro ně. Žasli i říšští Němci, kteří se nad heroismem a odhodlaností obětí zamyslili. Naši bratří umírali s pozdravem svobodné vlasti

na rtech. Český voják přítomný popravě legionářů v St. Donu di Piave píše:

„Jak dovedli umírat ti naši hoši! Hrdinové! Smáli se do očí svým katanům, nedbajíce zuřivého jejich proklínání a urážek. Šli na smrt s hlavou hrdě vztýčenou, s důstojným klidem v tváři, bez jediného hlesu, beze známky strachu. Tak dovedli umírati jenom Římané. Mnoho jich bylo, mnoho českých synů... Ještě po smrti zračilo se v těch ztuhlých tvářích uspokojení, že obětovali se pro vlast... Pěst marně se svírala, nemohli jsme svým bratřím pomoci; jen horké slzy bolu, ale také naděje kanuly z očí přítomných popravě Čechů. Nechci kaziti si vzpomínku na onen hrůzný a přece tak slavný den, který posílil nás v odboji proti našim tyranům, myšlenkou na ty Čechy, kteří za laskavý úsměv a za kus mizerného kovu pomáhali při katanském díle. Ty soudily dějiny..."

* *
*

Rozhodl jsem se věnovati obětem rakouské soldatesky zvláštní kapitolu, protože podařilo se mi zjistiti některé nové okolnosti ohledně popravených a získati skutečně pravdivé vylíčení popravy Bedřicha Havleny, pokladníka Čs. dobrovolnického sboru v Italii a jednoho z prvních průkopníků našeho revolučního odboje.

Ad informandum budiž uvedeno, že velitelstvím čs. domobrany, vzniklé ze zajatců české národnosti po katastrofě rakouské armády, byla určena komise, která dostala za úkol vyhledati svědky poprav, navázati styk s italským obyvatel-

stvem a úřady, sestaviti dle výpovědí svědků protokoly o popravách a zjistiti hroby popravených. Náčelníkem této komise byl kapitán Josef Vydra. Dle mého úsudku nebyla tato otázka řešena správně. Aniž bych chtěl zlehčovati práci kapitána Vydry, konstatuji, že jedině správný postup byl, pověřiti svrchu naznačeným úkolem důstojníka-legionáře, u kterého dala se předpokládati vedle nejvyššího zájmu také láska k věci. Pak snad by bylo možno zjistiti více, než se podařilo kapitánu Vydrovi. Práce komise samozřejmě nebyla snadná. Předně nebyly nalezeny všecky rozsudky rakouských polních soudů, takže nebylo možno přesně stanovit počet popravených a místo i den poprav. Také výpovědi svědků se různí a jsou neurčité. Shodují se pouze v tom, že bratří, odsouzení k smrti, chovali se statečně. Okolnost tu nepopírají ani některé prameny nepřátelské, ač jinak snaží se postaviti české revoluční hnutí do špatného světla, prohlašujíce, že legionáři byli nuceni ke vstupu do legií násilím, jiní pak že byli svedeni a tudíž bojácní. Proti tomu však mluví fakt o hrdinných činech legionářů na hlídkách, i to, že před bojácnými nepanoval by u rakouského velitelství přímo panický strach.

Při uspořádání tohoto oddílu rozhodl jsem se podati materiál dle míst, kde se popravy konaly. Při tom zmíním se o rozporech v jménech i době, pokud přicházejí. Doufám, že podaná látka bude tak přehlednější.

Za prameny k této části mé knihy sloužily mi články prof. Vjelusa v časopise „Družina“,

kniha kap. Josefa Logaje „Oběti“, poznatky mé vlastní a výpovědi jednak bratří, jednak příslušníků bývalé rakouské armády.

Casa Campagnole na Montellu.

Den popravy není určitý. Uvádí se 15. a 16. červen 1918. Jedná se o popravu tří bratří, jichž jména nepodařilo se zjistiti. Jako popravení byli označeni bratří Karel Novotný a Antonín Pařízek, ti oba však žijí, prvý v Morašicích u Heřmanova Městce, druhý v Brně. Z pramenů uvádí se výpověď desátníka Rudolfa Křenka, telefonisty 13. rak. dělostřelecké brigády. Týž měl za piavské ofensivy za úkol udržovati s třemi jinými vojíny telefonní spojení z Montella k brigádě, a tu stal se svědkem náhlé popravy tří československých legionářů. Ti byli hned nad Montellem, v části zvané Casa Campagnole, ještě během boje bez jakéhokoli soudu a průtahu zastřeleni vojíny 17. divise, jež rovněž operovala na Montellu, jižně od 13. divise. Jména zastřelených nejsou známa, ale s určitostí lze říci, že se jedná o bratry z 6. roty 39. čs. pluku, jejíž hlídka tam byla téměř celá zničena. Z pohřešovaných 35 bratří této hlídky o osudu šesti se vůbec neví. Jsou to bratří Čuba Václav, Darsa Čeněk, Kroha Antonín, Mašek Čeněk, Svatoš Ladislav a Zabloudil Josef. O Františku Kastlovi bylo zjištěno, že na útěku ze zajetí byl raněn a zůstal ležeti mezi rakouskou a italskou linií. Buď tedy byl raněn těžce a zemřel na místě, nebo byl dobit. Bratr Matěj Vlček, střelený dvakráte

do prsou, byl nepoznán odvezen do nemocnice a pravděpodobně zemřel. O pěti se tvrdí, že byli pověšeni v rakouském území, a u pozdějších rakouských zajatců našly prý se jejich fotografie. Sdělení toto učinil podplukovník Dupont, velitel informačního oddělení 8. italské armády. Bratří Synek Jindřich, Šafránek František, Ptáček Antonín a ještě jeden, jehož jméno se nezjistilo, byli zařazeni do pracovních oddílů italských zajatců. Zbývá ještě bratr Rudolf Vondráček, narozený 1. července 1887 ve Velké Čermé, povoláním rolník, který veden byl v kartotéce armády co nezvěstný, ale v seznamu ztrát 39. pluku s poznámkou „oběšen“. Možno tedy souditi, že jedním z tří popravených u Casa Campagnole byl právě bratr Vondráček.

Monte Quardia, villa Eichhorn.

Datum popravy se různí. Jedni uvádějí 15., jiní 17. červen. Poprava vykonána byla v Coll-Guarda u vesnice Colalto proti Montellu na cestě z Colalta do Susegany po levé straně za zdí villy Eichhorn. Popravu řídil nadporučík Hötzendorf, syn býv. náčelníka rakouského hlavního stanu.

V líčení červnových bojů na Piave zmínil jsem se o zabrání oddílu 6. roty 39. pluku. Ze 40 mužů 35 se jich nevrátilo. Byli zajati a popraveni jednak v Coneglianu, jednak u villy Eichhorn. Při této popravě uvádějí prameny celkem 11 jmen:

Boček Antonín, narozený 21. října 1897 v Rosicích u Chrasti, okres Chrudim, svobodný,

povoláním obuvník. V legiích sloužil u 6. roty 39. čs. pluku.

Hojsák Josef, narozený 18. února 1897 v Rožďalovicích, okres Jičín, svobodný, knihař. V legiích sloužil u 6. roty 39. čs. pluku.

Hrdlička — bližší údaje neznámy. Jméno není zaručeno.

Hruška Ludvík, narozený 16. srpna 1888 v Brodcích, obec Pocerady, okres Benešov, svobodný, povoláním svrškař. V legiích sloužil jako všichni na tomto místě jmenovaní u 6. roty 39. čs. pluku.

Knihař — bližší údaje neznámy. Vzniklo asi přeslechnutím svědků, kteří zaslechli povolání jednoho z popravených (br. Hojsák).

Kučera Antonín — uváděn je prameny nedopatřením, protože vůbec nebyl popraven.

Kuchař Josef, příslušný do Brandýsa nad Labem. Nic bližšího o něm není známo. Jméno není zaručeno.

Měsíček František, narozený 25. srpna 1896 v Hýslech na Moravě, svobodný, povoláním rolník.

Obořil Antonín, narozený 20. září 1896 v Nových Zámcích, okres Vyškov na Moravě, svobodný, povoláním krejčí.

Vaculík — bližší údaje neznámy. Jméno není zaručeno.

Zeman Josef, narozený 24. prosince 1888 v České Rybné, okres Žamberk, ženatý, povoláním dělník.

Antonín Kučera nebyl však vůbec popraven, nýbrž padl v boji na Val Bella, takže zbývá

počet desíti popravených, což odpovídá také počtu tam exhumovaných. Totožnost jejich bylo nesnadno zjistiti, protože jména Hrdlička, Knihař, Kuchař a Vaculík v seznamech ztrát se nikde nevyskytují. Mezi exhumovanými uvedeni byli br. Antonín Kučera a jeden označen jako „neznámý“. Lze souditi, že jsou to bratří Antonín Obořil a Ludvík Hruška, kteří tam jistě byli popraveni, protože jména jejich jsou v seznamu 35 pohřešovaných po bitvě na Montello a, pokud se zjistilo, na jiném místě popraveni nebyli. V seznamu tom vyskytuje se ještě několik jmen jiných bratří, o jichž osudu není ničeho známo. Lze se domnívati, že někteří z nich byli popraveni u villy Eichhorn a označeni v pramenech jmény Vaculík, Kuchař, Knihař a Hrdlička. K záměně jmen mohlo lehce dojíti buď zkomolením jmen z přeslechnutí, nebo i tím, že dotyční bratří udali nepravá jména, aby své rodiny doma nevystavovali chikanám Rakouska.

Protokoly exhumační komise uvádějí o popravě dle výpovědí svědků toto:

Při vzetí Montella byli mezi četnými italskými zajatci i Čechoslováci. Tak 17. (15.?) června 1918 došel až k velitelství 13. divise houf italských zajatců a zastavil se u selské usedlosti, Němci zvané „Villa Eichhorn“. Před domem, v němž umístěna byla kuchyně 113. pluku polních houfnic a v prvém patře byty důstojníků a sluhů, seřazeni byli zajatci, deset z nich vybráno a postaveno stranou, ostatní pak za prudkého deště nastoupili další cestu k Suseganě.

Vybraných deset zajatců zavedeno k domu za zeď, a důstojníkem od 13. brigády dán jim rozkaz, aby se vyzuli z bot a vysvlékli z blůz a vest. Čepice byly jim strhány s hlav. Pouze v kalhotech a košilích za neustálého deště musili si kopati jámu ½ m hlubokou, 2 m dlouhou a rovněž tak širokou. To bylo asi ve 4 hodiny odpoledne. Zajatci ti byli českoslovenští legionáři, kteří prozrazeni byli při výslechu rakouským nadporučíkem Luzzato (Italem), velitelem eskorty. Týž udeřil ve tvář jízdeckým bičíkem jednoho ze zajatých, který se pokoušel o útěk.

Kol 7. hodiny večerní byli zajatci s prací hotovi. Musili se pak v řadě postaviti před jámu a čekati. Zatím ze zvědavosti shromáždilo se kolem místa mnoho důstojníků a vojáků, zvláště Maďarů a Němců, kteří klidně stojícím zajatcům spílali českých psů a velezrádců. Pak vyslechnuti byli zajatci poručíkem Münsterem, který o nich prohodil: „Samí známí!“ Při tom zaslechl jeden z českých svědků jméno Hruška. Zajatci byli totiž tázáni po jméně a po domovské obci. Na to sestavena byla četa z 10 vojínů 15. dragounského pluku, postavena před zajatce, a poručeno jí, aby na daný rozkaz střelila proti ní stojící legionáře. Pak čekalo se dále až do 8 hodin večer, kdy přijel automobilem nadporučík Hötzendorf. Týž po krátkém rozhovoru s důstojníky dal rozkaz k výstřelu. Po prvém výstřelu klesli všichni legionáři k zemi, ale jenom dva byli hned mrtvi. Těla ostatních s sebou tloukla, zdvihala se a zaplétala se ve vinné révě, nebo se po svahu kutálela stranou. Do některých těl musilo

býti vystřeleno až pět ran, než život v nich ustal. Pak byla těla všech 10 postřílených legionářů srovnána před jámou a ponechána tam až do rána, patrně pro výstrahu. Teprve druhého dne byla naházena do jámy a zasypána hlínou.

U jednoho z popravených nalezena byla podobenka s podpisem František Fiala z Rousinova číslo 83. Jeden z legionářů jmenoval se Hruška, dle výpovědi svědků zjištěna ještě jména Hrdlička z Poštorné, Knihař, Kuchař a Vaculík. Jména tato, jak jsem se již s počátku zmínil, byla asi fingována.

Hrob popravených legionářů byl před domem ve vinici, nedaleko hnojní jámy, a byl neoznačen. Mrtvá těla byla přikryta jen slabou vrstvou hlíny, takže při exhumaci jedním kopem motykou byla odkryta.

Conegliano.

Zde popraveno bylo dne 16. června 1918 15 bratří, kteří po bitvě u Montella byli sem dovlečeni. Byli to bratří z hlídky 6. roty 39. pluku, zajatí na Montellu. Tato poprava jest přesně zjištěna jak co do času, místa i osob. Vykonána byla na cvičišti kasáren. Zastřeleni byli tu bratří:

B r a d n a V á c l a v, narozený 24. ledna 1887 v Křičově u N. Bydžova, ženatý, povoláním dělník. V legiích sloužil, jako ostatní na tomto místě jmenovaní u 6. roty 39. čs. pluku.

B u š e k F r a n t i š e k, narozený 27. února 1882 ve Větrném Jeníkově, okres Humpolec, svobodný, povoláním obuvník.

Hruška Josef, narozený 2. února 1887 ve Lhotě Prosenické, okres Sedlčany, ženatý, povoláním dělník.

Konrád Václav, narozený 25. října 1892 v Diblíkově u Kouřimi, svobodný, dělník.

Krejčí Martin, narozený 1. ledna 1886 ve Včelné u Č. Budějovic, ženatý, povoláním dělník.

Kulhan Antonín, narozený 25. května 1897 v Minicích, okr. Kralupy, svobodný, dělník.

Kůst Josef, narozený 27. června 1890 ve Staré Pasečnici, okres Domažlice, ženatý, kameník.

Matějka Josef, narozený 25. srpna 1895 v Leštině, okres Čáslav, svobodný, dělník.

Míšek František, narozený 29. srpna 1889 v Čouši, okres Most, ženatý, horník.

Řehák Oldřich, narozený 14. února 1895 v Topolné, okres Uherské Hradiště na Moravě, svobodný, studující.

Štorek Josef, narozený 20. září 1879 v Jeníkově, okres Hlinsko, ženatý, povoláním tkadlec.

Švancara Ludvík, narozený 29. května 1894 ve Svitávce, okres Boskovice na Moravě, svobodný, povoláním řeznický pomocník.

Tintěra Václav, narozený 6. září 1889 ve Veselé, okres Boskovice na Moravě, ženatý, povoláním tkadlec.

Vojta František, narozený 1. prosince 1888 v Kuřími, okres Tišnov na Moravě, svobodný, rolník.

V r b a T o m á š, narozený 9. června 1888 v Bredermannsdorfu, okres Mödling v Rakousích, svobodný, povoláním dělník.

Poprava vykonána 16. června 1918 večer na cvičišti u kasáren. Odsouzenci měli býti dle původního rozkazu oběšeni. Za katy přihlásilo se dobrovolně 34 Maďarů. Později změněn rozkaz v tom smyslu, aby legionáři byli odstříleni, a to vždy po dvou. S popravou započato v 7 hodin večer. Kordon vojska a polního četnictva uzavíral popraviště, kamž kromě vojáků připuštěno bylo jen několik občanů z Conegliana. Odsouzení legionáři šli klidně a sebevědomě, majíce ruce spoutány na zádech drátem, a vedeni 20 četníky. Na místě popravy musili pokleknouti, načež jim byly ruce rozvázány. Oči nedali si zavázati. K popravě určeno 6 Maďarů a záloha 12 mužů. Onen šestičlenný oddíl popravil všech 15 legionářů, vždy po dvou. Do odsouzenců stříleno ze vzdálenosti půl metru. Po každé salvě vojenský lékař konstatoval smrt a dal rozkaz k pohřbení. Maďarští vojáci chopili se mrtvol za nohy a hlavu a házeli je do veliké jámy, vykopané u vchodu do stájí kasáren. Odsouzení byli vedeni kolem svých, již mrtvých bratří. Kněz nebyl přítomen. Přes hrůznost popravy legionáři zachovali klid. Na otázky maďarského šikovatele prohlašovali jeden za druhým, že umírají za svobodu svého národa. Poslední čtyři byli po vykonání popravy naloženi na vozík a dopraveni na silnici před kasárny. Tam byla mrtvá jejich těla pověšena na čtyři vysoké platany a na prsa jim připevněny nápisy v šesti jazycích: „Zrádci

vlasti, Čechoslováci." Na stromech visely mrtvoly celých 48 hodin na výstrahu všem nespokojencům.

Piavon u Oderzo.

Také u tohoto místa jsou všecky okolnosti popravy přesně zjištěny. Poprava vykonána byla dne 16. června 1918. Popraveni byli tu bratří:

Cudlín Karel, narozený 22. října 1891 v Divišově, okres Benešov, svobodný, povoláním pekařský pomocník. V legiích sloužil u prvé roty 33. čs. pluku. Zajat byl 15. června v boji u San Dona di Piave.

Koudelka František, narozený 16. července 1891 v Březí, okres Čáslav, svobodný, povoláním tesař. V legiích sloužil u prvé roty 33. čs. pluku.

Kouřímský Rudolf, narozený 13. dubna 1893 v Hostěradicích, okres Jílové, svobodný, povoláním tovární dělník. V legiích sloužil také u 1. roty 33. čs. pluku. Oba poslední zajati byli 15. června u San Dona di Piave.

Také tito bratří hrdinsky podstoupili smrt, jsouce přesvědčeni, že nepřinášejí svoji obět nadarmo.

Oderzo.

Také tato poprava je přesná pokud se týče místa, osob i času. Vykonána byla v městečku Oderzo na bojišti piavském. Místo popravy i hrob obětí byly poblíž silnice k Mottě di Livenzo za mostem uprostřed louky asi 25 m od říčky. Popraveni byli legionáři:

H y t l V i n c e n c, narozený 31. srpna 1895 v Trnovanech u Teplic, svobodný, povoláním sklář. V legiích sloužil u 1. roty 33. čs. pluku a zajat byl Rakušany 15. června 1918 u San Dona. Otec jeho doma žalem nad zprávou o jeho popravě zemřel.

Ř í p a V á c l a v, narozený 31. července 1890 ve Velkých Kostomlatech u Poděbrad, svobodný, povoláním obuvník. Sloužil u 1. roty 33. čs. pluku a zajat u San Dona 15. června 1918.

T o m a i d e s F r a n t i š e k, narozený 6. prosince 1882 v Štěpánově, ženatý, povoláním pekařský pomocník. V legiích zařazen u 1. roty 33. čs. pluku. Zajat za červnových bojů na Piave téhož dne, jako oba předchozí, u San Dona.

Poprava vykonána byla dne 18. června 1918. Některé prameny uvádějí data 20. a 23. června, ale obojí jsou nesprávná. Legionáři pohřbeni byli hned na místě popravy, ale mrtvoly jejich byly nákladem obce exhumovány a pohřbeny na městském hřbitově.

Večerník „Českého Slova“ ze dne 18. dubna 1923 píše, že se mu podařilo získati podrobný popis popravy, a uvádí výpověď starosty města Oderzo. Týž líčí popravu těmito slovy:

Skvělá episoda tří cizinců, obětovavších se pro naši svatou věc národní, zde, v Oderzo, nebyla s počátku oceňována ve své skutečné velikosti. Slavná tato událost jeví se ve svědectví italských občanů, zůstavších tehdy v obsazeném území, jakož i ve výpovědích rakouských zajatců, kteří neopustili tento kraj a pracovali na znovuvybudování zpustošeného území, takto: Bylo to

dne 20. června 1918 (správně 18. června, pozn. autora) po krvavém odražení náporu rakouské armády, která viděla, že jí navždy uniká toužené vítězství, kdy došlo k vybití surových a mstivých citů proti zajatým Čechoslovákům. Tři z nich po rozhořčeném boji v zoně Musile, odsouzení již v Motta di Livenza, přivedeni byli v nejubožším stavu do Oderza. K večeru došlo s obvyklým aparátem chmurné theatrálnosti k surovému vyjádření duše Habsburků za přítomnosti čelných vojenských autorit, stojících ve čtyřúhelníku kolem popraviště. O šesté hodině byli všichni tři Češi pověšeni v zahradě na náměstí Viktora Emanuela III. Jeden z nich (Tomaides, pozn. autora) v nejvyšším stupni pohnutí, jež otřáslo dokonce i nepřáteli, vyjádřil hlasitě svou bolest, že jeho žena a děti jsou ještě v otroctví neblahého císařství v dalekých Čechách, a dříve, než nastavil krk oprátce, zvolal: „Sláva Italii! Smrt Rakousku!“ Druhý, nedav se rušiti, kouřil cigaretu a odhodil pak její oharek na důkaz pohrdání na katy, kteří ho měli popraviti. Mrtvoly popravených byly pohřbeny ve zmíněné zahradě. Dlouhou dobu ještě zůstaly státi vedle hrobů sloupy šibenic. Na zdi kostelíku dei Carmini, stojícího na místě, kde se udál ohavný čin, byl vytesán italsky tento nápis: „Tři vojáci 39. pluku československého v Italii obětovali život, byli zajati Rakušáky a oběšeni na tomto náměstí po ofensivě na Piave 20. června 1918.“ — — —

Jak je vidět, jsou tu rozpory ohledně data i místa popravy. Pokud se místa týče, je to zaviněno buď nepřesným popisem exhumační ko-

mise, nebo nesprávným překladem výpovědi starosty města Oderzo.

San Stino.

Také o této popravě jsou všecka data přesná. Vykonána byla dne 18. června 1918 (datum 16. června není správné) v San Stinu, ležícím na říčce Livenze, na trati San Don—Portogruaro daleko za frontou. V městečku tom byla také polní nemocnice č. 305, jejímž velitelem byl nadlékař Dr. Antonín Šimek, uvědomělý Čech. U nárožního domku, v kterém bydlil tento lékař, stojí 2 nízké moruše, na kterých byli zajatí legionáři pověšeni. Dotyční byli zajati u San Dona 10. divisí a od Porte di Cieggiy hnáni až sem, přivázáni ke koním eskorty za ruce, které měli od těsného uvázání černé, a hnáni palašem. Soudní vyšetřování řídil major Watzek ze Št. Hradce, obžalované hájil Čech, nadporučík-auditor Pelikán. Poprava vykonána oběšením. Popraveni byli:

Hercig Alois, narozený 1. dubna 1895 v Plzni, svobodný, povoláním dělník. V legiích zařazen k 3. rotě 33. čs. pluku a zajat byl Rakušany 15. června 1918 u San Dona.

Turpiš František, narozený 7. ledna 1898 v Dolní Chrastavě u Liberce, svobodný, povoláním tovární dělník. V legiích sloužil u 2. roty 33. čs. pluku a zajat u San Dona jako Hercig.

Oba šli na popravu s železným klidem. Turpiš ani nepromluvil a byl také hned mrtev. Hercig zvolal před popravou: „Na zdar, bratří!"

a skonal asi za minutu, kdy se naň pomocník popravčího zavěsil.

K popravě přihlásil se jeden šikovatel od autokolony, Vídeňák nebo Maďar, a tomu za pomocníka dobrovolně se nabídl četař Paukert, asi 25letý Vídeňák, zaměstnaný v účetní kanceláři uvedené již polní nemocnice číslo 305. Existuje také fotografie, zachycující právě tohoto Paukerta, jak statečně tahá za nohy dokonávajícího Čechoslováka. K charakteristice této bestie Paukerta budiž uvedeno, že před popravou zúmyslně zašel k svému představenému Dru. Šimkovi, který dlel v operačním sále, aby nemusil býti popravě přítomen, a hlásil mu „gehorsamst“, že divadlo začíná, aby se šel také podívat...

V noci byla těla Čechoslováků sňata a zakopána na hřbitově na místě, které dobře znal farář St. Stinnský.

S Turpišem a Hercigem zajat byl ještě legionář Antonín Vokřínek, narozený roku 1891 v Rytvachu. Týž byl těžce raněn. S průstřelem a zlomeninou pravé stehenní kosti byl dopraven s ostatními zajatými do polní nemocnice v San Stinno. Ač těžce zraněný, byl na loži vyšetřován, ale nemohl býti souzen a popraven. Ošetřoval jej Dr. Šimek, který zjistil v jeho ráně podezřelé příznaky plynaté sněti. O jeho osudu nemůže ničeho říci, protože odejel v tu dobu domů na dovolenou, ale dle zprávy faráře San Stinnského Vokřínek v nemocnici zemřel a na hřbitově spolu s jinými pochován. Turpiš i Hercig byli exhumováni a převezeni do Prahy.

Davanzo, u školy.

Tato poprava není zcela jasná. V „TNO“ v ročníku I. čísle 4. uváděni jsou bratří Horák, Kahler, Kříž, Kubeš a Viktora. Ti v těch místech skutečně bojovali a byli tam zajati. Bylo tam také 5 bratří exhumováno a převezeno do vlasti. Bratr Kříž však mezi nimi nebyl uveden. Za to jmenuje se br. Růžička, jehož jméno (Růžička z Vinohrad) vyskytuje se i v protokole komise Vydrovy. Prokázáno však je, že žádný Růžička nebyl popraven. Jedenáctá rota 33. pluku, u které Růžička sloužil, nepřišla na Piave ani do boje. Zasáhla však na Doss' Altu a tam asi byl bratr Růžička raněn a zemřel 4. října 1918 ve Veroně, což je z několika stran doloženo. Nemohl tudíž býti popraven, a lze souditi, že pátý exhumovaný u školy v Davanzo je skutečně br. Josef Kříž.

Poprava vykonána byla dne 19. června 1918 v Davanzo u školy, kde stojí 4 kaštany, na nichž byli legionáři oběšeni. Pro pátého byla postavena šibenice. V prvých dnech nezdařené rakouské ofensivy zajato bylo 10. pěší divisí šest legionářů. Touže divisí zajati byli legionáři Havlena, popravený u Davanza několik dní později, a Turpiš s Hercigem, popravení ve San Stinnu. Z prvých 6 zajatých byl jeden těžce zraněný, který poslán byl do polní nemocnice ve San Stinnu, kde zemřel (bratr Antonín Vokřínek). Ostatních pět byli tito bratří:

H o r á k H y n e k, narozený 25. března 1889 v Bohdanči, okres Ledeč, ženatý, povoláním rolník. Sloužil v legiích u 33. čs. pluku a byl zajat u San Dona.

Kahler Antonín, narozený 11. srpna 1883, příslušný do Prahy, ženatý, povoláním zlatník. Příslušník 3. roty 33. čs. pluku a byl zajat 15. června 1918 u San Dona.

Kříž Josef, narozený 31. května 1888 v Šebánovicích, ženatý, povoláním kameník. V legiích byl u 1. roty 33. čs. pluku a zajat byl 19. června 1918 u San Dona. Byl exhumován a pod jménem Růžička František převezen do Prahy.

Kubeš Emanuel, narozený 8. srpna 1880 v Praze, ženatý, povoláním pomocník lakýrnický.

Viktora František, narozený 24. prosince 1874 v Purkarci, svobodný, povoláním strojník. V legiích zařazen k 3. rotě 33. čs. pluku a zajat 15. června 1918 u San Dona.

Všichni zemřeli s klidem, který budil úžas. Jeden z nich před popravou prohlásil: „Mne popravíte, a snad jiných ještě sto, ale tisíce nových pomstí tento váš zločin.“ Všichni umírali s pozdravem vzdálené vlasti. Kordon kolem popravy tvořili vojíni štábní setniny pod velením rytmistra Mayera, který se při popravě choval velice hanebně a spílal všemu českému. Na pověšené připevnili tabulky s nápisy: „Tschechischer Legionär“ a nechali mrtvoly viseti celý den. Pochovali je poblíže místa popravy.

Na těchto místech byli 21. plukem zajati jiní dva legionáři a dopraveni k soudu 10. divise. Snad jedním z nich byl Bedřich Havlena. Druhý byl osvobozen, protože nebyl chycen se zbraní v ruce a dle výpovědi pracoval na frontou v pracovním oddělení.

Davanzo.

Zde 21. června 1918 popraven byl bratr Bedřich Havlena, narozený 20. května 1888 v Nové Lhotě u Čáslavi, svobodný, povoláním berní úředník. V legiích sloužil u 3. roty 33. čs. pluku. Zajat byl u San Dona za piavské ofensivy. V době, kdy jsem již psal tuto knihu, podařilo se jednotě Čs. Obce Legionářské v Čáslavi získati výpověď autoritativního svědka jeho popravy p. Františka Poláka, býv. divisního faráře 46. střel. divise (nyní v Řepích u Prahy), který Havlenovi dával poslední útěchu a doprovázel ho při popravě. Je to svědek nejpovolanější, a z toho důvodu otiskuji celou jeho výpověď, jelikož se liší od vylíčení, které učinil střelec František Kváča velitelství čs. domobrany (por. Vydrovi), a které je uvedeno na str. 47. této knihy. Pan farář Polák píše:

Při ofensivě na Piavě v červnu 1918 stála 46. střel. divise v zákopech u San Dona di Piave. Velitelem jejím byl až do 18. června 1918 podmaršálek Exc. August Urbański, muž přísný, ale spravedlivý a všeobecně vážený, který proto, že veliteli XXIII. sboru Csicsericsovi v. Balcsány poctivě prohlásil, že posice na Dolní Piavě nedá se udržet, a že své mužstvo na jatky nepovede, byl dne 19. června 1918 poslán do Št. Hradce. Prozatímní velení po něm převzal generál-major Friedrich v. Weisz.

Dne 21. června 1918 po 9. hodině ranní byl jsem velitelstvím 46. divise telefonicky zavolán, abych jako katolický kněz poskytl duchovní útěchu legionáři čs. brigády Bedřichu Havlenovi.

Odebral jsem se ihned do stanoviště 46. střel. divise, které bylo mezi vesničkou Bortolotto a obcí Davanzo, blíže Gnes. Tam jsou o samotě dva neb tři domy, a v jednom z nich — a to v tom, který stojí u samé silnice — zasedal divisní soud. Před vchodem stáli dva polní četníci s puškami a nasazenými bodáky. Na moji otázku, kde je ten italský legionář, řekl mi četník, že uvnitř, kde se s ním právě koná hlavní líčení.

Vstoupil jsem tedy do světnice, právě ve chvíli, kdy Bedřichu Havlenovi byl předčítán rozsudek soudu. Bedřich Havlena byl muž vysoké postavy, as 30letý, jeho obličej a krk byl od komárů tak poštípaný, že vypadal jako opuchlý; ruce měl silnými provazy (oprátkou) na zádech svázané.

Když byl rozsudek přečten, řekl podplukovník 16. střel. pluku Jan Slupski k Havlenovi: „Zde jest p. divisní farář — chcete-li, můžete s ním mluviti“ — a hned nám také k rozmluvě nabídl svůj pokoj. Tuto nabídku jsem odmítl a řekl jsem, že s odsouzeným půjdu tam, kde dříve byl držán. Bylo mi sděleno, že byl v chlévě, který se nalézal za domem.

Šli jsme tedy do chléva. Oni dva četníci doprovázeli nás až k chlévu a zůstali tam na stráži. U chléva dveří nebylo, byl úplně prázdný, jen v levém zadním koutě ležela rozbitá bedna, na níž Havlena usedl a já posadil se vedle něho. Vyptával jsem se ho nejprve na jeho rodinné poměry, odkud a čím je, má-li rodiče a sourozence, a jak se na tato místa dostal.

Na tyto otázky vypravoval mi Havlena, že je synem lesního hajného na panství knížete Švarcenberka v Nové Lhotě, že vystudoval celé gymnasium v Čáslavi, a poněvadž rodiče jeho neměli dosti prostředků na jeho vyšší studie, věnoval se po maturitě berní službě; působil v Nymburce a posledně jako berní assistent v Žamberku. V roce 1914 byl odveden k c. a k. p. pl. č. 98 a jako jednoroční dobrovolník-desátník upadl s celou setninou, jejímžto velitelem byl rodilý Němec, na Monte Michaele (25. listopadu 1915) do italského zajetí. V koncentračním táboře v Italii tvořila se československá legie a Havlena byl jedním z prvních, jenž do ní vstoupil, a stal se pokladníkem.

Před zahájením rakouské ofensivy na Piavě v červnu 1918 zdržoval se Bedřich Havlena ještě s jinými legionáři v blízkosti rakouských zákopů, zvlášť v úseku, kde se nalézal 98. pěší pluk, a konal na frontě službu propagační. Pravil, že docházel téměř po 3 týdny do rakouských zákopů a vybízel tam své krajany, aby odhodili zbraně a přešli na stranu italskou, že však čeští vojáci nereagovali na jeho nabídku z obavy o život, což na jevo dávali tím, že ukazovali na krk.

Bezprostředně před ofensivou byl Havlena opět se svými druhy z italské legie přivezen automobily k rakouským zákopům, aby ještě v poslední chvíli vyvinuli zvlášť pronikavou agitaci. Bylo jim slíbeno, že v okamžiku, kdy ofensiva začne a rakouské vojsko bude postupovat, budou italské automobily zase připraveny, aby je do bezpečí zavezly. Než, když ofensiva začala,

italský automobil — nepřijel. Havlena sám se domníval, že se automobilům na cestě něco přihodilo, a že se tedy nemohly na ujednané místo dostati... Rakouské vojsko počalo postupovati, a Havlena, nemoha se již nazad dostat, skočil do Piavy, kde se pak blíže S. Dona di Piave po tři dny skrýval, až byl vojíny (stř. pl. č. 13) zpozorován, poněvadž byl svou italskou uniformou nápadný; byl chycen a přiveden jako zajatec k 46. střel. divisi.

Když vše vypověděl, tázal jsem se ho, má-li nějaké přání. Řekl, že si přeje, abych neoznamoval jeho rodičům, že byl popraven, poněvadž by tím byli nesmírně rozrušeni a považovali by tuto smrt svého syna za velikou hanbu, neboť, dodal, „jsou již staří a tomu nerozumějí". Mimo to mne žádal, abych o jeho smrti vyrozuměl jeho švakra Ant. Pokorného, úředníka severozápadní dráhy v Mělníku, aby mu z jeho civilní gáže již žádných peněz neposílali — posílali totiž za ním do zajetí 50 K měsíčně. V té věci jsem Havlenovi radil, že by bylo lépe, kdyby on sám švakrovi onu zprávu napsal.

Havlena se rozhodl, že tedy sám švakrovi lístek napíše. Zavolal jsem ihned jednoho z četníků, kteří před chlévem stáli na stráži, a řekl jsem mu, aby Havlenovi s rukou sejmul provazy. Četník (národnosti polské) tak ihned učinil, a Havlena napsal na poštovním lístku, který jsem mu podal, svému švakrovi, aby mu peněz neposílali, připojil pozdrav a zakončil slovem „Na zdar!". Lístek jsem vzal k sobě s ujištěním, že se o jeho odeslání postarám. Na další moji o-

tázku, přál-li by si něco jísti (blížilo se již poledne), Havlena podotkl, že sice hlad má, poněvadž tři dny nic v ústech neměl, ale že si již jídla nepřeje a prosí jen o trochu vody. Vyšel jsem před chlév a rozhlížel se, spatřím-li někoho, kdo by sklenici vody přinesl. Spatřil jsem podintendanta Neugebauera, zavolal jsem na něho a požádal ho, aby přinesl sklenici vody, což on ochotně učinil. Havlena na ráz sklenici vody vypil, načež jmenovaný podintendant odběhl a přinesl Havlenovi ještě sklenici červeného vína.

Za dalšího čekání rozmlouval jsem s Havlenou opět o věcech duchovních a pak i o otázkách politických. Havlena mimo jiné se vyjádřil, že smrti se nebojí, že jeho smrt nebude marná, neboť jistě do konce roku Rakousko se rozpadne a Čechy budou svobodné; zmínil se totiž, že súčastnil se sjezdů legionářů v Padule a jinde, kde se o těch věcech rokovalo, a že konce Rakouska lze „s matematickou jistotou očekávat".

Tak jsme rozmlouvali až do chvíle, kdy členové divisního soudu přišli ku chlévu a Havlenovi oznámili, že divisionář generál-major v. Weisz rozsudek divisního soudu potvrdil, a že rozsudek bude nyní vykonán.

Na otázku soudu, je-li Havlena na smrt připraven, odpověděl pevným hlasem: Ano! — Potom vyšel odsouzenec po boku divisního faráře z chléva, a střežen jsa četníky a vojíny od štábní setniny, ubíral se k popravišti... Divisní soud stanul blíže místa popravy.

U šibenice, která byla na telegrafní tyči primitivně zhotovena, čekal strážmistr 15. drag.

pluku, 4. švadrona, jakýs Němec od Vídeňského Nového Města, jako kat, a u něho byli dva dragouni — jeho pomocníci. Na silnici a na poli přihlížel velký zástup vojínů. Havlena přistoupil zcela klidně k šibenici, postavil se na prázdnou bedničku od šrapnelů, sám si ovázal provaz kolem krku, odkopl bedničku a — visel... V tom však šibeniční rahno pod tíhou těla Havlenova povolilo a Havlena spadl do příkopu... Než ihned vstal a oprátku si uvolnil. — Soudní komise nařídila, aby Havlena byl odveden zpět do chléva, což se také stalo.

Setník-auditor Koller (Němec — Vídeňák) oznámil ihned telefonicky celý případ divisionáři von Weiszovi, který toho času s oddělením gen. štábu v zákopech u Musile dlel, a zároveň ho žádal o rozkaz, co se má s Bedřichem Havlenou státi.

Setník Koller projevil názor, že by již (analogicky podle civilního práva trestního) od nového trestního výkonu mělo být upuštěno, jelikož rozsudek na Havlenovi byl vlastně vykonán (lit. zákona bylo zadost učiněno), a odsouzenec jen mimořádným způsobem na živu zůstal. Avšak předseda divisního soudu rytmistr v. Fröhlich (od drag. pluku č. 15, 4. švadrona), když telefonický rozhovor setníka Kollera s velitelem 46. divise zaslechl, zle se na setníka-auditora (Kollera) obořil, proč případ divisionáři hlásil, a spojiv se sám telefonicky s divisionářem, počal vyjednávati. Potom divisionář nařídil, aby trest smrti byl vykonán.

Hlasitý rozhovor mezi rytmistrem Fröhli-

chem a setníkem Kollerem, v kanceláři divisního soudu vedený, zaléhal až do chléva, kde jsem zase s Havlenou prodléval. Vyšel jsem tudíž z chléva až k oknu kanceláře, které bylo otevřené, abych o dalším osudu Havlenově něco se dověděl.

Když jsem se opět k Havlenovi vrátil, pravil tento ke mně: „Šibenice musí být hotova — zatloukání hřebů není již slyšeti, proč mne tedy nepověsí?“ — Na to jsem odvětil: „Snad dostanete milost“ — ale Havlena vyjádřil se odmítavě, že žádné milosti si nepřeje, poněvadž v nejpříznivějším případě byl by poslán do rakouských zákopů a odtamtud snad jako mrzák domů by se navrátil.

Těšil jsem jej, jak jsem jen mohl, a prostředky, jež náboženská víra podává, snažil jsem se ho posilniti a povzbuditi k naději, že snad život jeho bude přece ještě zachován.

Havlena měl v kapse koženou peněženku a v ní jednu papírovou rakouskou desetikorunu a požádal mne, abych tuto desetikorunu dal některému vojákovi; řekl jsem mu, aby to věnoval na zakoupení cigaret pro raněné v polní nemocnici. Havlena k tomu svolil, a já jsem později přání jeho také vyplnil. Peněženku samu, jež byla roztrhaná a promočená, odhodil Havlena v chlévě do kouta.

Asi o půl 3. hodině odpolední přišla soudní komise opět do chléva a oznámila Havlenovi, že trest smrti bude na něm vykonán. Tu, chystaje se k odchodu, podal mi na rozloučenou ruku a

žádal mne, abych jeho rodině ještě poslední pozdrav vyřídil.

Zcela klidný, nejevě nejmenšího rozčilení nebo strachu, jako opravdový hrdina vyšel Havlena z chléva a kráčel v průvodu několika vojínů štábní setniny a polních četníků a členů soudní komise, maje opět po boku divisního faráře.

Když došel až k šibenici, zavěsil se oběma rukama, které, jak již vypravováno, zůstaly zcela volné od oné chvíle, kdy mu s nich provazy sňaty, aby mohl v chlévě napsati příbuzným lístek a čehož si (ku podivu!) nikdo nepovšimnul — tedy oběma rukama zavěsil se na rahno, aby vyzkoušel, je-li šibenice dobře připravena...

„Dobré je to“, pravil, „ale příliš nízké — moje nohy by dosahovaly až k zemi, takže bych se nemohl udusiti.“ — Žádal tedy, aby mu pod nohama byl vykopán důlek, což také pomocníci katovi od 15. drag. pluku učinili.

Na to Havlena vystoupil na prázdnou bedničku od šrapnelů, ovinul si sám kolem krku oprátku a zkoušel, zda-li oprátka na krku dobře přiléhá a žádal mezi tím katy, aby bedničku podtrhli, až jim řekne...

Najednou zvolal: „Podtrhněte!“ — Stalo se. Přítomní žasli nad takovou chladnokrevností. Havlena napjal nohy, přitáhl k nim obě ruce, jakoby se stavěl do „pozoru“ a ani dost málo sebou nepohnul.

U skonávajícího Havleny předříkával divisní farář modlitby umírajících. Asi za tři minuty vyšla Havlenovi z úst a nosu bílá pěna. Byly

právě tři hodiny odpoledne. Poněvadž žádný vojenský lékař nebyl popravě přítomen, ohledal divisní farář tepnu Havlenovu, a seznav, že je mrtev, vyzval přítomné vojsko, které se k tomuto smutnému a hroznému divadlu ve velikém počtu sešlo, k modlitbě za duši zemřelého a modlil se s nimi polsky třikrát „Otčenáš".

Mrtvola Havlenova zůstala na šibenici až do sedmé hodiny večerní, kdy byla štábní setninou 46. střel. divise (velitel setniny byl nadporučík Jan Kramarski od stř. pl. č. 16) sňata a poblíž místa popravy na poli vedle hrobu nějakého neznámého vojína pohřbena. Tou dobou jiných hrobů na onom poli nebylo.

O smrti Havlenově vyrozuměl jsem ihned jeho švakra Antonína Pokorného v Mělníku. Krátce po popravě setkal jsem se se setníkem-auditorem 46. divise Frant. Machálkem, a ten při rozhovoru o popravě Havlenově mimo jiné řekl: „Havlena byl bláhový; mohl jen říci před soudem, že není rakouským příslušníkem a byl by býval poslán jako italský zajatec na zad a odtamtud byl by se snadno dostal do bezpečí."

Dodatečně poznamenávám, že jsem o smrti Havlenově referoval ministerstvu Národní Obrany v přihlášce o přijetí jako neaktivní polní kurát do stavu čs. armády v bodu 13., a to 10. prosince 1918, prostřednictvím Generálního superiorátu čs. armády zaslané. Dále jsem o posledních chvílích Bedřicha Havleny přednášel vojínům ve filiálce barákové nemocnice na Karlově (Praha II.) u přítomnosti velitele a důstojnictva dne 22. prosince 1918. Bohužel, ani ministerstvo Národní

Obrany, ani kdo jiný tenkráte nevěnoval věci Havlenově patřičné pozornosti; kdyby se tak bylo stalo, mohl hrob Havlenův snadno být nalezen, a ostatky jeho do osvobozené vlasti mohly býti dopraveny — nebylo by došlo k tomu, o čem vypravuje „Památník Odboje" na základě výpovědí vojína 10. rakouského sanitního oddělení Františka Kváči, obuvníka t. č. v Radotíně, že totiž v květnu r. 1919 italské vojsko při exhumaci vojenských hrobů, kolem Piavy roztroušených, hrob Bedřicha Havleny otevřelo a ostatky jeho na neznámé místo uložilo.

V Řepích u Prahy, dne 24. srpna 1922.

František Polák.

Mandrielle u Asiaga.

Poprava zde vykonaná jest přesná pokud se místa a osoby týče, ale v času jeví se jistý rozpor. V protokolu Velitelství čs. domobrany v Italii jest kromě toho omyl ve jméně. Uvádí jméno popraveného Josef Vácha, patrně dle letáku rakousko-uherské armády, který cituje. Popraven však byl br. Bohumil Vácha, narozený 12. února 1883 v Oubyslavi, okres Strakonice, svobodný, povoláním zedník. V legiích sloužil u 5. roty 39. pluku. Zajat byl dne 29. června 1918 na Val Bella. — Že jméno Bohumil je správné, toho dokladem je kartotéka čs. censury ve Foligno, rozkaz 56. rakousko-uherské střelecké divise, seznam ztrát 39. čs. pluku a konečně potvrzení rodiny popraveného.

Jako den popravy uvádí protokol Velitelství

čs. domobrany v Italii 28. červenec 1918. Oproti tomu seznam ztrát 39. čs. pluku a Evidenční úřad čs. zahraničních vojsk udávají datum 29. června 1918. Toto datum jest správné, neboť br. Vácha zajat byl v bitce na Val Bella, která se odehrála dne 29. června 1918, a jest vyloučeno, že by byl celý měsíc vězněn. Poprava naopak, jako ve všech případech, byla provedena ihned, o čemž svědčí i rozkaz 56. rakousko-uherské střelecké divise, vydaný dne 10. července 1918, kde se o popravě mluví. Nemohla tudíž býti vykonána až 29. července.

Grotta u Rivy.

Tato poprava všemi údaji jest přesně známa. Zde, mezi Grotta a San Alessandro, popraven 5. července 1918 br. Alois Štorch, narozený 21. července 1893 v České Lípě, svobodný, povoláním zámečník. V legiích sloužil u 4. roty 39. čs. pluku. Zajat byl dne 3. července 1918 na Gardském jezeru při odvážném podniku hlídky, který byl asi prozrazen (viz str. 130. této knihy). Do zajetí upadl ještě Šmarda, který však popraven nebyl. Byl to dle všeho rakouský vyzvědač. Bratr Štorch s pohrdáním podstoupil potupnou smrt. Pohřben byl na místě popravy, později na hřbitově v Arco, odkudž byl exhumován a do vlasti převezen.

Castel Romano u Creto.

Také tato poprava jest všemi údaji přesně známa. Dne 26. července 1918 popraven tu byl br. Josef Sobotka, narozený 14. ledna 1896

v Čachotíně, okres Chotěboř, svobodný, povoláním krejčovský pomocník. V legii sloužil u 4. roty 39. čs. pluku. Zajat byl za tragických okolností ve Val Concei dne 25. července 1918 (viz str.) a popraven den na to v Castel Romano u Creto. O jeho hrdinské smrti zmiňuji se na str. 45.—47. této knihy. Pohřben byl na místě popravy, odkudž byl exhumován a převezen do Čech ještě před společnou exhumací ostatních popravených bratří.

Via Prabi u Arco.

Zde 22. září 1918 popraveni byli po bitvě na Doss'Alto tito bratří:

J e ž e k A n t o n í n, narozený dne 17. července 1894 v Ústí n. Orl., svobodný, povoláním pekařský dělník. V legiích sloužil u 12. roty 33. čs. pluku. Zajat byl Rakušany na Doss'Altu dne 21. září 1918. Popraven den na to oběšením, pohřben na místě popravy, později na hřbitově v Arco, odkudž byl exhumován a převezen do vlasti.

N o v á č e k K a r e l, narozený 16. října 1879 v Břežanech, okres Horažďovice, ženatý, povoláním zemědělec. V legiích sloužil u 2. roty 33. čs. pluku. Zajat rovněž na Doss'Altu a oběšen 22. září 1918. Pohřben na místě popravy, později na hřbitově v Arco, odkudž byl exhumován a převezen do vlasti.

S v o b o d a V á c l a v, narozený 10. září 1889 v Kamenomostu, okres Velvary, ženatý, povoláním zemědělský dělník. V legiích sloužil u 12. roty 33. čs. pluku. Zajat a popraven za stejných

okolností jako předešlí. Ze hřbitova v Arco, kde pohřben, byl exhumován a převezen do vlasti.

Šlégl Jiří, narozený dne 29. září 1884 v Oprechticích, okres Domažlice, svobodný, povoláním dělník. V legiích sloužil u 12. roty 33. čs. pluku. Zajat rovněž na Doss'Alto, spolu s předešlými popraven a pohřben. Z Arca exhumován a transportován do vlasti.

S jmenovanými čtyřmi zajat byl také Jan Badinka, Slovák, který nebyl odsouzen, jelikož se mu neprokázalo příslušné stáří 20 let.

O zajetí jejich píši na str. 101. a 110. této knihy. Zajatí bratří eskortováni byli do t. zv. Segrone-Lager u Naga, kde vyslýchal je hejtman Jakšič, velitel 3. praporu 136. pěš. pluku. Odtamtud ještě dopoledne dopraveni byli k velitelství úseku Riva ve vesnici Ceniga. Tam z rozkazu velitelství 20. armádního sboru ještě téhož dne odpoledne sestaven náhlý soud, a v 5 hodin odpoledne 21. září 1918 započalo přelíčení se zajatými legionáři. Soud zasedal ve školní síni místní obecné školy. Vězení bylo ve strážnici v přízemí domu „Albergo al Cavallo Bianco“. Předsedou soudu byl podplukovník Knoll, místní velitel v Cenize, notorický alkoholik, který nastrčen byl vždy na nepříjemné funkce, za něž odpovědnosti si nebyl nikdy vědom. Přísedícími byli od téhož velitelství hejtman Pasegger, rytmistr v ev. Höfelmayer, v občanském povolání soudní rada z Vídně, a nadporučík Hölzer. Přelíčení řídil hejtman-auditor Dr. Steinlechner, v občanském povolání soudce v Tyrolsku. Při přelíčení byl přesný a nestranný, ač nebyl žádným

přítelem Čechů. Vojenským prokurátorem byl nadporučík Scheid z Vídně, zuřivý nepřítel všeho českého a smutně známý z jiných přelíčení. Za obhájce ustanoven nadporučík J. Vydra. Tento protestoval s poukazem na to, že není právnicky vzdělán, kdežto prokurátorem jest právník z povolání, ale byl odbyt s odůvodněním, že je to všecko jedno. Před zahájením přelíčení byly však úlohy změněny. Nadpor. Vydra ustanoven tlumočníkem, obhájcem pak jmenován nadporučík Karel Neumann z Prahy. Chování obžalovaných bylo důstojné a klidné. Unaveni po přestálém nočním boji a pochodu, jen s námahou přemáhali spánek. Ježek, Šlégl a Svoboda dle vlastní výpovědi chyceni byli v kaverně beze zbraní, jež zůstaly před kavernou, takže se nemohli brániti. Bylo jich v kaverně 5, dvěma podařilo se utéci. Šlégl předveden byl k soudu zraněn na krku a hlavě, která mu byla obvázána. Nováček byl rovněž zraněn a obvázán na hlavě. Uvádí, že v legiích byl vojínem zdravotního oddělení a také byl předveden s páskou Červeného kříže. Zajat byl při obvazování čs. důstojníka beze zbraně a bez všelikého pokusu brániti se. Raněný důstojník, Čechoslovák, kterého obvazoval, vytrhl se Rakušanům, hodil po nich ručním granátem, a sám se pak zastřelil, aby nepadl Rakušákům do rukou. (Jedná se o poručíka Trojánka.) Nováček choval se u soudu nejstatečněji, ač také zaslzel při vzpomínce a vyptávání na rodinu. Řekl soudcům. „Já vím, že budu oběšen, a proto je jedno, vypovídám-li, nebo ne.“ Také na otázky soudu odpovídal co nejméně a na svoji obranu pouka-

zoval pouze na pásku Červeného kříže. — Slovák Jan Badinka, slabý, nevědomý hoch, nevěděl ani, kdy se narodil, čímž se nevědomky zachránil. Na dotaz soudce odpověděl, že myslí, že mu je jeden až dva měsíce přes 20, což tlumočník nadpor. Vydra důsledně i na několikeré otázky soudců překládal, že mu schází 1—2 měsíce do dvaceti let. Seznal totiž z neustálého vyptávání soudce a snahy zjistiti přesně jeho stáří, že obžalovaný nemůže býti odsouzen k smrti, není-li mu 20 let. Skutečně také byl Badinka před náhlým soudem s tímto odůvodněním osvobozen, a jeho věc odkázána na řádný divisní soud, kde bylo později zjištěno, že je mu 20 let a 2 měsíce.

Líčení konáno bylo po celou noc s několika přestávkami, kdy čekáno bylo na svědky. Obžalovaní, na smrt znavení po přestálém nočním boji, stále usínali a museli býti buzeni, aby odpovídali. Vypovídali celkem málo, něco též o legiích a jejich organisaci, a proti obžalobě hájili se jen tím, že neměli zbraní v ruce. Vojáci od šturmhalbbataillonu Riva, kteří povoláni byli jako svědci. nemohli říci ničeho positivního. Jejich odporující si výpovědi vzbudily nelibost soudců, a jejich surový zjev působil odpuzujícím dojmem, takže tři z nich nebyli vůbec vzati pod přísahu. Vyslechnuto jich bylo celkem 10, z nich všichni byli, až na dva Poláky, Němci. Vojenský prokurátor ve své řeči uváděl, že již pouhé dopadení v československé uniformě stačí k odsouzení k smrti, které navrhoval i pro nejmladšího legionáře, Badinku. Obhájce obžalovaných, nadporučík Neumann, v přestávce sestavil si obhajovací řeč,

v které překvapil svojí otevřeností a přímostí. Ač Němec, žádal souzení obžalovaných ne dle mrtvé litery zákona, nýbrž dle citu a rozumu. Uváděl, že to bylo samo Rakousko, které prvé shánělo Poláky (z ruských zajatců) do legií proti Rusku. Ujal se vřele Badinky i Nováčka, uváděje všecky polehčující okolnosti, takže se zdálo, že aspoň tito dva budou osvobozeni. Přes to však odsouzeni byli všichni čtyři k smrti provazem, jelikož byli členy organisace, která pracovala a pracuje k zničení a rozdělení Rakousko-Uherska, dále proto, že porušili přísahu, a že se zbraní v ruce bojovali proti monarchii. Jedině Badinka nebyl odsouzen z toho důvodu, že nebylo s určitostí prokázáno, že mu je 20 let. Nováček navržen byl soudem k udělení milosti s ohledem na četné polehčující okolnosti. Velitel úseku, generál Ant. Schiesser však mu ji neudělil, ani na přímluvu auditora Steinlechnera, ani na přímluvu polního kuráta Dra. Hrubého, který den na to sám k němu šel prosit aspoň o milost pro Nováčka. Obžalovaní přijali rozsudek smrti klidně. Šlégl chtěl odporovat, ale byl zakřiknut. Rozsudek byl jim oznámen hned po potvrzení, v neděli 22. září v 5 hodin ráno, a měl býti za dvě hodiny proveden. Generál Schiesser odložil však exekuci na sedmou hodinu večerní, aby nebyla s druhé strany z Altissima Italy a československou armádou pozorována a snad rušena. Za místo popravy určeno Arco, asi 300 kroků od mostu na silnici Prabi, blíže románské kapličky.

Do provedení rozsudku držáni byli odsouzenci ve vězení pod přísnou stráží v domě „Al-

berto Cavalo Bianco". Během dne navštívil je několikráte polní kurát Dr. Hrubý. K sedmé hodině večerní naloženi byli do vozu Červeného kříže pro lehce raněné a vezeni pod silnou eskortou k Arcu. Z důstojníků velitelství nešel k popravě nikdo, jen dva nejmladší ze zvědavosti. Za soud dostavil se pouze předseda podplukovník Knoll, prokurátor nadpor. Scheid a polní kurát Dr. Hrubý, aby poskytl odsouzencům poslední útěchu. K návrhu plukovníka prince Eliáše z Parmy, bratra bývalé císařovny Zity, t. č. velitele úseku Riva—West, komandovány byly k popravě deputace od všech pluků, vybrané z českého mužstva. Pro ty měla býti poprava výstrahou. Z fronty dostavilo se několik důstojníků Němců, z nichž se při popravě smutně vyznamenal nadporučík Christian, velitel Bergführerkompagnie z Campi u Rivy. Ten byl znám co zuřivý odpůrce všeho českého a byl by nejraději sám i tyto legionáře oběsil.

Katem byl známý šikovatel Gluhowski, který popravil dříve také legionáře Štorcha, a jeden četař. Přítomni byli nadpor. Rothe, místní velitel v Arcu, a vojenský lékař z tamní nemocnice. Prokurátor přečetl ortel a polní kurát přeložil jej odsouzencům, kteří srdnatě, bez pásky na očích stáli tu se svázanýma rukama pod dozorem 4 mužů s nasazenými bodáky.

První přišel na řadu br. Ježek. Byl vzat katem pod rameno a veden k první oprátce, vzdálené asi 6 m. Ostatní tři na onu malou vzdálenost bez zavázaných očí musili přihlížeti této, pro ně tak hrozné scéně. Ježek projevil

pod stromem na dotaz knězův jako poslední přání žádost, aby se směl rozloučiti s bratřími (s ním odsouzenými legionáři). To učinil krátce, požádav je za odpuštění všeho, čím jim kdy ublížil. Kat dal mu pak hlavu do oprátky a nařídil dvěma vojákům vytáhnouti druhý konec provazu vzhůru. Sotva však byl Ježek trochu nad zemí, provaz se přetrhl a odsouzenec spadl na nohy s výrazem bolesti ve tváři. Sundána mu smyčka a zaveden hned k druhé oprátce, již mu popravčí nasadil a dal znovu vojákům rozkaz vytáhnouti provaz. Ale ten se i tentokráte přetrhl a ubohý Ježek spadl znovu, chroptě. Narazil hlavou na peň stromu, a zůstal chvíli v bezvědomí. Když přišel k sobě, pravil polnímu kurátovi: „Prosím Vás, zastřelte mne, vždyť je to hrozné, jak s člověkem nakládají.“ Následovalo všeobecné rozhořčení, a lékař, zlostně cosi mumlaje, chopil se třetího provazu a zkoušel jeho sílu. I tento třetí provaz se přetrhl, neboť byly papírové. Lékař, přetrhnuv jej ještě na dva kusy, hodil je na kata s výhrůžkou, že jej sám oběsí, nepřinese-li pevné provazy. Z kruhu přítomných učiněn návrh, aby odsouzení byli zastřeleni, avšak prokurátor to odmítl s poukazem, že by to byl akt milosti, a trval na provedení rozsudku oběšením, event. na odložení popravy na druhý den. Došlo k výměně názorů a po delším sporu nadporučík Christian, který protestoval proti odložení rozsudku, se nabídl, že obstará nové provazy ze svého skladiště v Arcu.

Během této smutné a rozčilující scény tři

z odsouzených zachovali úplný klid, kdežto Ježek zůstal ležet na zemi.

Teprve asi za hodinu, tedy již před devátou večer byly přineseny nové provazy a bylo znovu započato s popravováním. Tentokráte se to povedlo bez jakékoli závady. O půl desáté byla smutná exekuce skončena. Mnoho diváků mezitím z hrůzy odešlo, mezi nimi i důstojníci. Odsouzení bratří zachovali naprostý klid a neprojevili ani trochu úzkosti před smrtí. Nováček před popravou prohlásil, že umírají nevinně a pro svobodu vlasti. Mrtvoly popravených byly během noci bez rakví vloženy do vykopaného hrobu, posypány vápnem a zahrabány.

Slovák Badinka byl po vynesení rozsudku téhož dne, t. j. 24. září eskortován k polnímu soudu do Sarcha di Calavino a tam zavřen s těžkými zločinci. Bylo tam sice zjištěno, že je mu přes 20 let, ale k soudu již nedošlo. Byl nařízen ústup a soud se rychle stěhoval do Tridentu. V Mezzo Lombardu upadl celý soud i s Badinkou do zajetí. Jen hejtman-auditor Steinlechner se ještě v Tridentu tajně ztratil.

Hrob popravených byl úplně srovnán se zemí, mezi olivovými stromy, kde byli pověšeni. Nezůstal však dlouho bez povšimnutí. Ani ne za měsíc bylo ono území osvobozeno. Češi z rakouské armády, odcházejíce dobrovolně do italského zajetí, ozdobili ho věnci. Po uzavření příměří italský plukovník Olivieri Cav. Giuseppe, velitel pevnostního dělostřelectva v Arcu, zajímal se o tyto tělesné pozůstatky popravených Čechů, dal je vykopati a převézti na hřbitov,

aby se jim mohl postaviti důstojný pomník. Byla to jednoduchá pyramida, improvisovaná z betonu a slepencových kamenů, na níž sedí sokol. Pomník opatřen byl nápisy se jmény mučeníků a verši v řeči italské a české. Český verš napsal polní kurát Dr. Hrubý. Zní:

Spěte sladce v Pánu,
čeští hrdinové,
volnosti již lepší
vzešli vlasti dnové.
Tam nad hvězdami
na shledanou s Vámi!

Slavnostní odhalení pomníku konalo se dne 29. ledna 1919 za účasti vojenských úřadů a representace města Arca v čele se starostou Prosperem Marchettim, za přítomnosti bratra starostova, plukovníka Marchettiho, jenž byl velitelem československého legionářského pluku na Altissimu. Na slavnosti braly podíl četné deputace, školní mládež a celá italská veřejnost. Sloužena byla polní mše, a plukovník Marchetti proslovil řeč, oslavující činy legionářů na italské frontě.

Na místě, kde byli zajatí legionáři popraveni, byl taktéž zřízen menší pomník, aby označoval památné ono místo. Opatřen byl mramorovou deskou s tímto nápisem v řeči italské i české:

Čtyři bojovníci za svobodu
Ježek Antonín z Ústí n. Orl.,
Šlégl Jiří ze Stanětic,
Svoboda Václav z Nouměřic,
Nováček Karel z Malýboru,
českoslovenští dobrovolníci v Italii,

byli popraveni pod těmito olivami
od Rakušanů po bitvě na
Dosso Alto
22./IX. 1918.

Tělesné zůstatky popravených byly později exhumovány, převezeny do Prahy a zde dne 24. dubna 1921 v společném hrobě na Olšanech pochovány.

* *
*

O této popravě podařilo se mi dostati ještě zprávu od očitého svědka Josefa Mikšičky, tehdy českého vojáka v rakouské armádě. Pro zajímavost uveřejňuji jeho popis útoku na Doss' Alto, zajetí legionářů a jejich popravu. Jmenovaný vypravuje:

Je zářivé jitro. Dusivá mlha halila v temný závoj celou krajinu, a jen na východě žlutavý nádech jitra odrážel se v mramorové bělosti zasněžených vrcholků alpských velikánů. Rozkošná Riva, tulící se na úpatí svých obrovských strážců, pohřížena dosud v tichý spánek. Zdánlivé, dusné ticho vládlo krajinou; zdálo se, jako by stín smrti přešel kolem a svým dechem otrávil tu všechen život.

A přece skrývalo se v zákopech na Doss' Altu mnoho mladých, statných těl se smrtícími zbraněmi v rukou, čekajících jen povelu k boji. Bylo zlověstné to příšerné ticho, věštící smrt a zkázu, ticho, bouřící krev a bolestně napínající nervy. S ostře nabitými puškami, jako temné stíny u drátěných překážek, stáli osmahlí čeští

legionáři 33. čs. pěšího pluku na přední stráži, a zraky jejich ostře zíraly vpřed k nepřátelským zákopům. Tušili již blížící se bouři, kdy v zápase na život a na smrt srazí se s krutým, nemilosrdným nepřítelem, rdousícím jejich krásnou vlast, za jejíž volnost a svobodu byli odhodláni zasvětiti smrti své životy. Zajiskřily se zraky a pušky pevněji sevřeny v rukou...

Pojednou z úbočí protějších skal, od St. Giustina, zahučela rána z děla a vystřelený granát s divokým hvizdem dopadl před jejich zákopy — zablesklo se, hromada kamení a železa, promísená černým, dusivým dýmem, vyletěla do výše a třaskavý výbuch zachvěl skalami, v zápětí druhý, třetí, granáty, miny, šrapnely v divé směsici, jakoby samo peklo otevřelo svoje útroby zasypaly Doss'Alto, obsazené českými legionáři. Země se chvěla nepřetržitým řevem děl, výbuchy granátů a min, dopadajících do zákopů, před i za ně, a měnících posice v kamennou spoušť. Černý, dusivý dým plazil se při zemi. A zatím co děla pokračovala ve zkázonosném díle, v nepřátelských zákopech děly se horečné přípravy k útoku. Útočný prapor „Riva“, složený většinou z opěšalých Němců jízdních pluků rakouských, připraven očekával rozkaz k útoku. S ručními granáty v rukou naslouchali příšernému řevu děl, jež jim připravovala cestu. Měli rozkaz, dobýti tunelu na Doss'Altu, jež byl nejdůležitějším bodem celé fronty, ovládaje kulomety rokli, jíž vinula se silnice k rakouským posicím. V případě nezdaru měli aspoň přivléci několik zajatců-legionářů, za něž byly jim slíbeny slušné odměny.

Nemluvíce, napjatě zírali k otvorům kaverny. „Heraus! Vorwärts!“, zazněl rozkaz. Spiti alkoholem, jímž dodávali si odvahy a nadšení, rozvinuli se v útočné vlny, a pod prudkým obstřelem italských baterií valili se k tunelu, nedbajíce značných ztrát, jež jim způsobily kulomety legionářů. Tímto mocným náporem podařilo se jim dobýti kotu 703, jen slabým počtem legionářů hájenou. Ale jen na krátko. V zápětí vyrazili legionáři v reservě položení s ručními granáty a noži (pugnali) k protiútoku. „Za popravené bratry!“ „Za tu naši vlast!“, a ostré čepele italských nožů zablýskly se nad hlavami. „Červenobílí ďábli!“, ozvalo se s hrůzou mezi prořidlými řadami útočníků, a v divém zmatku, klopýtajíce přes padlé druhy, prchali zpět do zákopů, zanechávajíce hromady mrtvol a těžce raněných, jichž nářek a sténání mísil se s praskotem pušek. Ale přece v jejich spárech uvázlo několik bratří, před tím zaskočených v kaverně, kde byli jako přední stráž. Na výzvu, aby se vzdali, odpověděli palbou pušek a ručních bomb. Teprve, když do kaverny vhozen ruční granát, jímž byli 4 raněni, složili zbraně. Obvázali zraněné a jeden těžce raněný položen na nosítka. Pojednou vzchopil se jeden ze zajatců a jako štvaný jelen rozrazil kruh útočníků a za nastalého zmatku uprchl. Obklopivše ostatní zajaté legionáře silnou stráží, přivedli je k veliteli, jenž ze strachu, aby mu opět některý neprchl, dal přinésti připravená již železná pouta a zajatce spoutati. Legionáři s pohrdáním snesli tuto potupu a jen jiskřící zrak dával tušit jejich pocity.

Oblečeni v italských uniformách alpínů a majíce na rukávech znak kulometů a číslo čs. p. pl. 33, klidně rozhlíželi se krajinou.

Růžová záplava vycházejícího slunka zatopila svým jasem celé údolí Gardského jezera. Mlhy se roztrhly a rozkošná Riva, koupající běl svých domků v slunečních paprscích, usměvavě tulila se ke skalám. Zarůžovělá temena velehor rýsovala se na modři nebes, jež klenula se nad nimi. Kdesi v dáli zvonivě zvučel aeroplan. Mlčky pozorovali legionáři krásné divadlo, ale zrak jako přikován stále hleděl jedním směrem, tam za hory, kde tušili krásnou svoji domovinu. Přísahali, že osvobodí ji z otroctví, že dobudou jí svobodu, a nyní? Ruce železy spoutané... Teskné, bolestné vzpomínky...

Hrubý hlas vyrušil je z myšlenek. Se silnou ozbrojenou stráží sestupovali s hory, po serpentině, kryté malými zídkami. Došli městečka Čenega, a společně uzavřeni do menší jizby s malým okénkem. Jako stráž přiděleno k nim dvanáct mužů od kulometné roty — Češi — a jeden polní četník. Stráže obdržely přísný rozkaz, nemluvit s legionáři, ale soucit s bratry prolomil tvrdá pouta zákazu a v malé chvíli byli všichni v srdečném hovoru. „Jak se jmenuješ, bratře?“, tázal se velitel stráže, svobodník M., jednoho legionáře, mladíka asi 24letého, inteligentní, přibledlé, ale výrazné tváře, jevící odvahu a energii. „Antonín Ježek a jsem z Ústí nad Orlicí“, mírně se usmívaje, odvětil legionář. — „To jsme krajané!“, překvapen pronesl svobodník, a na okamžik se zamlčev, dodal tiše: „A proč jste se,

bratří, nechali zajmout? Vždyť jste mohli tušit, jak to s vámi dopadne, měli jste již tolik smutných dokladů!“ — „Proč? Za prvé jsme byli raněni a za druhé jsme se domnívali, že nám Rakušáci nesmí nic udělat, když vláda anglická nás uznala za spojence a pohrozila odvetou v případě, že by nás popravili. Vědět dříve, jak se s námi bude jednat, draze bych prodal svůj život. My už dobře víme, co nás čeká, ale smrti se nelekáme, vstupovali jsme do legie s tím vědomím, že zasvěcujeme se smrti. Jest mi jen líto, že nepadl jsem v čestném boji za tu naši drahou vlast, a že mám umírat jako zločinec.“ — „Snad vás potrestají jenom žalářem“, pokusil se těšiti jej svobodník. — „Nás?“, hořce usmál se Ježek, „podívej se na naše spoutané ruce, naše zajetí jim přišlo draze, a ti nám to neodpustí“, a zvednuv ruce, spoutané železy, napjal je, až zmodraly. S jiskřícími zraky, v nichž jevila se nezdolná jeho energie, usedl opět na lavici a oddal se myšlenkám. Stráže přinesly jídlo, ale legionáři, jimž ani tehdy nebyly ruce rozvázány — odmítli. Teprve večer byli předvedeni s celou stráží k polnímu soudu.

Nadporučík, státní žalobce, přečetl legionářům žalobu. Kladena jim za vinu vlastizrada, sběhnutí, křivá přísaha a jiné delikty. Se skloněnými hlavami, klidně beze všeho vzrušení naslouchali výpočtu svých hříchů. Na otázku státního žalobce, namítají-li něco proti žalobě, pokrčili rameny. Státní žalobce počal vyslýchati svědky, vojíny útočného praporu, jimiž byli legionáři zajati. Souhlasně svědčili, že legionáři bojo-

vali proti nim se zbraní v rukou, kromě starého legionáře od sanitního oddělení, a že nevzdali se dříve, až byli raněni. Jako svědek přiveden také jeden Čech od útočného praporu, ale když tvrdil, že legionáře se zbraní v rukou bojovat neviděl, a když ani hrozbou nedal se přinutit k jiné výpovědi, byl opět propuštěn.

Bylo již k ránu, když přelíčení bylo skončeno. Únava jevila se již na všech tvářích, když obhájce legionářů, nadporučík, ujal se slova. Bylo cítit ze chvění jeho hlasu, že mluví z přesvědčení, že cítí jejich ohnivou lásku k vlasti, která je přivedla v řady legionářů. Vřelými, procítěnými slovy snažil se omluvit jejich činy. Líčil jejich prudké mládí, lásku k vlasti, jejich pobloužnění. Prosil za zmírnění trestu, aby nebyly ničeny jejich mladé životy, naděje starých rodičů. A když skončil, zraky legionářů vděčně upjaly se naň a kmitla v nich jiskra naděje. Marně však! Instrukce byly již dříve soudcům dány a osud bratří předem zpečetěn.

Pouze 20tiletý Slovák byl osvobozen a starý Chod od Plzně navržen k milosti, ale generálem Schiessrem milost zamítnuta. Po menší úradě, v pět hodin ráno přečetl předseda polního soudu ostrým, řezavým hlasem rozsudek. Obžalovaní legionáři pro zločin sběhnutí, křivé přísahy, vlastizrady a jiných deliktů odsuzují se dle stanného práva k smrti provazem. Z rozkazu generála Schiessra rozsudek bude v 7 hodin večer vykonán. V okamžiku nastalo ticho. Hlavy legionářů sklonily se níže, křečovitě sevřené rysy kolem úst tajily pohnutí, zrak se zakalil, a jedině

z úst starého Choda vydral se vzlyk. Ovládnuv železnou vůlí svoje city, Ježek obrátil se k němu: „Neplač, bratře, ať umřeme jako hrdinové a ukážeme Němcům, jak umí Češi za vlast umírat“, řekl, a vášnivá jeho slova měla účinek.

Legionáři zvedli hlavy a vzdor zasvitl jim ze zraků. „My umíráme proto, že jsme Češi!“, žhavým, nenávistným pohledem měře soudce, pronesl Ježek, ale hned byl zakřiknut. Spoutaní, ozbrojenou stráží vedeni zpět do žaláře. Velitel stráže přistoupil k nim, chtěje je povzbudit, ale sotva promluvil slovo, Ježek se vzpřímil a řekl: „Kdybyste nebyli u nás Češi, ještě nyní bych pokusil se o útěk, ale poněvadž vím, že by vás pověsili, chceme zemřít jenom my, však naši hoši desetkrát nás pomstí“, a jeho planoucí zrak svědčil o jeho šílené odvaze. Ulicemi stavělo se obyvatelstvo, zvědavě pozorujíc legionáře, a jen zrak jejich jevil sympatie k hrdinům, kteří jim pomáhali k svobodě z rakouského jha.

Legionáři zavedeni byli opět do své komůrky, a postaveny k nim stráže. Sotva že usedli, přišel jejich obhájce rozloučit se s nimi. Stisknuv jim srdečně ruce, se slzami v očích prosil je za odpuštění, že nepodařilo se mu je osvobodit. Potěšiv a povzbudiv je několika srdečnými slovy, se zaroseným zrakem odešel. Z nich jakoby vynešením rozsudku spadla tíha strašlivé nejistoty. Snad chtěli se navzájem povzbudit a zapomenout příštích okamžiků, i dali se do veselého hovoru, dokonce jeden z nich rozmarně navrhl, poněvadž mají ještě dvě hodiny volno, aby si vyšli do města na procházku. Přinesená jídla odmítli.

Nastal večer. Rozloučivše se srdečně s hochy, kteří z donucení je střežili, a obdarovavše je některými drobnostmi, usedli na sanitní vůz se stráží. Byli bledí, ale klidní. Slunko, sklánějící se za hory, posledními paprsky zlatilo jejich vrcholky, a svěží vánek ovíval tváře legionářů, když přijeli na místo. Olivový lesík u městečka Arca tiše jim šuměl vstříc svoji melodii. Vystoupivše z vozů, byli přivedeni k olivovým stromům, na nichž připevněny kladky s provazy. První přišel na řadu Ježek, usmál se na své druhy, aby jim dodal odvahy a šeptaje: „S bohem, bratří, buďte hrdinní!“, pevným krokem, s tváří jak z mramoru vytesanou přistoupil ke stromu — ale provaz se přetrhl a druhý také... Snad cítily více, jak lidé. Obávajíce se, aby se provaz nepřetrhl po třetí, a tím odsouzenec nenabyl milosti, odložili popravu na půl hodiny a posláno pro nové provazy. Teprve potom bolestné drama legionářů skončeno. Sejmutá těla hrdinů-mučeníků uložena v olivovém lesíku k společnému odpočinku, a nad hrobem jejich košaté olivy šepotají pozdravy z vlasti, šepotají, že obět jejich nebyla marna. Daleko drahé vlasti, za niž položili životy své, spí její synové, a jen krásný pomník u městečka Arca hlásá jejich hrdinství.

„Zvěstuj, poutníče, ve vlasti, že my tu mrtvi ležíme, jakož zákony vlasti naší kázaly nám.“

Asiago, lesík „Lemmrle“.

Na tomto místě ubit byl jeden legionář v anglickém stejnokroji. Jeho jméno, ani příslušnost k pluku nebyla zjištěna. Den smrti také ne.

Conegliano.

Zde kromě popravy, již v předu vylíčené, popraveno bylo ještě 5 bratří. Bohužel, ani datum popravy, ani jména popravených nepodařilo se zjistiti.

Mandre.

Zde popraveni byli 3 bratří. O popravě nedalo se zjistiti nic určitého.

NA SLOVENSKU.

Ještě než jsme nastoupili cestu do vlasti, věděli jsme, že nás čeká doma práce. Nebylo nám žádným tajemstvím, že se Maďaři nespokojí se ztrátou Slovenska, a že podniknou vše, aby tuto zemi, pro ně nenahraditelnou, dostali zpět. Jeli jsme domů s vědomím, že předem musíme zajistit hranice vlasti. Proto přijali jsme jako samozřejmé, že nám nebylo dovoleno rozjeti se po tolika letech domů k svým drahým. Hned z Českých Budějovic byli jsme dirigováni na Slovensko. Bez poct a potlesku vtrhli legionáři 33. pluku útokem do Bratislavi a 1. ledna 1919 vylili na oltář vlasti novou žertvu šlechetné krve — 4 mrtvé a 42 raněných. A hned spěchali naši stateční hoši dále na Váh, k Lučenci, Komárnu, do Košic, Michalovců — a také na Těšínsko, o které bylo třeba bojovati s „bratry“ Poláky. Hlavní ovšem byla válka o Slovensko. Nemíním zde probírati její historii. Ta tvoří sama oddíl pro sebe. Ale je nutno na tomto místě zdůrazniti, za jakých okolností naše vojska bojovala. Nebyl to nedostatek na lidském materiálu, třebaže jsme početně byli několikanásobně slabší Maďarů, ale nedostatek dělostřelectva, mu-

nice, bomb i ručních granátů, který zavinil, že jsme válku s Maďary s počátku vlastně prohráli. Druhým neblahým činitelem ve válce o Slovensko bylo italské vedení. To nemělo snad ani vážného úmyslu Maďary potříti. Jednotliví italští velitelé zapředli intimní poměry s maďarskými šlechtičnami, jiní byli v přímém spojení s nepřítelem. Za takových okolností se věru špatně bojovalo. Věci se rázem obrátily, když velení ujali se francouzští generálové, Hennoque u šesté a Mitterhauser u sedmé divise. Nelze také pominouti mlčením tehdejší postup naší sociální demokracie, která pod vlivem svého bolševického křídla ostře se stavěla proti válce s maďarskými komunisty. Když se tyto poměry změnily a vedení války místo Italů ujali se Francouzové, nastal obrat k lepšímu. Postup Maďarů byl zastaven a přikročeno k offensivě. Maďaři vytlačeni zase za demarkační linii a krátce na to uzavřen mír, kterým zajištěny byly hranice naší republiky. Nesplnil bych svůj úkol, kdybych alespoň několika kratičkými vzpomínkami účastníků tehdejších bojů nenaznačil, jak vypadala ve skutečnosti válka na Slovensku a Těšínsku. Z vylíčených tu bojů pozná čtenář, za jakých okolností vedla se prvá válka naší republiky, a učiní si slabou představu o bojích za Slovensko.

JAK SE BOJOVALO NA SLOVENSKU.

Z historie 3. roty 33. pluku.

11.

I.

Dnes je to již kus historie.

„Naši“ tenkráte umírali únavou a nevyspáním — a matička Praha tančila. Pak, konec konců, byli vinni ti, kdož umírali.

Pamatuji se:

„Klobouk na stranu a ruku do boku...“ i některé listy si toho všimly a vyčítaly Praze i panu ministrovi. Ti však byli imunní, na ty nikdo nemohl... a tak chodili jsme po ulicích bratislavských jako mouchy za veder — líně a bezradně a bylo nám smutno. Maďaři řvali již přes řeku, aby jim měšťáci buchet napekli, že přijdou, zítra či snad ještě dnes, ale že přijdou jistojistě. A domácí si mnuli ruce a dívali se nám vysmívavě v oči. My zoufali... Praha se smála... a z bojiště docházely zprávy smutnější a smutnější. —

Ve snách vídali jsme ohnivé prsty psát „mene tekel“ republice, a Praha — smála se a veselila. Chodili jsme bezradně a smutně pokyvovali — nemáš žádné váhy. —

A tenkrát hodil kdosi v Čechách raketu červenobílou se sokolským peřím: „Slovensko prý hoří, běžte, zachraňte!“ — a malovaly se pla

káty s rudými košilemi a pohlednice s mračny sokolů...

Bože, vím, že v Čechách máme 5 milionů duší, a že bych 4 miliony z nich snad zranil — mlčím raději — jsme pouze lidé, a snad ti, s nimiž jsme se setkali, byli jimi příliš. Nuže, ti alespoň podali nám ruce. Budou míti v historii zásluhu místo těch, kdož padli — a proto pokoj jim! Byli jiní, kteří se také nosili rudě a rudá svoje hesla rudou krví platili — krví jiných.

Nevzpomínejme!

Vraťme se raději zpět na ulice tvořícího se velkoměsta. Podívejme se na poplašené oči „našich civilistů“ a zajděme nahoru nad nádraží do „slaměných chýší“ k „nim“. Čekali zde týden na svoji daň z krve a dočkali se jí.

Nevyspalí, hladovějící, naskákali ve 4 hodiny ráno do vlaku. „Však se někde v reservě vyspíme“, těšili se. —

Před nimi vynořila se válka. S nebezpečnými střeleckými liniemi a nekonečnými překážkami. S nerozbitelnými cementovými úkryty, se zálohami v nich. Viděli v duchu bubnovou palbu našeho dělostřelectva a těšili se, jak Maďarům „zatopí“.

A zatím? — — —

Vystupovalo se ve Vráblích a hoši hleděli na divný obraz. „Tam pravděpodobně“ — — — A náhle bum! — bum! — „hrome, vždyť jsou to lehké a právě před námi v pravo za zahradou posledního baráku.“

Důstojníci se podívali na sebe.

„Mně se zdá“ — — ano, zdálo se jim všem,

že se zde odehrává cosi jiného, cosi, čemu nechtěli věřit, a o čem se nechtěli dáti přesvědčiti ani od vracejících se raněných, hubených a hladových, s vytřeštěnýma očima. Ale tušení jejich se potvrdilo. „Musíte si pospíšit“, vykládal jeden z důstojníků, kteří nám přišli naproti, „je zde málo vojska...“

Pospíchali tedy.

Na silnici za městečkem přelétl je první lehký granát.

„Oh jé, s bohem, odpočinku...!“

Dorazili do Tylďína.

Major Jelínek objevil se na koni, udělil rozkazy, roty zmizely v křovinách.

A hned na to sesílil kdesi v předu oheň z pušek. Maďaři vnikli do jedné ze vsí, jež dosud nebyla obsazena.

Nové běhání sem a tam, nové rozkazy a dvě skupinky se rozběhly podél silnice a potoka.

„Jdou jim ji vzít...“

Byly právě 4 hodiny odpoledne.

V pět hodin zdvihla se celá fronta.

„Hurááááá...!“

Zahořely stráně světélky pušek, rozesmály se kulomety. Děla zahovořila těžce, z daleka — hum, hum, hum...

Na pravém křídle, u jedenáctky bylo nejhůře. Les praštěl kulkami a hřměl granáty. Větve se lámaly a s praskotem klesaly k zemi.

„Do leva a ku předu!“, zaznělo ostře vzduchem, a jedenáctka vyrazila. V čele mladičký kapitán, Budínský se myslím jmenoval. Byl vysoký, a z daleka ho bylo vidět.

„Huráááá . . .!“

A náhle roztáhl ruce ze široka a klesl na záda . . .

Mělo po veselce malé, miloučké, slovácké děvče. Ženicha jí zabili u hája . . . Slunce ještě zlíbalo ho za ni a kukačka mu zazpívala na cestu . . .

A zatím „je“ již hnali na celé čáře. Vesele a křepce.

Major Jelínek se usmíval. „Takového útoku hned tak nevidět . . . Posledně v Srbsku, když Rakušáci . . .

Zatím se setmělo.

„Náboje a posilu!“, volala přední linie, a nyní — — nyní přišlo cos nového, co u nás nikdo neznal. „Válka na Slovensku“ ukázala se v pravé podobě. Nyní teprve jsme poznali, co znamená to pražské tančení.

Dnes již je lhostejno těm, kdož to zavinili, ale účastníci těžko budou zapomínat. — Bez záloh a bez munice, bez kulometů a jen s několika kanonky, jež nemohly střílet, poněvadž místo granátů došla zásilka prázdných beden, s hrstkou lidí v pravo a shrstkou v levo, s odpovědností vojevůdce stáli zde proti kolikanásobným přesilám, v bubnových palbách, od rána do večera v útoku i obraně.

Nevyspalí a demoralisovaní nedostatkem, se zbraněmi nejhoršího druhu, bez map a nejzákladnější vojenské výzbroje.

A Maďaři útočili ráno, v poledne i večer...
A přece se naši drželi. Věděli, že za nimi — — — za nimi že nestojí než tančící Praha — a ta že na ně nemyslí. Věděla by jinak, že mezi těmito tichými se bijí staří otcové kolika dětí. — Nesměla to Praha vědět, nesmí to vědět do dneška. — — — Že za ni zemřeli nad Hronem chudáci padesátiletí, když tisíce a tisíce kluků válelo se doma. —

Byl to druhý hřích Tvůj, republiko, na nich. Druhý hřích, který neodčiníš nikdy. Posílala jsi domů lidi mnohem mladší. Jen tyto ne, je, kteří šli za Tebe umírat v Italii, dobíjela jsi nyní znovu. — — —

Na hromadě slámy, kde stál co strážce úseku, zasáhl jednoho z nich granát. Bylo mu padesát let a měl doma 4 děti — — — —

Zemřel tiše, bez reptání, tak, jak žil.

„Buď pokoj popeli Tvému, Karle Ježku!“

* *
*

Dnes je již lhostejno, co se tenkráte dělo. Republika rozdala jim trochu křížů s papíry, „že národ do smrti bude vděčným...“ a tím válka o Slovensko skončila. Zahojily se rány i ranky, nevyspalí dohonili, co zameškali.

Bývá nyní ticho na stráních kol Hronu a Ipoly.

Jen v noci, když měsíc časně zajde a jen hvězdy se dívají v řeku na své obrazy, scházívají se bílé „jejich“ duše na besedu.

Je jich mnoho. Přicházejí od Děvína, Bratislavě, Komárna, Parkáně a Nových Zámků, od

Čifar a Sokolovců, z Darmat, od Nitry, Hronu, Ipoly — a trpce si spolu šeptávají:

„My prohráli tenkrát Slovensko. My, italské legie, my prohráli je tím, že jsme nespali, že jsme se dnem i nocí dávali zabíjet, když Praha chtěla tančit. Že neuviděvše málem ani svých rodin, šli jsme si na věky ustlat sem. Že bránili jsme se přesilám, v zadu i bocích jimi obklíčeni. Ano, my prohráli jsme tenkrát Slovensko, že jsme netančili s Prahou.“

II.

Při vpádu Maďarů na Slovensko v měsíci červnu 1919 nasazen byl druhý prapor 33. pluku u Nových Zámků. Dne 15. června obdržela 5. rota rozkaz, odjeti v noci do Šuran, kterýžto rozkaz pozměněn byl v tom smyslu, že dvě čety s velitelstvím roty zůstanou v Šuranech a dvě čety dostaly za úkol zmocniti se vesnice Pazby a zachrániti Maďary vyšinutý vlak s municí pro dělostřelectvo a pěchotu.

Na základě tohoto rozkazu vyslal velitel páté roty br. kapitán Vondra v noci na 16. června 2 čety (2. a 4.), které ihned odejely vlakem, pokud to šlo. Pak pohyboval se oddíl zvolna v určité vzdálenosti za dresinou, která byla obsazena kulometem, v dřívějších bojích Maďarům ukořistěným, a zjišťoval stav trati.

Mezitím došel rozkaz, že nepřítel, v Pazbě se nalézající, je značně silný, a že je třeba provésti útok s celou rotou.

Vlak se zbývajícími 2 četami dostal se za

svítání až do vesnice Senc, před Pazbou ležící. V těchto místech byl nepřítelem ostřelován, takže musil zastaviti; obě čety zaujaly bojové postavení a jaly se postupovati ku předu.

Než dorazila druhá polovice roty, podnikly 2. a 4. četa útok na zmíněnou vesnici, které se po tuhém boji zmocnily, při čemž nepřítel, překvapený v barácích, utrpěl značné ztráty.

Přivolanými posilami, které tábořily na výšinách nad Pazbou, byly obě čety donuceny stáhnouti se zpět, kterýžto ústup proveden byl beze ztrát a v úplném pořádku.

Nepřítel pronásledoval obě čety až do Senc, kde se obě polovice roty spojily a kladly tuhý odpor. Jelikož však nepřítel byl v značné převaze a současně nedostávala se již munice pro naše kulomety, z nichž jeden stal se nepotřebným, donucen byl velitel roty dáti rozkaz k ústupu na výhodnější posice u vesnice Rendve. Zde doplněna munice pro kulomety i pušky.

Nepřítel, asi v důsledku ztrát, které utrpěl, nejevil žádnou ofensivní činnost, naopak stáhl se do svých původních posic u Pazby. Proto rozhodl se velitel roty k opětnému útoku, a to ještě odpoledne. Rotě podařilo se beze ztrát dostati se až na výšiny jižně vesnice Pazby, odkudž podnikla prudký útok na vesnici za bojovné nálady mužstva, které, rozhořčeno ranním ústupem, hledalo odplatu.

Za poměrně dosti příznivých podmínek podařilo se rotě znovu dobýti vesnici.

Hned na to však byla zákeřně přepadena ze dvou stran nepřítelem v síle 2 praporů, podpo-

rovaným silným dělostřeleckým ohněm. Oba prapory, jak se později zjistilo, náležely k 44. pluku, který byl z nejlepších maďarských pluků.

Proti takovéto přesile nedalo se docíliti žádných positivních výsledků a nebylo také možno zaujati příznivější posice, proto nezbylo nic jiného, než uchýliti se k plánovitému ústupu. Při něm výborně se osvědčily italské automatické pistole, které na vzdálenost menší než 500 kroků konaly znamenitou službu. Jimi způsobili naši nepříteli hrozné ztráty a současně zanesli demoralisaci do jeho řad.

Nepřítel zadržován byl v postupu zaujímáním opěrných bodů, protože velitel roty obdržel zprávu, že přichází posila 6. a 7. roty II. praporu s velitelem praporu.

Postup nepřítele byl rotou k večeru úplně zastaven na výšinách u Rendve, kamž v zápětí na to dospěla posila.

Ztráty při obou akcích byly poměrně slabé. Pochvalné zmínky zasluhují někteří hoši, kteří zvláště chrabře si počínali. Byli to z mužstva: Šorn František, raněný do obou nohou, Gero Klement, Slovák, raněný taktéž do obou nohou, Melech Jiří, raněný do pravé ruky, Pick Oskar, raněný do břicha (podlehl svému zranění dne 24. června v Nitře), Janovský Josef, raněný do hlavy, Smitha Václav, raněný do nohy (jsa zraněn těžce, upadl do maďarského zajetí), Čížek Jan, raněný do nohy.

Přes to, že nepřátelský nápor byl zastaven,

dostal velitel praporu rozkaz stáhnouti se zpět a chrániti železniční uzel Šurany—Ohaj—Hull. Posice v Rendve stala se totiž nebezpečnou, jelikož zatlačením naší fronty u Nových Zámků a Levice byl II. prapor příliš posunut do předu a hrozilo mu nebezpečí obklíčení.

Velitel praporu rozhodl se zaujmouti obranné postavení na linii Ohaj—Hull.

Příštího dne (17. června) odpoledne pokusil se nepřítel útočiti na levé křídlo našeho praporu na 5. rotu, ale byl krvavě odražen. Na to dne 18. června podnikli jsme se zdarem protiútok za pomoci pancéřového vlaku. Nepřítel v domnění, že podnikneme další útok směrem východním, abychom odřízli 44. maďarský pluk, skoncentroval na ohrožené místo (směr naší 7. roty) nové posily, které podnikly dne 19. června silný útok na naše pravé křídlo. Ten zmařen rozhodným a prudkým protiútokem 7., 5. a 6. roty. Nepřítel byl rozprášen, utrpěl hrozné ztráty, a 7. rota posunula svoje posice ku předu.

Po této porážce již nepřítel své útoky neobnovil a spokojil se defensivou až do uzavření příměří.

Z BOJŮ NA TĚŠÍNSKU.

Památce br. poručíka Kašpárka.

12.

Při akcích na Těšínsku v lednu a únoru 1919 byl druhý prapor 33. pluku stáhnut z Těšína do Jablunkova proti silám polským, které chtěly zničiti železniční spojení Žilina—Těšín, aby znemožnily dopravu našeho vojska z jihu na sever. Prapor odpočíval, zajištěn polními strážemi ve směru Istebné a Javořinek. Bylo to 1. února 1919.

Kolem 11. hodiny noční hlášeno bylo polní stráží čís. 2, že silné nepřátelské hlídky objevily se v Istebné a Javořinkách. Zpráva tato hlášena vrch. vojenskému ispektorátu čs. vojsk v Mor. Ostravě, který nařídil postup praporu směrem k těmto vesnicím, a vzetí jich útokem.

Vzhledem k neurčité zprávě o nepříteli vyslány byly výzkumné důstojnické hlídky pod velením poručíků Šimůnka a Kašpárka.

Za tmavé zimní noci prodíraly se hlídky hustým lesem, vysoko sněhem pokrytým, a pronikly až do zmíněných vesnic. S počátku zdálo se, že obě vesnice byly nepřítelem vyklizeny. Počalo se s důkladnou prohlídkou, když tu z nenadání byly naše hlídky napadeny prudkým ohněm nepřátelských hlídek, jejichž síla nedala se zjistiti. Oba velitelé rozhodli se k útoku na

nepřítele ve směru ohně. Přes nedostatek orientace naši hoši v boji muže proti muži rozhodli boj ve svůj prospěch.

Boj odehrál se v domcích, obsazených nepřítelem, který byl početně daleko silnější našich hlídek. Část nepřátel prchla, část byla pobita, zbytek zajat. Naše ztráty byly poměrně nepatrné. Několik raněných, mezi nimiž těžce raněný velitel hlídky čís. 2, poručík Kašpárek, který prvý dal mužstvu příklad a neohroženě se vrhl do domku, obsazeného nepřítelem. V zápětí utržil těžké zranění, ale přes to nepřátelská hlídka jej chtěla ubíti. Zabránili tomu naši zdatní hoši energickým zakročením a v rozpoutavším se boji na nůž rozprášili polskou hlídku, a tím chrabrého bratra poručíka Kašpárka, který té chvíle zápasil se smrtí, vysvobodili z rukou nepřátelských. Na to zničila naše hlídka telefonní spojení a odvezla bratra Kašpárka na saních do Jablunkova, odkud byl na lékařské dobrozdání odvezen do Těšína k operaci. Bohužel, nepodařilo se život tohoto neohroženého hrdiny zachrániti; skonal na operačním stole.

Byl to důstojník málomluvný, v sebe uzavřený, který však v rozhodném okamžiku dovedl vždy energickým způsobem zakročiti. Dle jeho vyprávění zdržoval se v míru jako hospodářský správce na jednom velkostatku v Polsku. Byl přítelem zvláště prostého lidu polského a vždy omlouval polskou politiku před válkou i během války, a říkával, že polský lid jest dobrého slovanského smýšlení i cítění, a jedině šlechta že vedla politiku nám nepřátelskou.

Ač přesvědčením zastával tyto názory o polském lidu, přece jen v rozhodném okamžiku, kdy jednalo se o zájem vlastního státu, stál v čele co vzorný příklad svých podřízených a zaplatil svoji chrabrost a udatnost životem. —